

**Vriendelycke T'Saemen-Spraeck Tusschen D. Ioannes
Schvler Predicant tot Breda, Ende P. Cornelivs Hazart
Priester der Societeyt Jesv**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1661

Vriendelycke T'Saemen-Spraeck Tusschen D. Joannes Schuler Predicant
tot Breda. Ende P. Cornelius Hazart Priester der Societeyt.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71432)

3

VRIENDELYCKE
T' SAEMEN-SPRAECK

TUSSCHEN

D. JOANNES SCHULER

Predicant tot Breda.

ENDE

P. CORNELIUS HAZART

Priester der Societeyt.

VOOR-REDEN.

Beminde Leser,

Op dat ghy den gront mooght weten van dit
Disput / hebbe u daer van met korte woor-
den willen onderrichten.

't is geleden twee-en-twintigh maenden / dat
ick hebbe laeten in druck gaen twee kleyn Trac-
taten / het een van de Reliquien der Heylighen, het
ander van de Processien, Pelgrimagien, &c. Hier te-
ghen heeft van ghelijcken in druck laeten opt-
gaen twee kleyn Schriften / D. Joannes Schuler,
Predicant tot Breda, welke 't Amsterdam gedrukt
ende upr-ghegheven wesende den 5. April van dit
loopende Jaer 1661. hebbe op de selve by forme
van een Sendt-brief ghemaect verscheyden be-
merckingen / dienende tot wederlegginge van
verscheyden stucken die D. Schuler op-nam / het
welck veerthien dagen nae datum in druck was /

20 2

ende

ende weynighe daeghen daer naer van my aen den boozeyden D. Schuler wsert toe-ghestiert tot Breda. Hier op soo heeft my den booznoenden D. Schuler, twee maenden daer naer/ dat is / op den eersten Julij wederom gesonden een Schrift/ met desen Titel: Antwoorde op den Sendt-brief van D. Cornelius Hazart Jesuit tot Antwerpen, aen D. Johannes Schuler, Predicant tot Breda, over sijn Tractaet vande Reliquien &c. Ick dit ontfanghen hebbede / ende op staende noet door-lesen / en hebbe aen D. Schuler niets willen schuldigh blijven / hebde daerom datelijck dese Samen-spraecke gemaeckt met de welke ick soude hoet by steck houden / ende thoonen dat mijn eerste Tractaet vande Reliquien vast staet / ende ghegront is: Ick noeme dese Samen-spraecke vriendelijck, om dat ick wille boozt-gaen sonder eenighe passie / ofte verbitterheyt / gelijk ick oock bevinde dat D. Schuler mede tot noch toe heeft ghedaen / ende booztaen be- looft te doen / soo als blijkt upt sijn eygen woorden *Pag. 7.* daer hy alsoo spreekt: Dat ick een vyandt ben van alle passien, ende scheldinghen, insonderheyt in Religions verschillen, konen weten de ghene die daghelijckx met my om gaen, ende verkeerren: sal oock sulckx soecken te thoonen in mijne Schriften: welwetende dat daer door de waerheydt dickwils verduystert wort, ende groote schade lijdt. 't is soo / ende daerom ben ick oock een groot vyandt daer van / soo dat D. Schuler van my niet te vreesen en heeft / dat ick my hier in lichtelijck sal te buytengaen; ten zy dat iemandt heftighe manieren van spreken / die deurgaens in alle disputen ghebruyckelijck zijn / wilt doen passeren booz passien / 't welck onghehoort / ende ongherijmt is. Alles dan in broederlijke liefde / verdraeghtsaemheyt / sachtmoedicheyt / ende vrede / alsoo sal den Godt der vrede met ons wesen: 't welck ick uytter herten wensche aen u bevinde Leser / aen D. Schuler, ende aen alle menschen. Hier mede vaert wel.

Ick ondersoecke eerstelijck, offer eenighe waere Reliquien zijn, ende bethoone hoe weynigh sekerheydts de Roomsch-ghefinde hebben van de waerheydt haerder Reliquien, waer uyt dan nootsakelijck moet om verre vallen alle het ghene vande selve gheseyt, ende geschreven wort. Hier op en heeft V. E. niet ghelieven in het minste te antwoorden, en gaet alles niet stil-swijghen voor by.

Ibidem.

Ten tweeden hebbe ick gehandelt of inde Reliquien eenighe cracht zy van mirakelen te doen &c. Hier swijght V. E. oock gantschelijck, ende en solveert niet een eenigh argument.

Antwoorde.

Ick ben verwondert D. Schuler dat D. E. daer over klaeght / daer ghy wel weet ende selve bekent pag. 3. dat ick alleenlijck hebbe willen gheven eenighe korte bemerckingen op het Tractaet van V. E. Wederom pag. 6. seght D. E. dat ick alleenlijck hebbe willen gheven eenighe generaele bemerckingen op u Schrift. Ick bekennet / de reden hebbe ick ghegheven in mijnen Sendt-brief pag. 256. te weten: om dat het werck van D. E. maer half ghebaen werck is / ter oorzaccken datter een deel van mijn schrift wort op-ghenomen / het ander niet / waer uyt ick besloten hebbe dat ick oock niet gehouden en was van stuck tot stuck het selve te weder-legghen / bonnissende dat het ghenoegh was / die aen te raecken / in de welke de reste soude moeten beswijcken: Ick en kan dan niet bedencken met wat recht D. E. van my klaeght dat ick hier ende daer enige stucken hebbe over gheslaghen / daer ghy selfs ende alle de Out-vaders overstaet / en oock sommige mijne Schrif-

tuer-plaetsen / by exempel vande goude spenen, en
 goude muysen die de Philistinen hebben op gheoffert.
 Item nu in 't leste schrift en rept D E. niet een
 woort vande eere d'emen sonde bewijzen aen den
 Herder van Philadelphien, 't welck ick in sozma
 ghepraemt hebbe pag. 276. ende 77. en D E. son-
 der beantwoordinghe af slaet pag. 69. 70. Item
 vanden Rust dagh, vande brooden der voorstellinge,
 vande cleederen Aarons, ende sijne sonen, ende vande
 vaten des heylighdoms 't welck ick praeme pag. 278.
 ende 79. Item vande extraordinarische maniere
 op de welcke eenigh schepsel ofte gheheplight is
 gheweest / ofte gheheplight kan worden / waer
 nyt ick pag. 280. ende 81. besloten hebbe dat het
 niet en onghetwoonelijcke eere moet achter-
 volght worden. Item 't ghene ick pag. 265. segge
 van de mirakelen die den H. Augustinus, Ambro-
 sius, Chrysostomus, segghen 't haren tijde geschiet
 te zijn by de Reliquien der heyligen. Waer blijft
 dit al? Saemen waer blijven ulve gelijckenijffter
 ende exempel vande Stadt van Hierusalem, het
 Landt van Canaan, 't gansch volck van Israel de
 welcke ghy boozstelt in uyn Byvoeghsel pag. 225.
 Soodat ghy niet alleen gheen tant en bield aen
 mijne wapenen / maer oock uwe eyghen laet in
 de brodde / en niet alleen mijne Schrifturen niet
 en beantwoort / maer oock uwe eyghen beslu-
 ten laet waer en sonder die nytte hoeren en staen-
 de te houden: braghe dan noch eens / met wat
 recht D E. alles van my wilt aen-geraecht heb-
 ben / daer D E. selfs / soo als een peder kan wa-
 ren / maer die saen gaende in gebreck blijft. Doch
 op dat D E. niet en sou klaggen / of my booz-
 ten beschuldighen van die boozsejde saken niet
 beantwoort te hebben / D E. sal belieben het eer-
 ste te weten wat sekerheit my hebben van onse
 Reliquien / nae te sien in uyn schrift tegen D van
 Renesse pag. 22. ende 23. Op het tweede sal D E.
 antwoorde bliden in dat selbe schrift pag. 34.
 Want dat hier wederom te herhaelen /
 waer

7
waer anders niet als actum agere, of ghebaen
werck doen.

D. Schuler pag. 8.

Wy ghelooven datter in de Misse maer broodt en is, oft
een ouweltjen, ende dien volghens dat ghy dat selve
aenbiddende niet en kont u selven van afgoderije excu-
seren.

Antwoorde.

Maer D. Schuler! ick en kan my niet in-beelden/
dat ghy selve / dit ghebolgh / of dese reden boez
bondigh hout / of soo sae; soo moet dan dit van
ghelijcken oock slupten: Wy Catholijcken gheloo-
ven datter inde Misse gheen broodt maer Christus selve
is Godt, ende mensch, dien volghens dat de Gherefor-
meerde daer niet aenbiddende, niet en konnen haer sel-
ven excuseren van heyligh-schenderije. Seght my eens
ter goeder trouwe / D. Schuler; Maer ick my boes-
ghen naer uw' gheloobe / als my mijne Consci-
entie / Schyfture / Out-baders / ende de heele
Christelycke Kercke van soo beel hondert jaren
contrarie gherupgh: Of D. E. ende sijn-gesin-
de dupsent-mael gheloofden datter in de Misse
maer broodt is / dat en bewijst niet dat soo is, gelijk
D. E. spreekt: Bewijst het niet dat het soo is?
soo blijven wy by het onse / ende oudt gheloobe /
seggende datter gheen broodt en is / maer Chri-
stus selve wesentlijck ende waerachtelijck, oversulcx
segghe wy / dat wy in conscientie / volgens ons
gheloobe / 't welck ghesondeert is op de klaere
woorden van Schyfture / ghehouden zijn Chri-
stum als Godt in de Misse t' aenbidden / dienbol-
ghende dat wy gheene afgoderije en bedrijven
soo wanneer wy dat doen: ofte wel / soo D. E.
niet te min wilt staende houden / dat wy in de
Misse niet en moghen aenbidden / om dat ghy-lic-
den ghelooft datter maer Broodt is / soo keere ick
wederom dit argument om / teghen u / ende seg-
ghe:

ghe: (ten minsten met soo groot recht als D. E.) dat ghylieden in onse Misse moet aenbidden / ont dat wy niet alleen ghelooben / maer menighmael overtuyghen hebben / dat Christus daer wesentlijck is / Godt / ende mensch / ende oberfuley / ghelijck ghylieden seght dat wy afgoderije bedriyven wanneer wy inde Misse aenbidden / om dat ghylieden ghelooft datter maer broodt is, alsoo segghen wy met veel meerder fundament / dat ghylieden heylighschenderije bedriyft / wanneer ghylieden in de Misse niet en wilt aenbidden / om dat wy ghelooven, jae andere overtuyghen, dat Godt daer waerachtelijck is, of D. E. moet wy redenen gheben / waerom dat wy ons meer moeten boegen naer u lieden gheloohe / als ghylieden naer het onse.

D. Schuler pag. 2.

Die een creature aenbidt, bedriyft afgoderije met de selve: sijn gheloove dat die Creature Godt is, en can hem van afgoderije niet bevrijden.

Antwoorde.

Ten eersten. Veel min kan ons het geloobe han een ander / (i welck berhoont wozt nieu te sijn / ende niet ghefondeert op Schyfture) ontuemen ende beletten de aenbiddinghe Christi in de Misse.

Ten tweeden. Of een enckele creature aenbidt (re weren als Godt) bedriyft afgoderije met de selve / dat is waer: Maer het ghene dat wy in de Misse aenbidden is een enckele creature / dat is ontwaerachtigh / want Schyfture leert ons met klare woorden / dat het Christus selve is met sijn Vlesch ende Bloet.

Ten derden. Het gheloohe en kan niet maecken dat een Creature Godt zy / doch het kan wel maecken dat semant verbonden zy in consciencie i aenbidden als Godt / i welck hy / ter oorsacche vande klaere woorden vande Schyfture / ghe.

9
ghelooft Godt te wesen / al-hoe-wel een ander/
sonder fondament / dat meynt eene Creature te
wesen : Partije meynt wel / dat het ghene in de
Misse is / eene Creature is / te wesen / broodt,
maer wy zijn van de Apostelen, ende alle onse
Voor-ouders contrarie gheleert / ende gheloo-
ben dat het waerachtelyck Godt is / dieghalgen-
de dat wy hem moeten aenbidden / ende dat niet
soo D. E. meynt upt eene dwalende, maer upt
eene oprechte, ende wel-ghegronde conscientie.

D. Schuler pag. 9.

Meent ghy *D. Hazart*, dat indien de Joden ghelooft
hadden dat haer gouden Kalf, *Godt* was, sy dan gheene
afgoderije souden bedreven hebben, als sy dat eerden met
religieuse eere, ofte aenbiddinghe ?

Antwoorde.

Ick segghe dat ja: Maer daer is seer groot
verschil tusschen het te meenen huyten Schrif-
ture / ende tusschen het te ghelooven upt de klaere
woorden vande Schrifture: Wy en meenen niet
D. Schuler, dat 't gene inde Misse is / Godt is / waer
wy ghelooven dat soo vastelijck / als Godt / Godt
is / want de selve eeuwighe / ende noyt-dolende
waerheyt / die ons in Schrifture seyt dat Godt /
Godt is / de selve seyt ons alsoo duydelijck dat
't ghene inde Misse is / Christus ende Godt is.

D. Schuler pag. 9.

Zijn oock de Heydenen, die ghelooven dat hare Af-
goden, waere Goden zijn, daerom gheen Afgoden die-
naers?

Antwoorde.

't is huyten alle twyffel dat ja: maer de ge-
ne die de Heydenen / hielden hoor waere Goden /
25 dac

dat waren of beesten / of enckele menschen / of
dijpels / sae de steenen / en boomen selbe / hiel-
den sy als begaest met de goddelijckheydt. Wat
ghelijckenisse is dit ten opsichte van 't ghene wy
aen-bidden in de Misse? Ghy sult my misschien
noch eens segghen dat **D. E.** ghelooft dat wy het
broodt van ghelijcken aenbdden/dar hebben wy
nu dickwils gheloochent / om dat wy soo seker
zyn datter gheen broot en is/maer Christus Godt/
ende mensch; als wy seker zyn datter een Godt
is.

D. Schuler pag. 10.

Als ick uwen *Christum* in de Misse noeme een *Broodt-Christus*, de wijle het waerlijck *Broodt* is, ende ghyliden ghelooft dat het *Christus* is, wat wonder, dat ick het noeme eenen *Broodt-Christus*? Waer door ick niet anders en verstaec, als eenen *Christus*, die inder waerhetdt maer *Broodt* en is.

Antwoorde.

Al wet: Maer de wijle **D. E.** broodt ende *Christum* samen voeght / marckende eenen *Broodt-Christum*, soo **D. E.** seyt / soo most **D. E.** dan te bozen bewijfen hoe dat het inder waerheyt **M A E R** broot is, ende nochtans *Christus* kan wesen: of soo **D. E.** niet anders en wilt segghen (ghelijck gy doet een wepntgh te bozen) als dat het daerom eenen *Broodt-Christus* is / om dat het broot wesentlijck berandert wozt in sijn lichaem / dan en is het niet anders te segghen / als dat 't ghene te bozen broodt was / nae de *Confecrante* nu gheen broot meer en is / maer dat het berandert is in 't *Lichaem Christi*. Meynt **D. E.** anders niet? soo zyn wy't eens/behalven nochtans dat het woort *Broodt-Christus* my dunckt wat ongherijmt te luyden. Adam wozt naer de veranderinghe *Aerde* ge-noemt / al-hoe-wel hy gheen *aerde* en was / 'tis nochtans wel gheseyt: Al soo oock / op dat dese ghe-

ghelijckenisse hier sou ghelden / soo soudemen
moeten segghen / het Lichaem Christi magh wel
Broodt ghenoemt worden / al-hoe-wel het gheen
Broodt meer en is. Maer de ghelijckenisse die D
E. daer by vaeght genomen vande Afgoden der
Heydenen / die en past niet een haerken op dit
pöpoost: D E. seyt / datmen 't ghene inde Misse
is / eenen Broot Christum magh noemen / om dat
het inder waerheydt maer broodt is. Ghelijckmen oock
met ghelijcken rechte sonder scheldinghe de Af goden
der Heydenen magh noemen *houene*, of *steene* Goden,
om dat de selve inder daet niet anders als *seen* ende *hou*
zijn.

Eplicke D. Schuler, siet ghy niet dat ghy hier al
verre gaet byten spoor; want dat de Afgoden
der Heydenen maer hout, ende steen zijn / dat is
al te seker en vast: maer / dat 't ghene inde Misse
is maer broot is, dat is verre van hups; Ick weet
wel dat gyliden gelooft dat het maer broot is, maer
(ick spreke met d'eyghen woorden van D E.) dat
en bewijst niet dat het soo is; daerom en is de sake
niet seker / om dat ghy alsoo ghelooft, eben ghe-
lijckghelieden van ons seght / dat het daerom
niet seker en is dat Christus selve daer is / om dat
wy alsoo gheloooben. D E en most dan niet seg-
ghen / datmen 't ghene inde Misse is eenen Broot-
Christum magh noemen om dat het inder waerheyt
maer broot is; maer / om dat de Ghereformeerde ge-
looyen dat het maer broot is, ende soo het gheloobe
vande Ghereformeerde niet en maecht datter maer
broot is, soo en doet de ghelijckenisse vande Af-
goden der Heydenen hier niet tet saecke / ghe-
merckt datmen seker is dat sy maer hout en sijn/
ende steen, ende dat het gheloobe vande Gherefor-
meerde ons de minste sekerheyt niet en kan geben
datter inde Misse maer broot is, daer de H. Schrif-
ture ons gantschelijck contrarie leert.

D. Schuler

Dat V E. daer by voeght dat ons *Nachtmael* wel kan gheuoemt vorden een *Broodt-Christus*. oordeelc meer uyt passie als uyt meeninghe voort te komen: vvant dat is even eens of ick seyde, dat een Koninck of Prince wel eonde gheuoemt worden een houten, of papiereu Coninck of Prince, om dat sijne figure in hout, ofte in papier in mijn Camer teghenwoordigh is.

Antvwoorde.

Hier loopt D E. wederom van den wegh: want de questie en is niet / of den persoon vande Coninck selbe moet gheuoemt worden / een houtt Coninck / om dat ick sijn beelt van hout hebbe in mijn kamer / maer de questie is of dat beelt vā hout / 't welck den Coninck verbeelt / niet wel en magh den nak hoeren van een houtt Coninck: in dier boeghen dat semant het voozsepde beelt too-nende / sepde: Dat is een houten Coninck / niet wel en sou segghen: De daghelijcksche experientie seght ons dat het wel gheseyt is: Alsoo oock; de questie en is hier niet / of den Persoon Christi selbe / daerom moet een Broodt-Christus gheuoemt worden / om dat ghy-lieden gheloofst dat het Broodt in het Nachtmael sijn beelt / ofte figure is: maer de questie is / of dat Beeldt ofte figure selbe / 't welck gplieden ontfanght in het Nachtmael niet wel gheuoemt en wozt / eenen Brood-Christus, ghelijck het houten beelt van eenen Coninck / seer wel gheuoemt wozt eenen houten Coninck? Seght ghy dat jae? soo en hebbe ick dan uyt gheue passie gesproken / maer de waerheyt gheseyt / wanneer ick gheseydt hebbe / dat het Broodt 't welck gplieden ontfanght in het Nachtmael / als een Beeldt of Figure Christi, wel gheuoemt wozt eenen Brood-Christus: Seght ghy dat neen? soo moet D E. dan my onderscheyt maecken tusschen het houten Beelt van eenen Coninck /
ende

13
ende tusschen het Broode-beeldt Christi, want in-
dien D. E. gheen onderschept en kan maecten /
soo blijft dit mijn segghen waerachtigh; dat ghe-
lijck semandt toonende her houten beelt vā eenē
Coninck / seer wel seyt dat is eenen houten Co-
sinck, alsoo oock / semant; thoonende het broode
van u lieden Nachmael (het welck ghylieden
hout booz een beelt Christi) seer wel seyt / dat is
eenen Broode-Christus,

D. Schuler pag. 11.

Wat de Oudt-vaders aen-gaet, ick oordeele dat hee
my vry staet daer toe te comen, of niet.

Antvvoorde.

Ende ick segghe in teghendeel dat het D. E. in
dese omstandigheden niet vry en staet. Want de
ghene die den last op hem neemt van jet te beant-
woorden / die moet alle redenen van Partije te
niet doen / ofte andersints de saecke blijft onbe-
antwoort / en daerom en ist gheen schult / maer
goetheyt geweest wanneer ick de Byvoeghels van
D. E. hebbe beantwoort.

D. Schuler *ibid.*

Ick en wil my niet stellen als een oordeelder van de
Oudvaders ofte van haere Schriften.

Antvvoorde.

Indien D. E. desen reghel hadde onderhou-
den / soo sonde D. E. pag. 67. Augustinum niet ver-
oordeelt hebben van blinde affectie, ende al te jeve-
rige liefde tot sijne overledene Moeder / als hy
booz haere ziele heeft gheboden / soo als blyckt
Confess. lib. 9. cap. 13. Ende stelt D. E. sich oordeel-
der der Schriften Gods / wat sonde waert / dat
ghy u selde oordeelder der Schriften van de
Oudtvaders.

D. Schu-

Ick bekenne gheerne dat onder de Out-vaders, selfs onder de Roomsche Bisschoppen, inde eerste vier hondert jaeren, insonderheyt zijn gheweest vele godtsalige, vrome, ende gheleerde mannen, moet ick daerom defenderen, ende approberen al het ghene sy gheseght, ofte gheschreven hebben;

Antwoorde

Ick segghe dat sae/te weten / soo wanneer sy eenstemmelyck spreken / sonder contradictie van jemanant merckelijckx; want dan ist een seker tecken dat sy spreken uyt het ghevoelen vande heele Kercke van die tijden: Maer ghyleden bekennt opentlijck dat de Kercke van die tijden (dat is vande eerste vier hondert jaeren) is oprecht ende rechtsinnigh gheweest: Ergo al wat de Out-vaders van die tijden hebben gheseyt / ofte gheschreven / als wesende het ghevoelen van de heele Kercke (dat is / eenstemmelyck, ende sonder contradictie van jemanant merckelijckx) moet / volghens u steden segghen / oprecht ende rechtsinnigh zijn: ergo dat moet D. E. defenderen / ende approberen als oprecht / ende rechtsinnigh. Dit hebbe ick in mijn Sent-brief pag. 255. in forma gepreemt. Maer D. E. gaet dit al voor by / ghelijck oock het ghene ick gheseyt hebbe de twee voorgaende blaeykens.

D. Schuler pag. 12.

De bewijsen uyt de Schrifture hout U. E. voor goet, ofte niet? Indien ghyse voor goet houdt; wat behoef ghy Out vaders, soo de Schrifture voor u is? Indien gy de selve bewijsen uyt de Schrifture niet voor goet hout, waer toe de selve by-ghebracht.

Antwoorde.

't is aen D. E. wel bekend dat de Heere Chri-
 stus *Matt. 23. v. 1. en 2.* de scharen des volcks / en-
 de oock sijne Discipelen ghesonden heeft tot de
 Schrift-gheleerden ende Phariseen, segghende: De
 Schrift-gheleerden ende Phariseen zijn gheseten op den
 stoel Moysis, onderhout dan, en doet al 't ghene sy u
 sullen segghen. Ghy weet oock wel dat dese Docs-
 toren de Schrifture verklaerden volghens 't ge-
 ne gheseyt wort *Mat. 13. v. 27.* u lieden gheboelen
 is oock / dat doen ter tijdt de heele Ghemeente
 self de Schrifture las: Wel aen / seght my nu
 eens *D. Schuler*; als Christus de Ghemeente / sae
 oock sijne Discipelen tot de Phariseen sondt / om
 haer de Schrifture te hoozen verklaeren / ende
 alles t'onderhouden / 't ghene sy haer souden lee-
 ren: kost dese Ghemeente niet alsoo tegen Chri-
 stum argueren / oft ghy hout de Schrifture booz
 goet / ofte niet? Indien ghyse booz goet hout de
 wijse wy die daeghelijck lesen / wat behoeven
 wy de Schrift-gheleerde en Phariseen? Indien ghyse
 niet booz goet hout / waer toe de selve ghelesen?
 Ghelijck Christus dan de Ghemeente / ende sijne
 Discipelen heeft ghesonden tot de Schrift-gheleerde
 ende Phariseen om de Schrifture te hoozen vercla-
 ren / alsoo senden wy u lieden tot de Oud-vaders,
 niet om dat de Schrifture niet bestandigh en is /
 maer om dat wy den sin der selve upt de Oud-
 vaders moeten haelen / ofte immers beter haelen
 upt haer / als upt eenige andere. Ick houde dan
 de betwijfen upt de Schrifture booz goet / maer
 ick segghe dat dese bewijfen namelijk moeten
 bast ghemaecte worden upt de Oud-vaders / soo
 wanneer dat den sin vande Schrifture niet claer
 is.

D. Schuler pag. 13.

Ick segghe dat de Oud-vaders menschen gheweest
 zijn, dat is, dat hare autoriteyt maer is eene mensche-
 lijcke

lijke autoriteyt ghelijck oock van alle andere Leeraers ende Predicanten, hoedanigh die zijn, ende dienvolgens dat sy niet en zijn van eene goddelijcke onseylbaere autoriteyt, en dat alle haere Schriften ende Leeringhen nae den reghel van het Woordt Godts moeten gheexamineert ende beproeft worden.

Antvvoorde.

Ick wenschte wel dat **D. E.** mijnen Syllogismus *in forma* hadde beantwoort die tek die aengaende stelle pag. 249. en 250. ende is dese: Den H. Apostel Paulus, ghebiet de gheloovighe dat sy souden volghen het gheloove van hare voor-gangheren, door de welke, soo den Dordrechtchen Bijbel wel bemerckt, niet alleen verstaen worden de Apostelen, maer oock andere ghetrouwe Leeraers, welck ghebodt sonder twijffel niet alleen en siet op de Christenen van sijnen tijdt, maer oock op de volghende.

Maer dese andere ghetrouwe Leeraers van de volghende Christenen, en konen gheene andere gheweest zijn, als Clemens, Anacletus, Iustinus, Cyprianus, Ignatius, Augustinus, Ambrosius, &c.

Ergo volghens het ghebodt Pauli, soo moeten de Christenen volghen het gheloove van Clemens, Anacletus, Iustinus, &c.

De Major ofte eerste Propositie gaet vast: Soo komt het dan op de Minor ofte tweede Propositie. Inden **D. E.** my die soochent / ende af-saet / soo staet het **D. E.** toe ons aen te wijsen wie die andere ghetrouwe Leeraers geweest zijn / want ander sinte en konnen wy het ghebodt Pauli niet onderhouden.

D. Schuler pag. 21.

Ick antwoorde, dat den Apostel sich selven genoetsaem verklaert, als hy seght: *Ghedenckt uwer Voor-gangheren, die u het WOORDT GODTS ghesproken hebben &c.* Merckt wel D. Hazart wie een ghetrouw Leeraer is, die nae-ghevolght moet worden, naementlijk die niet en sprecke

spreeck buyten Schrifteure, in welke den gantschen raet
Godts gheopenbaert is.

Antvvoorde.

Wijne vraghe keert wederom / wie die andere
ghetrouwe Leeraers in 't BESONDER ghetweest
zijn / die het WOORDT GODTS niet buyten
Schrifteure ghesproken en hebben? Zijn dat niet / en-
der bele andere ghetweest Clemens, Anacletus, Ju-
stinus, Gregorius Nazianzenus, Nyssenus, Chrysof-
mus, Basilius, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus &c?

D. Schuler *ibidem*.

Paulus verstaet alle ghetrouwe Leeraers in 't gene-
rael, die vercondighers zijn, niet van een vreemt Euan-
gelium, ofte van eenighe menschelijke insettinghen,
maer van het suyper Woordt Godts ende Euangelium
Christi.

Antvvoorde.

Buyten alle twijffel en spreeckt Paulus niet van
eenighe Leeraers / die een vreemt, ofte een ander
Euangelium / als dat van Christus souden her-
condighen; maer de questie comt wederom of
Clemens, Anacletus, Justinus, Augustinus, Ambrosius
etc. ende u lieden eerste Apostelen den H. Wille-
brordus eersten Aerts-bisschop van Vtrecht, ghe-
wijdt van Paus Sergius de tweede. Den H. Bo-
nifacius van den Paus Gregorius de tweede tot
Bisschop ghewijdt / Apostel van Vrieslant. Den
H. Fredericus achtsten Bisschop van Utrecht ende
Apostel van Zeelant. Den H. Suitbertus Bisschop/
ende Apostel vande Betuwe, ende Gelderland. Den
H. Marcellinus Priester / ende Monick / Apostel
van Over-ysel, ende vande by-legghende Probtu-
rien / Zallant, Twent, Drent, en Neder-Saxen. Den
H. Werenfridus Priester / Apostel van Medenblick,
Westervoort, ende Elft. Den H. Jeron Priester / die

te Noordwijk, ende d'omlegghende plaetsen getrouwelyck gheerheyt heeft; ende noch meer andere / die allegaer Bisschoppen vande Pausen van Roomen ghewijt / Priesters of Montiken zijn gheweest / hebben Beelden / Crucifixen / Altaeren op-gherecht / Misse ghedaen op syn Roomsch / vooz de zielen gebeden / de Keltiquen ghecert / ende alles ghedaen soo als de Roomsche Kercke noch doet; dat zijn de mannen gheweest / die u lieden Landen ende Provincien hebben ghetrocken uyt de dupsternissen des heydenoms / ende dooz hare leeringhen ghezacht tot het licht des Christelycken gheloofs / ghelyck ghelyeden gheen sintz en kont outkennen. Seght my nu eens *D. Schuler*, hebben die manne met hare Doozaten nu soo dickwils van my genoemt / het Woort Godts niet ghezeeckt? Hebben sy een vrent, ofte een ander Euangelium als dat van Christus ghezpredickt? Soo jae / thoont ons dan andere ghetrouwe Leeraers, in 't besonder die vooz onsen tyd gheweest zijn / die het Woordt Godts hebben ghezpredickt / ende het Euangelium Christi, ende diegholghende wicns Gheloove wy moeten navolgen: Ick wijs *D. E.* van mijnen kant aen in 't besonder / indien ghy dan die vertwerpt / soo staet het *D. E.* toe ons andere aen te wijsen in het besonder / op dat wy het ghebodt Pauli mogen volbzenghen. De uytbluchten die *D. E.* hier neemt en konen niet baten; want

Voor eerst dat *D. E.* seyt dat Paulus spzeekt van andere ghetrouwe Leeraers in 't generael / dat bekenne ick / maer soo nochtang / dat het moet komen tot de besondere; want wy en konen het gheloove niet naebolghen van Leeraers in 't generael; want per Generaels / en is niet anders als vele Particulieren samen. Soo moet het dan nootsakelyck hier op uyt komen op de particuliere Leeraers in het besonder.

Ten tweeden, dat *D. E.* seyd / ick en wille de Out-vaders niet oordeelen / dat is alsoo veel als niet

niet gheseyt: wy bereyffchen alleen van D E dat hy ons antwoorde ront upt op dese vraghe: of Clemens, Anacletus, Justinus, Chrysoftomus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Willebrordus, Bonifacius, Fridericus, Suitbertus &c. Het Woordt Godts hebben ghepredickt / ende het Euangelium Christi, ofte niet? Soo niet: Wylt ons dan andere een die dit ghedaen hebben / op dat wy het ghebodt Pauli moghen naer-volgen. Soo ja: soo zyn dan dese allegaer die Voor-gangheren, ofte ghetrouwe Leeraers, welker gheloove ons Paulus ghebidt dat wy souden naevolghen: Nu stelle ick dan mijn argument:

Maer Anacletus, Justinus, Chrysoftomus, ende alle de reste booznoemt / hebben ghelooft datmen de Reliquien der Heylighen mocht eeren / in Processie gaen &c. ja hebben dat selve ghepleeght / als lof-weerdigh.

Ergo volghens het ghebodt Pauli, soo moeten wy haer in dat gheloope naevolghen / als wesende eene saecke die lof-weerdigh is. Doch D E. hout hem daer by / dat dese allegaer menschen zyn gheweest / ende haere auzhoritert menschelijck, ende niet goddelijck, waer upt volghet dat sy hebben konen doelen.

Voor eerst D. Schuler: Ghy moet ons segghen / sonder kromme spronghen / soudt ghy ons den rechten wegh leeren / of Clemens, Anacletus, Justinus, Chrysoftomus &c. metter daer ghedoolt hebben / als sy ons het eeren vande Reliquien hebben aen-gheprezen ende selve ge-eert / of niet? Soo niet: soo hebben wy dat wy begheeren: soo ja: hoe hebben sy dan allegaer hier in over een ghekommen? hoe en zyn sy van niemant / als vanden ketter Vigilantius gheconde: meer gheweest?

Ten tweeden, Ick antwoorde / dat elck van haer in 't besouder hebben konen vwaelen ghelijck het blyckt in Origenes, Tertullianus, ende andere: maer niet booz soo veel als sy upt-gedrukt ende booz-ghestaen hebben het ghemeyn geboe-

ten bande Kercke: want in dit cas woort van haer gheseyt *Matth. 16. 18.* De poorten der hellen en sullen teghen haer niet vermoghen. *Item Matth. 7. 27.* Daer is slach-reghen neder ghevallen, ende de water-stroomen zijn ghekomen, ende de winden hebben ghewaeyt, ende zijn reghen het huys aen-gevallen, ende het en is niet ghevallen, want het was op de steen-rotse gebout. *Item Matth. 28. 20.* Siet ick ben met u lieden alle de daeghen toe de voleyndinghe der werelt. &c. **Daerom** segghen wy oock dat Lutherus ende Calvinus ghedwaelt hebben / om dat sy af-geweken zijn van het ghemeyn ghevoelen bande Kercke. Dit selve stuck hadde ick in mynen Sendt-brief ghehandelt pag 247. ende 248. maer D. E. heeft dat onghemerckt laeten henen gaen / ende onbeantwoort ghesaten.

D. Schuler pag. 14.

Het Woort Godts alleen is den onseylbaeren, onbedrieghelijcken, ende volcomen reghel der waerheyt in saecken des gheloofs.

Antwoorde.

Indien D. E. dooz het Woort Godts verstaet / alleen al 't gene dat gheschreven is / 't en is niet soo / dat dat woort alleen, den reghel is: maer indien D. E. dooz het Woort Godts, verstaet gheschreven ende ongheschreven, dat stemmen wy toe / dat dat Woort alleen den onseylbaren / ende onbedrieghelijcken reghel der waerheyt is in saecken des gheloofs: want den H. Paulus en heeft niet alleen ghesproken het gheschreven Woort Godts, maer oock het ongheschreven: *Naemelyck 2. Thessalon. 2. 14.* Hout de overleveringhen, die u gheleert zijn, het zy door ons Woort, het zy door onsen Send brief.

Wat die Out-vaders raeckt / die D. E. voozstelt pag 14. 15. 16. 17. om te be-hoopen dat men van gheerne Overleveringhen en moet houden / dan alleen

leen van Schyfture in saecken des gheloofs: Ick antwoorde ten eersten, dat sy alleenlyck spreken van soodaentighe Overleveringhen de welcke strijden teghen het Woordt Godts, ofte ghelijck Hieronymus sprekt van menschelijke vonden, ende versierelen, maer niet sulcx en is het eeren bande Reliquien &c. Ergo. Ten anderen als wy appelleren tot de Oud-vaders sprekende eenstemmelyck ende uyt het gheboelen bande heele Kercke / dan appelleren wy tot de Schyfture / want wy willen uyt de Oudt-vaders alleenlyck den sin hebben bande Schyfture / om dat sy naerder hebben gheleest aen de tijden bande Apostelen / jae beke van haer Discipels zijn geweest bande Apostelen jae meer verlicht bande H. Geest als wy / jae in algemeyne Concilien besonderlyck bygestaen vanden selven H. Geest / oversulck den echtighen sin bande Schyfture onghelyckelijck beter kosten weten als wy.

D. Schuler pag. 29.

Ick antwoorde, datmen den waeren sin van eenighe Schriftuer-plaette, de welcke duyter ende controversis, moet haelen niet uyt de Oud-vaders (want over haeren sin, ende uyt-legghinghe soude al wederom lichtelijck krackeel, ende dispuyt vallen, en waer soudemen dan loopen? maer uyt de H. Schyfture selfs, de welcke haer selven ghenoeghsaem verklaert in die dinghen de welcke ons tot zaligheydt te weten noodigh zijn.

Antvwoorde.

D. E. Draecht Voor eerst, waer salmen loopen alser krackeel ende dispuyt valt over den sin, ende uytlegginghe vande Oudt-vaders? Ende tek byaghe hier tegghen / waer salmen loopen / als de saecke naer het by brenghen van alle Schyftuer-plaetsen over weer zijden / al eben wel / onghedeideert / ende controvers blijft.

Men sal gaen tot de Schrifture selfs, de welcke haer selven ghenoeghsaem verklaert, in die dingen, de welke ons tot zaeligheydt te weten noodigh zijn.

Antwoorde.

DE en kan my niet ontkennen of al wat in de twaelf Artickelen des gheloofs / ofte in Symbolo Apostolorum begrepen staet / is ons noodigh te weten tot zaeligheydt; want indien dese stücken soodanigh niet en zijn / soo en wete ick niet welke die zijn: wel aen dan / soo moet ick ghelooven dat Christus neder ghedaelt is ter hellen, **D**at moet ick hier ghelooven: **D**E sal seggen: **G**hy moet ghelooven / dat Christus de iuytsterste smerten ende pijnen heeft geleden in sijne passie / ende aen 't Cruys / ofte ghelijck als u lieden Catechismus spreect aen de 44. *Vraeghe*, Dat hy in eene onuytsprekelijke benaetheydt, smerte, verschrickinghen, ende helsche quaele in sijn gantsch lijen (maer insonderheyt aen 't Cruys) gesoncken is, door de welke hy my vander helscher benaetheydt, ende pijn verlost heeft: **S**oo moeten de woorden Hy is neder ghedaelt ter hellen verstaen worden: **M**aer wy tet contrarien / seggen dat sy moeten verstaen worden van eene plaetse onder de aerde / daer de ziele Christi naer haere doot henen gegaen is / om de **O**ur vaders aldaer sijne doot / ende hare verlossinghe te vercondighen. **D**at bewijse ick uyt acht verscheyden Schriften: plaetsen in mijn *Tractaet van het Vaghevyer, pag. 1. c. 1.* **G**hylieden brenghet Schriften daer teghen / om contrarie te bewyzen / maer wy segghen dat onse Schriften al te klaer zijn: wy willen dat ghylieden wilt dat wy ulre Schriften aen nemen: ick hout sijnen sin vooz den besten / de sake blijft

con-

controvers / niet tegenstaende dat alle de schrif-
turen van weder zijden zijn by-ghebracht / ende
ondersocht : waer sullen wy dan loopen? tot de Schrif-
ture? daer en is gheene andere meer als die booz-
gestelt is / en nochtans de sake blijft controvers:
Ghy sult my segghen / wy zijn seker dat onsen
sin goet is / want de Schrifture leght plat booz
ons: ende wy veel meer in 't ghetal / segghen dat
onsen sin goet is / ende dat de Schrifture noch
platter booz ons leght : Waer salmen nu loopen
om het een of het ander te determineren? Ick
booz my aengaende / soudet houden met het ge-
hodi Christi *Matth. 18. 17.* Seght het aende Kercke,
want die is soodanigh / dat den h. Gheest haer
ghesont is tot het eynde des werelts / de poorten
der hellen en kunnen de selve niet overweldighen, sy is
den pilaer, ende vasticheyt der waerheyt. daer mooght
ghy vry vast op gaen: vzaeght het vande Vaders
booz soo veel als sy spreken uyt het gheboelen
vande selve kercke / want als sy uyt dat geboelen
een-stemmelyck spreken / dan ist eben veel / oft
ghy het vzaeghde vande Kercke selve / ghelyck
het gaet mer dit booznoemde exempel van de
nederdalinghe Christi ter hellen, alsoo is het mede
van menighe andere.

Voorders seght my eens *D. Schuler*, waer sult wy
loopen / als op den eenen kant de Mennonisten ons
willen berhoonen / dat men de kleyne kinderen
niet en moet doopen? Op den anderen kant de
Lutheranen, dat het Lichaem Christi waerachte-
lyck is in 't heyligh Sacrament / doch saemen
met 't broodt : Ghy sieden op den anderen kant /
dat het broodt een teeken des Lichaems is / en-
de soo boozt van vele andere Secten / die stuc-
ken leeren / strydbende teghen malkanderen / en-
de nochtans allegaer komen met de Schrifture:
Waer sullen wy loopen? wie sullen wy gelyck
gheven? Men de Ghereformeerde, waerom meer
aen haer als aen d'andere? om dat sy den echti-
ghen sin hebben vande Schrifture? waerom sy
meer

meer als de Mennisten, Lutheranen, &c. En waer af weten sy dat sy meer den echtighen sin hebben vande Schrifsture als de andere? Misschien uyt den besonderen Gheest? dat segghen de Lutheranen ende Mennisten oock: Wat middel dan om my te resolveren? Waer sal ick loopen?

D. Schuler pag. 29.

Dit ist dat de Ghereformeerde staende houden, dat de H. Gheest sprekende inde Schrifsture, is den onfeylbaren, ende onbedrieghelicken uyt-leggher der selver.

Antwoorde.

Dat ist / dat wy Catholijcken oock staende houden: want al hoe wel dat wy den sin vande Schrifsture gaen halen by de Out-vaders / wanneer sy een-stemmelyck spreken uyt het gheboelen vande Kercke / soo segghen wy dat dien sin koint van den H. Gheest / den welken by dooz sijne Kercke verclaert aen de menschen: want indien u lieden Ledematen, soo als D. E. seght pag. 20. door de inwendighe werckinghe ende verklarunghe des H. Gheests in haer ghemoet worden verskert, van die waerheyt die sy uyt Godts Woort hebben verstaen. **Wepat D. E. dan dat de Out-vaders namelijck vande eerste hier hondert jaeren / niet meer de inwendighe werckinghe, ende verlichtinghe des heylighen Gheests in haer ghemoet en hebben gehadt als u lieden Ledemaeten? Ten baet niet / te segghen / ick en wisse niet oordeelen: want indien D. E. van sijne Ledematen ront uyt seght / dat sy de inwendighe werckinghe ende verlichtinghe des H. Geests hebben in haer ghemoet, ick en sien gheene reden warrum D. E. het selve niet en soude by toestaen vande Out-vaders. Laer ons dan den H. Gheest by stellen den onfeylbaren ende onbedrieghelicken Vytleggher der Schrifsture. Soo zijn wy dan verskert dat de Out-vaders / sprekende door de**
inwen-

inwendighe werckinge, ende verlichtinge des H. Geests; ende ghelijck als upt den mont van de Kercke / die ghestiert wort van den H. Gheest; ons den echrigen ende waren sin vande Schrifte boozhonden / aenghesien dat onse Partije dat selbe pze-
tendeert / ten opsichte van hare Ledematen. Maer het ghene dat den H. Gheest eens gheleert heeft / en kan hy naederhandt niet her-roepen. Ergo het ghene dat hy ons dooz de Out-baders / met sijne inwendighe werckinghe ende verlichtinghe gheleert heeft moet bast staen / teghen het ghene dat Partije seght haer contrarie in-ghegheben te zijn vanden heplighen Gheest.

D. Schuler pag. 32.

Maer de Schrifte selfs is soo-danigh, datse genoeghsaem vande kinderen Godts, die verlicht zijn vanden H. Gheest kan verstaen worden, naemelijck soo veel aengaet die pointen, de welcke haer ter zaeligheyt te weten nootfaeckelijck zijn.

Antwoorde.

Ick en wil niet disputeren of de dupsterhepde inde Schrifte selbe is / of inde verstanden der menschen: Dat verwondere ick alleen / dat gy lieden booz klac wist doen passeren / daer de kloeckste verstanden des werelts / van alle tijden hebben ober ghestudeert tot swerens toe: Ghenomen nu dat de Schrifte ghenoughsaem zy om verstaen te worden vande kinderen Godts, die verlicht zijn vanden H. Gheest. Soo sal ick segghen / Ergo de Out-baders / de welke verlicht zijn gheweest vanden H. Geest / hebben de Schrifte verstaen / des niet teghen staende hebben sy ons / by exempel, aenghepessen het eeren vande Reliquien, ende de selbe ghepleeght. Ergo de Ghereformeerde / die de selbe eere verwerpen / en moeten de Schrifte niet verstaen / want de H. Out-baders

ders die de Schysure beter verston den als sy / ende meer verlicht waren vanden H. Gheest als sy / en sou den dese eere noyt niet aen- ghepzen hebben / veel min selbe ghepleeght / indien sy ge- bonnist hadden / dat sy street / oft niet ghelijck- sozmigh en was aende Schysure.

D. Schuler pag. 22.

Van het uyt- legghen der H. Schysure hoort *Augu- stinum lib. 2. contra Crescon. Cap. 21. De Kercke*, seght hy, en moet sich niet stellen boven Christum, want hy oor- deelt alijt waerachtelyck, maer de Kerckelycke Rechters, ge- lijcke menschen zijn, worden ghemeynelyck bevroghen.

Antvvoorde.

Wy en stellen oock de Kercke boven Christum niet, als wy seggen dat wy den sin vande Schysure moeten haelen vande Kercke / want dan en segghen wy anders niet / als dat de Kercke (die dooz den H. Gheest gheregeert wozt / ende by de welke Christus belooft heeft tot het eynde des werelts te zijn) ons moet aen- wysen den waer- ren sin Christi, in saken die controvers zijn / en- de soo blijft het waerachtigh oordeel, ende ghevoe- len Christi, alijt d'oberhaut houden / al-hoe- wel het dooz de Kercke aen- ghetwese wozt / ende al- soo seght den selben H. Augustinus *lib 7 Confess. cap. 7.* De autoriteyt van de Catholijcke Kercke recomman- deert de heylighe Schysuren, sprekende oock van het geloobe der om- staenders in den doop der klep- ne kinderen *lib. 3. de lib. arbit. cap. 22.* seght dat dat gheloobe aen de kinderen hartigh is / want dat, seyt hy / recommandeert de alderfachigste autoriteyt vande Kercke. Item *de milit. credendi Cap. 17.* Wat is- ser vermetelijcker, ende meerdere hooveerdije als de boecken vande Goddelijcke verholentheden niet te wil- len kennen uyt hare uytlegghers? Noteert dat Augu- stinus hier spreckt vande autoriteyt vande Ker- ke. Dae't is soo bekient als de stract / dat Augu- stinus

stinus gheseyt heeft: Ick en soude aen het Euangelie niet ghelooven, ten waer d'authoriteyt der Kercke my beweeghde. **Wat wilt ghy meer?**

Du dat hy daer by voeght dat de Kerckelijcke Rechters ghemeynelijck bedroggen worden, dat soude eenighe schijnbaerheyt konnen ghehad hebben/ ten waer saecken dat hy'er by ghevoeght hadde/ ghelijck sy menschen zijn, want wy bekennen geer- ne dat de Oud-baders / hoer soo veel als sy men- schen zijn, konen bedroggen worden/ en sommige van die metter daet zijn bedrogen geweest/maer wy loochenen dat sy konen bedroggen worden/ hoer soo veel als sy volghen het ghemeyn geboe- len van de Kercke/ want soo volgen sy de inwen- dige werckinge ende verlichtinge van den H. Geest, oer- sulcx als wy ons houden aen den sin / ende ver- claringhe van de eenstemmige Oud-baders / wy houden ons aen den sin van den H. Geest. Ergo dese sprenke Augustini niet te propoeste.

D. Schuler *ibid.*

Den selven Augustinus *de Verbis Domini serm. 29.* seyt: Laet ons in dit gheschil niet gaen tot de wereltliche schriften, ende en laet ons niet oordeelen een Poet, maer een Propheet.

Antvvoorde

Ick hebbe dese woorzen in dat hoornoemde Sermoon Augustini niet konnen vinden: Doch daer is weynigh aen gheleghen of het daer staer: want ick bevinde dat Augustinus daer handelt van den Poet Virgilius, wiens authoriteyt hy ghe- bruyckt hadde om set te bevestighen / het welck ghedaen zijnde / soo seyt hy / laet ons liever hoor- ren een Propheet; wat ist nu? wat volghet hier nuyt?

D. Schuler *ibid.*

Hier uyt kont ghy lichtelijck verstaen, dat den Oud- vader *Augustinus*, niet de Kerckelijcke Leeraers, de wel- ke

ke alle menschen gheweest zijn, maer alleen de H. Mannen Godts ofte de Propheten, ofte liever de H. Gheest, sprekende door de selve, stelt als opperste Rechteren, ende Uyt-legghers der Schrifture.

Antvvoorde.

Ten eersten, Dese slot-reden en bloeyt gheen-
sintz niet uyt dese leste spreuke: En laet onder
ons niet oordeelen een Poet maer een Propheet; want
wat gelijckenisse isser met een heydensch Poet /
ende een Christelijck Bisschop? Ende wie en
weet niet / dat wy het oordeel van een Poet niet
en moeten gaen haelen / in een stuck des geloofs?

Ten tweeden. Wy segghen dat de Out-baders
het meestendeel heylighe Mannen Godts zijn geweest,
dooz de welke den H. Gheest heeft ghesproken /
als sy ofte vergadert zijn gheweest in algemeyne
Conciltien / ofte een-stemmelijck vooz-ghestaen
hebben het gheboelen bande H. Kercke, het eerste
bewijfen wy uyt *Actor. 15. v. 28.* daer het Concilie
van Jerusaleem (het welck niet alleen en bestont in
Apostelen / maer oock verscheyden Onderlingen /
of Priesters) seght: Het heeft aen den H. Geest, en-
de aen ons goet ghedocht. Item *Matth. 18. v. 20.* Daer-
der twee ofte dry vergadert sullen wesen in mijnen nae-
me, daer ben ick in 't midden van henlieden. *Et. Het*
tweede trecken wy uyt Matth. 18. 19 Indien daer
twee van u saemen stemmen op der aerden over eenighe
sake, die sy souden moghen begheeren, die sal haer ge-
schieden van mijnen Vader. Alle heyde bevestighen
wy dat / met de eyghen leeringhe van D. Schuler,
de welke / soo wy boven ghehoort hebben / seght
dat de Ledematen van sijne Kercke hebben de in-
wendighe werckinghe, ende verlichtinghe des H. Geests
pag. 20. Item *pag. 32.* Dat de kinderen Godts verlicht
zijn vanden H. Gheest; veel meer moeten dit seg-
ghen bande H. Out-baders / namelijk bande
eerste vier hondert jaren Ergo als *Augustinus*: de
heylighe Mannen Godts, sprekende door den H. Geest,

tot

tot Rechters stelt, ende uytlegghers der Schrifture, soo stelt hy de **H. Out-vaders** / ofte eenstemmelyck sprekende / ofte vergadert wesende in de **Conclien**.

D. Schuler pag. 22.

Vande volmaecktheyt der Schrifture spreeckt *Tertullianus lib. de Carne Christi*, aldus: *men moet niet aen-nemen dat uyt Schrifture niet bewesen en wort.*

Antwoorde.

Dat ick de boozsepde woorden by *Tertullianus*, op de plaetse van **D. E.** gheciteert / niet en hebbe konnen vinden / al-hoe-wel ick het selve Boeck tot twee mael toe oversien hebbe. Doch hebbe by den selven *Tertullianus* gelesen *lib. de Corona militis Cap. 4.* Dat hy seer veel hout vande Overleveringhen; want onder andere / seyt hy alsoo: Alsoo ist dat dese onderhoudinghe van gheene Schrifture ghedetermineert is, nochtans de ghewoonte heefse vast ghemaect, de welcke buyten twijffel vande overleveringhe ghevloeyt is.

Ende nae dat hy vele ghewoonten in 't besonder verhaelt heeft / de welke nergheus in de Schrifture te vinden en sijn / niet te min booz goet werden ghehouden / ende aen ghenomen soo seght hy:

Van dese, ende andere dierghelijcke onderhoudingen, indien ghy de Wet der Schrifturen vereyscht, ghy en sult gheene vinden, men sal u segghen dat de overleveringhe den oorspronck is, de ghewoonte bevestinghe, ende het gheloove de onderhoutster. Maer dit soo defendeert hy de overleveringhen, gaantsche-lyck in het lanck ende byet.

D. Schuler pag. 23.

Theodoretus Dialog. 2. contra haeticos, seyt: *Icken derve niet segghen, dat de H. Schrifture verswijght.*

Antwoorde.

Ick hebbe die heele Dialogue, ofte Samen-sprake van Theodoretus (alhoewel seer lanck) vā woort tot woort aendachtelyck uyt-ghelesen; ende en hebbe niet een tittelken daer ghebonden van het ghene D. E. hier seght: Soo sal D. E. dan my belicken de plaetse aen te wijsen / of misschien den Drucker ghemist hadde / op dat ickse magh naesien: Doch / om alle moeyte te spaeren / op dat D. E. magh sien wat den selven Theodoretus hout vande gherupghenissen der Oudt-baderen / soo leest het eynde vande voorszeyde Dialogue, daer sult ghy vinden / dat hy sich behelpt teghen de Ketteren van sijnen tijt / met hondert ende acht gherupghenissen der Out-baderen / als namelyck Ignatij, Irenæi, Hyppoliti, Eustachij, Athanasij, Baslij, Gregorius Nysseni, Amphiloehij, Theophili &c. Ja dat meer is / ghelijck den H. Joannes Chrysoftomus, soo wy datelijck sullen sien uyt de citatie van D. E. de Bijbels noemt / Medicijnen der zielen, soo seyt den voorszeyden Theodoretus wel duydelyck *Dialog. I. in fine.* Aenghesien dat ghy oock vereyscht de verclaringhe der HH. Out-vaderen, dese MEDICYNE sal ick u oock indien 't Godt beliest, by brenghen. Ende die maniere hout hy in alle sijne Dialoguen, te weten dat hy gheene van die en sijn / als met menigherhande gherupghenissen van de Out-baders. Over sulcx vaeghe dat gherupghenisse gantschelijck uyt / 't welck D. E. uyt Theodoretus hier citeert.

D. Schuler pag. 23.

Van het Iesen der Schrifture seght *Chrysoft. Homil. 9. in Epist. ad Coloss.* aldus: Hoort alle ghy wereldtsche menschen verkrijght u lieden Bijbels, de welcke medicijnen zijn der zielen.

Ons verschil en loopt niet op het enckel lesen vande Schrifture (want oock seer vele wereltdsche menschen / by ons / de selbe lesen) maer of alle gheloobighe ghehouden zijn op ghebodt de selbe te lesen / ende of het nootsakelyck is tot de zaelighepdt. Nu de wijse Chrysofostomus hier niet en seght dat sulckx nootsakelyck is / soo en doet dit niet teghen ons.

Ghy sult my segghen dat hy dit ghenoech te kennen gheeft / als hy de Bijbels Medicijnen der zielen noemt. Ick neeme dat aen: Maer segge dat eene Medicijne, van de siecken selbe niet en moet bereypt ghemaectt worden / noch van hem selbe in- ghesteken / sy sal hem eben baeten indien den Medicijn-meester dat doet / ende en laet daerom gheene medicijne te wesen / al- hoewel sy vanden Apteker bereypt wort ghemaectt / ende dooz de handen vanden Medicijn-meester ghegheven. Alsoo oock / al ist dat Chrysofostomus de Schrif- ture eene medicijne der zielen noemt / daerom en seyt hy niet / dat het een ghebodt / of nootsakelyck is / dat alle Gheloobighe de Schrifture lesen / want en laet daerom gheene medicijne te wesen / al ist dat sy vande Leeraers / ende Medicanten / wort hoor- ghestelt / uyt- ghelept ende verclaert / sonder het lesen vande Ghemeynte.

D. Schuler *Ibidem.*

Vande klaerheyt der Schrifture seght den selven Chry- sofostomus Homil. 3. in 2. adThessal. Cap. 3. Alle dingen zijn klaer inde Schrifture, alle nootsakelycke dinghen zijn naectt ende openbaer.

Antwoorde.

Ten is het seggen van Chrysofostomus niet / maer van eenighe traeghe ende woelende gheesten / die
lieker

liever wat vermakelijck / als wat gheestelijck
 inde Sermoenen van Chrysoftomus souden ghe-
 hoorz hebben / daerom murmureerden sy oock
 teghen sijne Predicacien, segghende: Waerom moet
 ick inde Kercke komen? &c. Wat ist van noodete pre-
 dicken? alles wat in de Goddelijcke Schrifturen is, is
 klaer ende recht, alles wat nootsakelijck is, is openbaer.
 Hier op antwoort Chrysoftomus: Daerom vraeght
 ghy dit, (ende klaeght ober de Sermoenen) om
 dat ghy-lieden toe-hoorders zijt van vermakelijckheydt.
 Dus verre Chrysoftomus, ende noch veel verder
 dan ons die murmurerende gheesten / die haere
 traechte / ende sinuelijckheyt wilden decken
 met de klaerheyt vande Schrifture. Ick soude
 D. E. hier konnen beschuldighen van ontrou-
 wigheyt / ten waer saecken dat ick my liet booz-
 staen dat ghy dese boozsepde plaetse niet naghe-
 sien en hebt / maect upt een ander gheschreben /
 dat dit passere met de reste.

D. Schuler *Ibid.*

*Hieronymus in cap. 19. Esaie seyt: Het is de maniere van
 de Schrifture, klaere dinghen by duystere te voeghen, ende
 het ghene eerstelijck onder duystere redenengheseght is, daer
 naer door eene duydelijcke stemme te verkondighen.*

Antwoorde.

D. Schuler of D. E. is ongheluckigh in het ette-
 ren / of utwen Ducker in u te volghen; want
 dese woorden en hebbe ick mede in dat Capittel
 by Hieronymum niet konnen vinden: sal dan nae-
 der aentwysinghe verwachten.

D. Schuler *Ibid.*

Van het Avontmael seght *Augustinus lib. contra Adim.
 cap. 12. De Heere en heeft gheene swaerigheydt ghemaect,
 te segghen, Dat is mijn Lichaem, als hy gaf een teecken sijns
 Lichaems*

Lichaems Idem in Psalm. 3. seght hy aldus: *Al. hoe wel Christo niet onbekent waren de ghedachten van Iudas, heeft hy hem even wel toe-ghelasten tot de maeltijt, waer in hy sijne Discipelen gherecommandeert heeft, ende ghegheven heeft de figure sijns Lichaems.*

Antwoorde.

Wy houdent hier met Augustino; ende segghen dat in 't heyligh Sacrament een teecken, ofte figure des Lichaems Christi is / maer wy houdent oock met hem / als hy seyt dat het daerom niet en laet te wesen / het waerachtigh Lichaem Christi: **Soo seyt hy in Psalm. 33.** Broeders wie sal verstaen hoe dit gheschieden kan, dat jemant ghedraghen worde in sijn eyghen handen? de mensch kan wel ghedraghen worden inde handen van andere, maer niemant en wort ghedraghen in sijn eyghen handen: Wy vinden hoe dit kan verstaen worden van Christo: Want Christus wiert ghedraghen in sijne handen, als hy recommanderende sijn Lichaem, seyde: **Dat is mijn Lichaem: WANT HY DROEGH DAT LICHAEM IN SYNE HANDEN.** Item *lib. 2. contra advers. legis Cap. 9.* seyt hy: Wy ontfanghen met een gheloovigh hert, ende **MET DEN MONT**, den middelaer tusschen Godt, ende den menschen Christum Jesum mensch zijnde; als hy ons sijn Vleesch gheeft om te eten, ende sijn Bloedt om te drincken.

Nota, dat Augustinus gheloofde dat wy **MET DEN MONT** het Vleesch Christien; maer met den mont en kunnen dat Vleesch / niet alleen geesteliker wijze eten (want dat moet hy Partije het gheloobe doen) ergo wesentlijk ende lichamelijk. Wy nemen dan alle beyde de leeringhen van Augustinus aen; ende segghen dat het Lichaem Christi wesentlijk is in het heyligh Sacrament / ende segghen oock / dat dat Lichaem / 't welck daer teghentwoordigh is / een teecken / ofte figure is van sy selven / vooz soo veel als het eertijts ghekrupst is gheweest. Doozders sal **D. E.** dese vooz-
E
sende

D. Schuler. Pag. 24.

Chrysofostomus *Epist. ad Casar.* seght: *Het Broodt is weerdigh gheacht d. n. naem van het Lichaem des Heeren, hoe wel de nature des Broodts daer inghebleven is &c.*

Antvvoorde.

Ick segghe met Antonius Possevinus *in Apparatu*: Onder alle de Schriften van Chrysofostomus en isser gheenen boeck, ofte brief tot Caesarium.

Iae selfs u lieden Conradus Gesnerus, en weet van vierghelijcken brief Chrysofostomi, in sijne Bibliotheca niet te spreken.

Oock die van Basel niet / in haeren druck van de wercken des selven Out-vaders in 'tjaer 1547.

Bellarminus van ghelijcken in het vertellen van alle de boecken Chrysofostomi, en maectt gheene mentie van soo eenen brief die desen Out vader soude gheschreben hebben tot Caesarium. Dwen Rivetus oock / *in Critico*, die en praet maer puer in dese materie sonder fundament.

Ghelijck wy dan / noch oock die van onse Partije, desen boeck niet en kunnen / upt den welcken D. E. dese woorden ghenomen heeft / soo laten wy oock de selve onghemerckt henen gaen / tot alder tijt dat wy meerder boldoeninghe / ende breeker bescheet daer van sullen hebben.

D. Schuler *Ibidem.*

Van de *Aenroepinghe der Heylighen* seght Augustinus, *Epist. 43. Wat dwaes heeft oyt de Martelaren aenghebeden?* Ende daer nae: *Wy en eeren gheene Enghelen noch Arf. enghelen &c.*

Antvvoorde.

Dit is wederom eenen mis-slagh, want den
dy-

dy-en-beertighsten brief die D. E. hier booz-stelt
als wesende van Augustinus, die is gheschreven
aen Augustino van een Heyden met name Maxi-
mus Madaurensis, de welke spodt mer de Christe-
nen om dat sy eerden de graben der Martelae-
ren / siet den druck van Basel in 't Jaer 1556. en-
de de editie van Leuven by Christophorus Plantijn in
't jaer 1576 daer sult ghy vinden dat het soe is /
ende daerom laete ick dien misslagh booz de gene
die hem ghebaen heeft / ende ghebe D. E. alleen
te bemercken datmen ten tijde Augustini soe eer-
den de graben der Martelaren dat de Heydenen
daer mede spotteden. Siet of ghelieden hier in
wilt ghelick zijn aen d'Heydenen.

D. Schuler pag. 24.

Siet D. Hazart, dusdanighe, ende meer andere ghe-
ruyghenissen der Out-vaderen souden wy konnen by-
brenghen, ghelijck oock van andere ghenoeghsaem is
gheschiet, tot bevestinghe van onse leere, ende weder-
legghinge van de uwe.

Antwoorde.

Eplaeg D. Schuler! Non defensoribus istis tempus e-
get: daer souden al ander stucken booz den dagh
moeten komen om onse leere te hinderen, want
van neghen gherupghenissen die D. E. boozstelt/
zijnder vier in de locht / die op de getreede plaer-
sen / sae mischien nergheus te vinden en ziju /
twec, die niet van den Out-vader / maer van te-
ghen-strijders ghesproken ziju, die haer sel-
ben upt-wijzen booz ons: ende ten lesten / geene,
die in 't minste dient tot bevestinghe van uwe /
ofte weder-legghinge van onse leere.

D. Schuler pag. 25.

Ick soude wel derven segghen, dat by aldiē de H.
Schrif.

Schrifture van uwe Ghemeynten ghelesen wierde, dat daer door met groote menichte haer souden bekeeren van haere blintheydt, inde welke sy nu blijven.

Antwoorde.

Dat leert ons ghenoech de langhe experientie van ontrent hondert en dertigh jaren / op de welke meer als hondert verscheyden Secten sijn op-ghestaen / alleen upt het lesen van de Schrifture / de welke de Ongheleerde (de selve niet verstaende) hebben verdraeyt elck een jeder na synen sin; ende tot een teecken dat het noch geen eynde en is van soo menigherhande ghesintheden / soo heeft onse eentwe noch moeten sien opstaen de Quakers, Armenianen, Perfectisten, Socinianen &c. Dat sijn de vzychten / van de welke D. C. vzaeght pag. 26. Wat dunckt u D. Hazart, indien de blinde ende eenvoudighe menschen dit middel ghebruyecten, of mochten ghebruycken, wat vruchten nie en souden kunnen volghen? Te weten / scheuringen inde Ghemeynte / trotsicheyt van de Discipelen teghen haere eyghen Leeraers / een verkeerde orden inde Ghemeynte / ende meer andere soodanighe vzychten / die niet alleen en souden kunnen volghen / maer die wy metter daet booz de ooghe / upt het lesen van de Schrifture hebben sien volghen / niet sonder versuchten / oock van u leden eyghen Gemeeynten. Die hier van meer wil / die lese mijn Schriftmatighe handelinge over het lesen der H. Schrifture.

D. Schuler pag. 26.

Men gheeft voor, dat de Roomsche Kercke ghewichtige redenen heeft om de Schrifture te trecken uyt de handen der slechte ende eenvoudighe menschen, om datse de selve souden konen misbruycken,

Antwoorde.

Antvvoorde.

Men geeft het ufer alleenlijck booz / maer men bewijst het / ghelijck ick metter daet doe / in mijne voornoemde Schriftmatighe Handelinghe, ick wenschte wel dat D. E. ofte iemandt anders die van stuck tot stuck weder-leyde.

Somma al wat D. E. hoorder seyt van het lesen der Schysure vande Ghemeynte / pag. 26. 27. 28. is buyten propoost / als D. E. mijne Schriftmatighe Handelinghe (daer ick ex professo van die materie handele) sal belieben te weder-legghen / sal D. E. daer op voldoen. Laet ons dan komen ad rem.

D. Schuler pag. 30.

Ick bidde u D. Hazart, soo den waeren sin van de Schrifture, moet ghehaelt worden uyt de Out-vaders, by wien hebbense ghehaelt de Gheloovighe korts voor de gheboorte Christi.

Antvvoorde.

Vraeght ghy dat D. Schuler? leest Nehem. 8. v. 8. 9. daer hebt ghy ulve antwoorde; want daer wort in dat Capittel gheseyt / dat Esra de Driester / ende de Leviten / Bani, Jamin, ende andere / de Schysure booz laesen aen de Ghemeynte / ende den sin verklaerden, ende maeckten dat ment verstant in het lesen.

Vraeght oock Christus waer sijne Discipelen / ende het volck mosten gaen / (nae de oude ghewoone die daer was geweest booz sijne geboorte) om den sin der Schysure te haelen: Hy sal u segghen / hy de Schrift-ghelcerden, en Phariseen, die op den stoel Moysis gheseten sijn.

D. Schuler *ibidem*.

By wien hebbense ghehaelt de Gheloovighe, die im-

3

mediatelijck

mediatelijck op de Apostelen ghevolgt zijn?

Antwoorde.

By de Discipelen van de Apostelen / als namelijk Ignatius, Clemens, Dionysius, Polycarpus &c.

D. Schuler *Ibidem*.

By wien hebbense gheacht de Out-vaders selfs?

Antwoorde.

Sp hebbense ghehaelt van haere Voor-gangheren, volghens de leeringhe Pauli, ghelijck als oock blijckt upt Augustino, ende Ambrosio, die ick terstout hier naer sal citeren / met haere Doorgangheren / wiens ghetuygenissen sy doozstellen tot bevestinge van hare Leere. Maer waer hebben uwe Ledematen de verskerthepdt van de waerheyt / die sy upt Godis Woort hebben berstaen? ghy seght pag. 26. dat sy die hebben door de inwendighe werckinghe, ende verlichtinghe des heylighen Gheests. Met meerder recht soude ick dat konen segghen vande Our-vaders: Doch hebbe hier op hoven voldaen / als ick hebbe ghehandelt vande eenstemmicheydt der Our-vaderen / ende haere oder-een-kominghe met het gheboelen der Kercke.

D. Schuler pag. 31.

Wy en begheeren niet dat onse ghemeeynten sullen gherust wesen op onse verclaeringhen; want soo soude haer gheloove steunen op eene menschelijcke autoriteyt (want wy geerne bekennen dat wy menschen zijn) maer wy vermanen haer om met jever ende neersticheyt de H. Schrifture te ondersoecken ende te lesen.

Antwoorde.

Te weten om dat een segghelijck nae sijnen eyghen sin die soude berstaen ende npt-legghen / is dit niet een vaster fondament / als dat van de Out-vaders?

Hadde D. E. beantwoort 'tghene ick segghe in mijnen Sendt-brief, pag. 253. dan souden dese woorden niet te vergheefs gheveest zijn : ick hebbe daer vier weggen aen ghewesen de welke se-mant kan in-gaen / om sich te resolveren tot de eene zijde / of tot de andere. Onder andere hebbe ick daer dit beslyt ghemaect pag. 255. De Kercke bande eerste 400. Jaren (soo Partije selve be-kent) was oprecht ende rechtsinnigh / in haere leerdinghen: Maer die Out-vaders van die tijden namelijk vergadert wesende in algemeyn Con-cillen waren die Kercke: Ergo die Out-vaders waren oprecht ende rechtsinnigh in haere leerdinghen. Ergo hy en kan niet qualijck doen / noch onboozsichtelijck boozts-gaen / de welke noch steunende op sijn eygen vernuft / noch op de up-legghinghe der Predicanten van Partije, noch op onse Leeraers / sich hout aen de verklaringhen / uplegghinghen / ende leerdinghen bande Out-vaders / namelijk bande eerste vier hondert Jaeren.

Wat hebbe ick meermaels ghepraemt / en dat praemt ick noch / ende D. E. blijft daer op stom / ende en seght niet anders / als de Schrifture verclaert haer selven, ende onse Ledematen zijn verskert vande waerheyt door de inwendighe werkinghe ende verlich-tinghe des H. Gheests.

Maer wat antwoort ghy op dit boozgaende argument? Hoe solvert ghy dat in forma? want soo lanck als D. E. daer op niet en antwoort / soo loopt ghy al in 't ront.

Ick bewijse voorders onse Leere aldus: den oppersten ende onseylbaren Vyt-leggher der H. Schrifture en moet gheene dwalinghe onderworpen zijn: Maer alleen de H. Gheest en is geene dwalinge onderworpen, Ergo alleen de H. Geest is den oppersten, en onseylbaren Vyt-legger der heylighe Schrifture.

Antvvoorde.

Seet wel gheseyt / dat den H. Gheest den OPPERSTEN Vyt leggher is / want daer eenen Oppersten is / daer moeten oock Onder-gestelde ende onseylbare Vyt-leggers zijn. Daerom genoemen dat ick D. C. dat altermael toestemde / meynt gy daer mede iets gewonnen te hebben tegen de auctoriteyt vande Out-vaders; niet een sietken: Ick rhoone u dat in andere exempelē ghetrocken wyt de Schrifture / dat dit u argument niet en doet teghen de Out-vaders.

Voor eerst, gelijk gy seght / Dat de H. Gheest alleen geene dwalinghe onderworpen en is, alsoo wyter gheseyt *Matth. 19. 17.* Niemand en is goet dan Godt alleen, 't welck den Dordrechtchen Bijbel alsoo verclaert *Num. 19.* dat Godt goet is / van hem selyen, volkomelijck, ende een oorspronck alles goets. Maer gelijk hier wyt niet en volghet dat men geene goede menschen en vint / die welke goet sijn door de mede-deylinghe der goetheyt Godts / van wie alle goet moet af-daelen; alsoo en volghet het oock niet dat men gheene menschen en vint / die de dwalinghe niet onderworpen en sijn door de mede-deylinghe vanden H. Gheest. Ergo gelijk gylieden seght dat u lieden Ledematen versckert sijn van de waerheydt in haer ghemoet, door de inwendighe werckinghe, ende verlichtinghe des H. Gheests, alsoo segghen wy / niet heel meerder recht / dat wy mogen bast gaen op de Out-vaders (te weten als sy eensstemmelijck / ende wyt het geboelen van de heele Kercke spreken)

sprecken) om dat wy van haer alsdan/met meeter recht / moghen segghen als van u lieden Ledematen, dat den H. Gheest in haer inwendelijck heeft gheuerckt / ende haer verlicht.

Ten tweeden, ghelijck op besuyt dat den H. Geest, den oppersten ende onseylbaren Vyt leggher der heylighe Schrifture is, om dat hy alleen gheene dwaelinghe onderworpen en is, alsoo besuyten wy mede / dat Godt de opperste / ende oorspronckelijcke goetheyt is / om dat hy in Schrifture wort gheseght alleen goet te zijn: Maer ghelijck wyt dit besuyt niet en volghet / datmen gheene menschen en vint die van de goetheyt Godts mede-beylen / ende alsoo goet genoemt worden; alsoo en volghet het oock niet datmen gheene menschen en vint / die vande onseylbaerheyt des H. Gheests mede beylen / ende alsoo onseylbaer moghen ghenoemt worden in hare wy-legghingen / niet vooz soo veel als enckelijck menschen zijn / maer vooz soo veel als den H. Geest in haer inwendichlijck werck, ende haer op eene besondere maniere verlicht.

Ten derden, ghelijck **H. E.** seght / dat den H. Geest alleen gheene dwaelinghen onderworpen en is, alsoo woort ghesepdt *Psal. 71. aliàs 72. v. 18.* dat Gode alleen wonderen doet, dies niet-regen staende / soo staet het wel samen datmen oock menschen vint die wonderen doen / ende ghedaen hebben als instrumenten Gods: Ergo soo staet het mede wel samen / datmen oock menschen vint / die onseylbaer zijn / om datse den H. Geest als instrumenten ghebruyckt van sijne wy-spzake / verklaringen / ende wy-leggingen der **H. H.** Schriften / ende onder die stellen wy de **H. H.** Out-baders / namelijck die spreken wyt het geboeien vande heele Kercke / (welcke Kercke besonderlijck ghesiet wesende vooz den H. Geest / niet en kan overweldight worden vande poozten der hellen / &c.) Ende op dese stemmende / segghen wy / dat wy vry wat meer vasticheydt hebben / als voort-gaende op de verklaringen die uwe Ledematen in 't beson-

der trecken uyt de Schrifture / teghen de eendrachtighe authoziteyt van de oude / (ende soo ghylieden noemt die van de eerste vier hondert jaeren) oprechte ende rechtsinnighe Vaders.

Leest den H. Augustinum *de bono Persever. lib. 2. c. 19.* daer sult ghy bevinden dat hy tot bevestinge van sijne leere by-zenght / den H. Cyprianum, Ambrosium, ende Gregorium Nazianzenum.

Aem *lib. 1. contra Iulianum* wapent hy sich met de woorzen banden H. Irenæus, Cyprianus, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Innocentius, Basilius, Gregorius.

Besghelijckx den H. Ambrosius *in Epist. ad Rom. Cap. 5.* ghebruyckte d'authoziteyt van Tertullianus, Victorinus, Cyprianus, wat bymits is het dan / dat wy / naer het exempel van soo veel aenstienelijcke Vaders haude eerste 400. jaeren / ons mede beropen op de authoziteyt bande Vaders? Somma ick segghe met den H. Hieronymus *ad Pammach de erroribus Origenis*: Wy en zijn niet wijser als Hilarius, noch ghetrouwer als Victorinus.

Daer naer: Wie ghy zijt, die nieuwe leeringhen in-voert, ick bidde u spaert aen de Roomsche ooren, spaert aen het gheloove, 't welck door den mont des Apostels is ghepresen gheweest: Waerom tracht ghy ons naer vier hondert jaeren te leeren het ghene wy te voren niet gheweten en hebben? de Christelijcke werelt is tot den dagh van heden sonder die leeringhe gheweest.

D. Schuler pag. 27.

Ghylieden onthout, ende verbiedt de Schrifture het gemeyne volck, om de selve alsdan als blinde schapen te leyden nae u goet-duncken, ende te heerschen over hare consciencien, ghelijck oock de ervarentheyt ghenoeghsaem leert. Denckt ghy niet, dat Godt eenmael sulckx sal eysschen van uwe handen?

Antwoorde.

Op Itebe *D. Schuler*, en zijt voor ons niet bezorght; wy segghen byz met den *H. Apostel Paulus*, 2. *Cór.* 1. 12. Onsen roem is dese, het ghetuyghenisse onser conscientie, dat wy in eenvoudicheyt, ende oprechticheyt Godts, niet in vleeschelijcke wijsheyde, maer in de ghenade Godts, inde wereldd verkeert hebben.

Ghy mooght byz dencken *D. Schuler*, dat Godt eenmael sal eyschen van uwe handen de valscheit die ghy ons op-tijgh / te weten / dat wy de Schrifture verbieden aen 't gemeyne volck, om de selve alsdan als blinde schaepen te leyden naer ons goet-duncken &c. *Leest mijne Schrifmatighe Handelinghe* over het lesen der Schrifture, ende weder-leght eerst alle mijne Schrifstuer-plaetsen / ende redenen / eer ghy soo spreekt: ofte indien *D. E.* meynt dat het alleen niet segghen te doen is / soo sal ick segghen dat ghylieden de Schrifture toe laet aen de gemeyne Man / om dat sy als blinde schaepen daer in souden lesen sonder verstant / ende ghylieden dies niet tegen-staende haer al in de hant sout steken / wat ghy begheert / ghelijck blyckt uyt de dagedyliche erbareutheyt / in alle soozten van matieren.

Op lesen in de Schrifture: Daer den boom valt &c. daer sal hy vvesen, men maecht haer wijs dat ons Vaghevyer daer mede bestreden wort / ende ey'ars / de Schrifture en spreekt daer van niet anders als van aelmoeffen te geben in dit leuen / ende van de maniere op de welke de selve moeten ghegheuen worden / soo als ick berhoone in mijn Vaghevyer *cap. 7. eerste bewijs pag 113.*

Op lesen in Schrifture: *Mijne woorden zijn gheest ende leuen*, ende meynen dat daer mede te niet gedaen wort de wesentijche tegenwoordicheyt des *Lichaems Christi* in 't heyligh Sacrament: wat appaentie / de wijle de woorden Christi wel konen gheest ende leuen zijn / al-hoe-wel sy niet geestelijck

stelijck verstaen en worden? Want alsoo waren sy gheest ende leven, als hy riep: Lazare komt te voorschijne, waren sy daerom gheestelijck te verstaen: ende als hy seide: Jonghelinck ick segghe u, staet op: waren die woorden niet mede gheest ende leven? waren sy daerom gheestelijck te verstaen? Gheest verstaen meer andere Schrifturen / om niet te lanck te wesen.

Alleen vzaegh ick *D. Schuler*, of dat niet de ghemeyne man en is leyden als blinde schapen / wanneer men haer bleyt / ende streelt met het toe-laeten van 't lesen der Schrifture / en sy daer en tusschen daer upt niet anders en halen / als eenen hoop Schrifturen-plaetsen / de welke niet meer en passen op de booz-ghestelde materie als een tanghe op een bercken / ende met soodanighe Schrifturen-plaetsen / die ghyleden selve niet en sout derben gebuycken / laet ghy de Ghemeynte blindelinc spelen. Denckt ghylieden niet, dat Godt cenmael sulcx salyssen van uve handen?

Is het niet beter dat de Leeraeren / die daer toe beroepen zijn / de Schrifture aen de Ghemeynte verklaren / volghens het gheboelen der onseylbare Christelijcke Kercke van alle tijden, ende dat de Ghemeynte van haer leere / ghelijck de goede ordze ende gheschicktheit / ja de Schrifture selve vereyscht / als dat een jeder lidt in het besonder selve Schrifture lese / ende die uptlegghe ofte verstaen nae synen eyghen sin / meermael reghen den sin van hare Leeraers / sae reghen den sin van de heele Kercke van alle eeuwen? Wat nootsakelijckheyt te lesen? want / of sy betrouwen op haere Leeraers / of niet? soo niet? waer toe komen sy die hoozen? soo ja? wat nootsakelijckheyt te lesen?

Seght eens *D. Schuler*: sout ghy wel gheraeden blinden / messen te betrouwen in de handen van kinders / om haer daer mede te quetsen? en wat zijn de ouberstandighe / ende onghelerde inde Ghemeynte anders / dan ghelijck als kinders /

name

naemelijck aengaende de handelinghe van de
Schrifture? 45

D. Schuler pag. 26.

Men gheeft voor, dat de Roomsche Kercke ghewich-
tighe redenen heeft om de H. Schrifture te trecken uyt
de handen der slechte ende eenvoudighe menschen, om
datse de selve souden konen mis-bruycken. Even, als of
men om het misbruyck van eenighe goede saecke, van
het goet gebruyck jemant mocht af houden.

Antwoorde.

Hier op hebbe ick boldaen in het slot van mijn-
ne voorzgaende antwoorde / want het goet ghe-
bruyck vande Schrifture en is van ons niet ver-
boden gheweest / ende daerom hebben wy die al-
tijt toe-ghelaeten in soodanighe taelen / ende aen-
sulcke personen / opde welke men magh be-
trouwen / dat sy die soo lichtelijck niet en sullen
mis-bruycken; tot dien eynde hebben wy toe-ge-
laeten / ende noyt verboden / de Latijnsche /
Griecsche / ende Hebzeensche Bijbels: mercke
nu eens hoe menighe datter onder onse Catho-
lijcken gebonden worden die haer Latijn kon-
nen / hoe vele oock die haer Griex konnen / dies
volghende hoe vele ende menighe datter zijn / aen-
de welke het toe-ghelaten is de Schrifture te le-
sen / sonder merckelijck of geen perijckel: maer
daer wy metter daet / ende by experientie van soo
veel jaren bebonden hebben / datter merckelijcks
ende openbaer perijckel is van misbruyck /
in slechte / ende plompe verstanden / ende in
het lesen namelijck van Nederlantsche Bijbels,
vande welke ghylieden selve bekent / (soo al
ick aen-wijse in mijne Schriftmatighe Handelinghe)
datter booz desen met dugsende fouten gheweest
zijn / ende niet en kont versequeren datter in dese
uwe teghenwoordighe Bijbels gheene en zijn /
wy

wy waren in conscientie / booz Godt / verbonden dat openbaer perijckel van misbruyck ende verbolghens van scheuringhen inde Ghemeynten te weiren / ende beletten; volghende daer in oock de ordze die ons den H. Paulus voozstelt / als hy seyt / dat niet alle de Lidtmaten vande Ghemeynte Leeraers en zijn, noch Vyt legghers, welke ordze ende gheschickthejdt (soo wy daeghelijck sien booz de ooghen) ghezoken wort / als het ghemeyn volck de Schrifure lesende / haer selven Leeraers stellen / van haere Leeraers / ja te ghen haere Leeraers.

D. Schuler pag. 32.

V E. begheert dat ick sal bewijsen dese Propositie, *Daer en magh inde Religie niet godt vruchtelijck, ende godsdienstelijck aen ghenomen, ofte ghepleeght worden als het gene van Godt gheboden is, ende de wijle dat dit van my niet ghedaen en is, soo besluyt V E. daer uyt, dat ick maer hebbe half ghedaen werck.*

Antwoorde.

Wat houde ick noch staende.

D. Schuler.

Ick antwoorde dat niet alle dingen overal en moeten bewesen worden.

Antwoorde.

Dat is waer / maer als D E. in sijn schrift booz een generael fondament legghde / het welck van ons niet beter fondament kan gheloochent / ofte wederlept worden / soo stont het D E. toe dat bast te maken / ofte andersints / al wat D E. daer op bouwde / waeren Casteelen inde lecht.

D. Schuler

Ick hebbe in mijn tractaet alleenlijck willen handelen, ende dat cortelijck van die materien. daer U E. in sijn twee Tractaeren my was voor ghegaen, ende de wijle daerin niet en worr ghesproken vande volmaectheyt der H. Schrifture, soo en hebbe gheene occasie gehad om daer van in 't breede te handelen.

Antvvoorde.

De volmaectheyt vande Schrifture en komt hier niet een haerken te pas / want de questie en is niet of het al in Schrifture moet staen / 't ghene den Godts dienst raecht / maer of men niet Godtzuchtelijck en magh pleghen / als 't gene van Godt gheboden is? dat neemt D E. op / als eene saecke / die soo seker en vast gaet / als offer niet aen te twijffelen en waer, want gy en blyght noch preube / noch redenen by / ende daer en ruffchen wy loochenen die maxime / ofte grontreghel / dat wist D E. wel / soo stont het dan D E. toe te bewijfen / ofte andersindts met eenen **NEGO** halt het heel gheruygh in dughen?

D. Schuler pag. 33.

V E. en heeft het contrarie niet bewesen, dat het naemelijck gheoorloft is inde Religie jess aen te nemen, ofte te pleghen het ghene van Godt niet en is gheboden; die jet affirmiert, staet sijn affirmatijs te bewijfen.

Antvvoorde

Wel hoe D. Schuler heeft van D E. niet beter mijne Schriften van de Reliquien ghelesen? Hebt gy daer niet hondert en vyf-en-twintigh bewijfen / datmen yet inde Religie magh pleghen het ghene van Godt niet gheboden en is? Indien D E. ghelesen hadde mijn schrift van de Pelgrimagien pag. 27. 28. 29.

28. 29. 30. daer sout ghy dief-aengaende noch be-
 wijfen ghebouden hebben / ende overtulcx niet
 gheseyt / dat ick niet contrarie en hebbe bewesen.

Doch indien D. E. met die bewijfen noch niet
 te hreden en is / soo sal D. E. belteben te lesen
 mijn schrift teghen D. Renelle pag. 36. 37. 38. &c.
 daer sal D. E. noch hreeder bescheet hebben.

D. Schuler pag. 33.

V. E. wilt bewijfen het eeren der *Reliquien*, het gaen
 in *Processien*, *Pelgrimagien* &c. Ick eysche bewijs uyt Godts
 Woort.

Antvvoorde.

Hoe kan D. E. eyschen / het ghene ick metter
 daet uyt Godts Woort hebbe bewesen / gelijck
 blijkt uyt mijne schriften ?

D. Schuler.

Ick segghe dat het daer niet gheboden is.

Antvvoorde.

Concedo, ick stemme D. E. dat toe. Gaet nu
 voort.

D. Schuler.

Ergo 't is onghoorloft.

Antvvoorde.

Nego consequentiam. Ick loochene die Slot-te-
 den: Wie van beyden staet het nu toe te probe-
 ren ? my / ofte D. E. ?

D. Schuler.

V. E. staet te bewijfen dat het wel gheoorloft is &c.

Antvvoorde.

Antvvoorde.

Wat hebbe ick met vijf volle Capitels bewezen uyt Schrifsture / ende de Out-vaders in mijn Schriit vande Reliquien.

D. Schuler pag. 33. 34.

Het fundament van onse Leere, dat namelijk alleen, wat ons ter zaeligheydt noodigh is inde H. Schrifsture of uyt-druckelyck, of by een seker ghevolgh, begrepen is, is de volmaecktheit des selven. Psalm. 19. 2. Timoth. 3. 15. 16. Deut. 4. 2. Apoc. 22. 18. 19. Actor. 20. 27. Esaia. 8. 20.

Antvvoorde.

Van alle dese Schrifstuer-plaetsen en komter niet eene tot onsen propooste: Want genomen wy bekenden / dat alles wat ter zaeligheydt noodigh is, inde H. Schrifsture begrepen is, ende oersulcx dat de Schrifsture volmaecht is (van het welck wy hier niet en disputeren) volght hier uyt dat alles in Schrifsture moet geboden zyn? Is het dan al een dinghen begrepen zyn in Schrifsture / ende gheboden worden? Of is het niet inde Schrifsture begrepen, of 't is samen geboden? D. C. seght dat alles in Schrifsture begrepen is / 't welck noodigh is ter zaeligheyt / is dat proberen dat men niets en magh pleghen godbzuchelijck / ende godts-dienstelijck als 't ghene gheboden is? Hoe volght dit? Derhalben waer hebben wy op geleert dat het eeren van de Reliquien / gaen in Processien &c. noodigh is tot de zaeligheyt. Sal D. C. hier uyt besuyten dat het niet godbzuchelijck / of godts-dienstigh is? stelt my eens / in dien ghy kont / dat argument op sijn koren / ons dat wijs te maecken.

Ⓜ

D. Schuler

D. Schuler. pag. 34.

Waerom en antwoordt V E. niet op mijn argument, 't welck ick pag. 239. voorstelle vande Pelgrimagien, alwaer ick aldus segghe: of het doen van Pelgrimagien is van Godt gheboden, of van menschen?

Antvvoorde.

Dan gheen van heyden / want niemant van ons en heeft opt gheleert / dat de Christenen (hupten cas van belosten ofte ghebodt van de Kercke) verbonden zijn / upt kracht van eenigh ghebodt / in Pelgrimagien te gaen: beslypt ghy hier upt: Ergo 't is onghoorloft? Ick loochene wederom die consequentie.

D. Schuler pag. 34. 35.

Indien het van Godt gheboden is, soo ist een noodighe plicht.

Antvvoorde.

't is soo / maer om dat wy wel weten dat het van Godt niet gheboden en is / daerom seggen wy oock dat het gheene noodighe plicht en is.

D. Schuler pag. 35.

Is het van menschen gheboden, soo ist een onnoodighe ende vergheeffsche dienst, als de Heere Christus seyt *Matth. 15. 9. Te vergheefs eeren sy my, leerende leeringhen die gheboden der menschen zijn.*

Antvvoorde.

Ick hebbe gheseyt dat het oock vande menschen niet gheboden en is: doch ghenomen het van menschen gheboden ware: upt de *Schryfture* /

ture / die D. E. booz stelt / en volghet niet dat het
daerom een vergheeffelike dienst soude wesen / want
Christus en spreekt daer niet van alle mensche-
lijke gheboden in 't ghemeyn, maer van eenighe
in 't besonder / de welke strecken directelyc te-
ghen de gheboden Godts / namelijk het misach-
ten vande ouders / als blyckt v. 4. 5. Et hoe konit
dit te pas om te bestryden de Pelgrimagien, de
welcke ick bewijse niet te stryden teghen eenigh
ghebodt Godts?

D. Schuler. pag. 35.

Ghy seght aldus: De Roomsche Kercke doet staende dat
het in de heele Schrifture nergheens gheboden en wort de Schrif-
ture te lesen, oversulcx dat niet alle Christenen tot dit lesen
noch ghehouden, noch verbonden zijn. Siet, hier stelt ghy
selfs de Schrifture als een regel vande schuldighen plicht
der Christenen. Ten is haer niet gheboden, ergo sy en zijn
daer toe niet verbonden.

Antvwoorde.

Die slot-reden houde ick noch staende / regert
u lieden / de ghene die leert / dat het een ghebodt
Godts is booz alle Ghelovighe de Schrifture
te lesen / maer wat wilt D. E. hier voorder up-
trecken?

D. Schuler *ibid.*

Hoe kan dan dan V. E. hier het contrarie sustineren,
dat namelijk; de Christenen wel kunnen verplicht zijn
tot saken van Religie, al-hoe-wel de selve niet ghebo-
den en zijn.

Antvwoorde.

Maer hebbe ick sulcx ghesustineert: wijst nu
het Capittel / het blad aen / daer tek segghe dat
de Christenen VERPLICHT zijn tot het eeren vande
Reliquien, gaen in Processien, Pelgrimagien &c. Of

2

wie

52
wie heeft dat opt van ons gheleert: Wy seggen
dan/dat het gheoorloft, sae lof-weerdigh is/de Re-
liquien te eeren, &c. alhoewel het niet gheboden
is/ende om dat wy bekennen dat het noch van
Godt/noch van menschen gheboden en is/daer-
om segghen wy oock dat de Christenen daer toe
noch verplicht, noch verbonden en zijn / dies niet
reghenstaende dat sy wel, ende loffelijk doen/
wanneer sy de Reliquien eeren, &c.

D. Schuler. Pag. 36.

U.E. seght voorders pag 258. dat ick legghen als een on-
seylbare waerheydt, dat het eeren der Reliquien, ende soo
voort, supersticien zijn, ende seght dat my toestaet te be-
wijzen, oft uyt de Schrifture te leeren, waerin eyghent-
lijck de superstitie bestaet.

Antwoorde.

Ick meyne oock dat al werelddt sal bonnissen/
dat mijnen eysch dies-aengaende redelijck is:
want soo als D.E. selve bekenet: die ickt affirmeert,
staet sijn affirmatijf te bewijzen.

D. Schuler Ibid.

Ick antwoorde wederom als boven, dat alle dinghen
niet over al en moeten worden bewesen, oft verklaert:
Daer worden dickwils vele dinghen ghepresupponeert,
besonderlijck als sy klaer, ende duydelijck zijn.

Antwoorde.

Wat is wel gheseydt / als sy klaer ende duydelijck
zijn, want alsoo waer het eenen onredelijcken
eysch/in dien iemant inden vollen middaghe wil-
de bewesen hebben dat de sonne schijnt.

D. Schul-

Alfoo is't oock ghelegghen met het woordt *Superstitie*.

Antwoorde.

Ick en kan niet sien dat dit woordt soo klaer ende dupdelijck leght.

D. Schuler.

Het is al de werelt ghenoeghsaem bekend, dat *superstitie* ghenoemt wordt, als men eenighe saecken, woorden, gesten, oft teecken en eenighe kracht, oft werckinghe toe schrijft, de welke noch op de reden, noch op Godts woordt ghesondeert is, ghelijck ick oock dickwils in mijn Tractaet te kennen gheve.

Antvvoorde.

D. E. seght wel wat dat alle de werelt hout booz *superstitie*; maer ick en houde my hier mede niet voldoen / 't en zy dat D. E. dit bewijst uyt Schrifture, want dit was mijnen eysch / soo D. E. selve bekenet Ende mijnen eysch is redelijck / om dat ghy-lieden selve niet anders en begheert als Schrifture; ergo hier moet zijn bewijs uyt Schrif- ture.

D. Schuler.

In desen sin noeme ick *superstitie*, als de Papisten *Pater nosters*, *S. Ians Evangelien*, ende goude *crucifixen* om den hals draghen met meyninghe om daer door van kortse ghenesen te worden, oft vanden duyvel bevrijde, als sy de klokken luyden teghen den donder en blixem, het voorhoofd bestrijcken met asschen, in een Monicks cappe willen sterven, ende begraven worden, ende dierghelijcke dinghen meer.

Sout gy dan die van Ninive ende David dusben beschuldighen van supersticie, als sy hare hoosden bestropt hebben met asschen? &c. Ende wat doet dit toch al te propooste? laet ons blijven by het eeren vande Reliquien.

D. Schuler pag. 37.

Nu kan V E. selfs komen tot de minor, ende de conclusie maeken, aengaende den dienst der Reliquien, Pelgrimagien, Vly-water, &c.

Antvvoorde.

Dat is teghen alle manieren/ende ghemoon- te van disputeren D. Schuler. heeft D. E. het klouwen begost / 't staet D. E. toe de selve af te haspelen; sal dan ende de Minor, ende de Conclusie herwachten van D. E. selve / want tot noch toe en kan ick niet sien / dat uyt de definitie, die ghy stelt vande supersticie, het eeren der Reliquien, Pelgrimagien, &c. superstitien zijn / want ick loochene dat de selve niet ghesoudeert en zijn / noch op de reden, noch op het Woordt Gods.

D. Schuler pag. 37.

Ick en kan niet weten oft V E. in eenighe Reliquien, ende niet in alle. stelt eenē altydt. durende kracht, oft niet.

Antvvoorde.

In gheene Reliquien en stellen wy eenē altydt. durende. ende aenklebende kracht.

D. Schuler.

Stelt dan U E. in alle Reliquien maer somtijds een kracht om mirakelen te doen? Ant-

konnen sien hebben / dat ick aldus argumen-
tere.

De scepsele die Godt besonderlijk/ende op
eene extraordinarise manere heeft ghebruyckt/
als instrumenten van sijne mirakelen/zijn een-
ghe eere weerdigh. Maer de Reliquien der Heylighen
heeft hy / niet alleen in oude tijden / als
namelijck die van Elifæus &c. maer oock alle
Christelijke eeuwen daer naer / ghebruyckt als
instrumenten van sijne mirakelen.

Ergo de Reliquien der Heylighen zijn eenige
eere weerdigh. Mijn Major, oft eerste Propositie,
hebb' ick bewesen upt het eeren van den staf Aa-
rons, het Manna, die in d'Arcke besloten waren/
oft daer beneffens/ende in dien ghy wilt / oock
de Arcke selve.

De Minor en heeft gheene andere pzeube van
doen/als de lichamelijke ooghen/ de reben/ en-
de ghevoeghsaemheyt des verstandts / nae de
gheruyghenissen vande heele gantsche werelt.

Soo vloeyt dan hier upt/niet de Consequentie,
die van D E hier vooren ghemaccht wort/maer
de ghene die ick hier voorszelle/ te weten / dat de
Reliquien der Heylighen eenighe eere weerdigh
zijn.

Daerom heeft D E groot onghelijck/als ghy
my beschuldigt dat ick my selven teghen spre-
ke/ende dat daerom / om dat ick segghe pag. 26.
Wat soude't ontbreken, waerom dat de beenderen,
kleederen &c. van andere Heylighen. in de volghende
tijden de selve kracht niet en souden ghehadt hebben,
oft (Nota bene) noch hebben? Siet de handt des Hee-
ren en is niet verkort *Esaiæ 59. 1.* D E moet my dese
teghensprekinghe veel klaerder vooz ooghen
stellen/oft anders ick en kan-se niet sien: Maer
dat sic ick wel/ upt dese woorden/dat ick niet en
hebbe gheargumenteert gelijk als D E meyn-
re weten: Daerom hebben alle de beenderen der
Heylighen kracht/om mirakels te doen/om dat
de beenderen van Elifæus die ghehadt hebben/
niet

niet soo; maer om dat de hande des Heeren niet verkort is, verbolgens dat die hande (de welke noch de selbe is/die se gheweest is ten tijde Elisæi, Pauli, Petri, ende soo voort) de beenderen van andere Heylighen kan ghebruycken / jaer metter daer ghebruyckt heeft / jaer noch daghelijck hier ende daer ghebruyckt / als instrumenten / om mirakels te doen / ghelick hy eertijds ghebruyckt heeft de beenderen Elisæi, de sweedt / ende gozdelboecken Pauli, ende meer andere.

D. Schuler *Ibid.*

Wederom pag. 27. seght ghy § 2 *Vordt behoont uyt de HH Oudt-vaders, dat de Reliquien der Heylighen kracht hebben om mirakelen te doen.*

Antwoorde.

Ik bekenne dat dit mijne woorden zijn. Wat nu boozder?

D. Schuler.

U en maect immers gheene limitatie van dese, oft ghene, van tijdt, oft plaetse, maer wilt in't generael bewijzen dat de Reliquien kracht hebben om mirakelen te doen.

Antwoorde.

In dien ghy dooz dit woordcken in't generael, verstaet alle Reliquien, sonder eenighe uyt te nemen, ick ontkenne dat ick hebbe willen bewijzen dat ter niet eene en is / oft sy heeft kracht om mirakelen te doen: maer in dien D. E. dooz in't generael, verstaet vele Reliquien van verscheyden tijden, en plaetsen. soo hebt ghy mijn booznemen achterhaelt: maer en binde hier wederom gheene contradictie, oft teghensprekinghe. Maer ick en kan niet w. l. sien hoe D. E. derst segghen dat ick ge-

ne limitatie en maecte van tssde oft plaetse ; waer toe dienen dan de aenteekeninghen vande saderen die ick stelle neffens de namen der Oudt-baderen ? oft moghelijk / om dat ick noeme alle tijden / ende alle plaetsen / meynt ghy daerom datter gheene limitatie verstaen en kan worden / soo soude ick wel dencken dat D. E. vergeten heeft / dat distributio pro generibus singularum (soo als de Dialectici spreken) haer soo wijt niet upt en streckt als pro singularis generum.

D. Schuler pag. 39.

Soo de Reliquien niet *altijds* cracht daer toe hebben, ick vraghe wanneer dat sy die verkrijghen ? ende hoe langhe die selve dan duert, dan of se terstont wederom vergaet ?

Antwoorde.

Ende ick braghe u D. Schuler, wanneer een instrument kracht krijght om te wercken / by exempel eene Penne om te schrijven &c. ende hoe langhe die duert ? en is't niet dan, ende soo langhe, als het de werckman bekeft te ghebruycken? Meemt dat sy soo langhe duert als se Godt metter daer ghebruyckt als instrumenten / en darsse terstont daer nae vergaet. Ick segge (neemt het soo) want 't zijn onnoodighe disputen die nergens op en loopen als op een hantken te klitten / oft erghens op een punctum temporis. Wat is't nu ?

D. Schuler pag. 39.

Soo ghy in alle Reliquien niet en stelt een *altijds-durende* cracht, waerom worden se dan altijds van u l. gheadoreert, ende aenghebeden, waerom soo religieuselijck bewaert ? in processie omghedraghen, ende verthoont ?

Antwoorde.

Hadde D. E. wel ghelesen 'tghene ick segghe pag. 34. dan en soud' D. E. dese braghe niet boozghefelt hebben: Ick handele daer vande aerde op de welcke Moyses stont *Exodi 3. v. 5.* ende vande welcke gheseyt wordt dat sy heyligh was: Hierop redene ick aldus: Wat isser weerdigher, oft die aerde op de welcke Godt eens verschenen is voor eene kleyne wijle tijds, oft die lichamen in de welcke Godt soo menighe jaren ghewoont heeft, ghelijck de lichamen der Heylighen zijn? de welcke daerom oock van den *H. Paulus 1. Cor. 3. 5.* ghenoemt worden, *Tempels Gods, in cap. 6. 19. Tempelen vanden H. Gheest*: wie en sal my niet toestemmen, dat die lichamen weer digher ende heyligher zijn, als die aerde op de welcke *Moyes* stont? oft wel, indien ghy dit niet en hegheert, ten minsten zijn sy soo heyligh: Ergo soo mach men ten minsten aen die lichamen soo vele eerbiedinghe bewijzen, als *Moyes* heeft moeten doen aen de aerde daer hy op stont.

Daer hebt ghy de reden *D. Schuler* waerom wy de Reliquien altijs eeren/ religieuselijck bewaren, in Processie omdragen, ende verthoonen. Ende die hebbe al over laugh ghegheben / ende die hebt ghy in mijn schrift vande Reliquien konnen lesen/waerom braght ghy my dan nae den beken den weg?

D. E. weet wel datter verscheyd en beweegh-redenen konnen wesen om ter te eeren: blycht in den sone van enen Coningh / wie sijn vader kan eeren om dat hy Coningh is / ende oock om dat hy sijnen Vader is: Alsoa hebt men wy oock verscheyden beweegh-redenen om de Reliquien te eeren / de eene hebbe ick nu aen ghewesen / te weten / om dat sy Tempelen zijn gheweest vanden H. Gheest, ende vanden selven gheheerlicht / ende die reden alleen achten wy ghenoech blaem om de selve te eeren, religieuselijck te bewaren, om te draghen, ende verthoonen: Doch indien God t de selve beheft te ghebruycken als instrument en om miraculys te doen / wy achten se alsdan noch weerdigher

gher om ghe-eert/omghedzaghen/ende vertoont te worden. Ende de reden/ waerom Godt menighe beenderen der heylighen als instrumenten ghehuypt om mirakels te doen/ is/ om dat sy vande gheloobige dies te meer souden geeert worden/ volghens 't ghene gheseyt wort: 1. Reg. 2. v. 30. Die my sal verheerlijckt hebben, die sal ick verheerlijcken.

D. Schuler *Ibidem.*

Ick hebbe met onwederlegghelijke argumenten bewesen, datter in gheene levenloose scepsele, ende dien volghens oock in gheene Reliquien oyt eenighe, 't zy morale, 't zy natuerlijke, 't zy daet werckende kracht gheueest zy om mirakelen te connen doen. Hier moest V E. op mijne argumenten gheantwoort hebben, maer V L. gaet alles *more solito* voor by.

Antwoorde.

Als D E. my op alles sal voldaen hebben/ ende niets booz by ghegaen/ 't zy d'argumenten van mijn Schrift, raeckende het eeren der Reliquien, 't zy die van mijnen Sendt brief aen D E. dan sult ghy recht hebben om van my te verespsechen/ dat ick op alles soude antwoorden: maer D E. gaet de booznaemste argumenten/ nameelijck die in forma sraen/ booz by/ waer van ick in 't beghinsel/ ende elders een staectjen hebbe gegheben: soo en heeft D E. dan noch reden over my te klaegghen/ noch recht om yet van my te verespsechen in 't welck D E. selbe ontzoeckt.

Wat raecht uwe argumenten die D E. seght onwederlegghelijk te wesen die hebbe ick lanck gesocht/ maer (omde waerheyt te segghen) niet konnen binden. Nochtans/ op dat D E. niet meer en sou klagen/ sal in 't hozt die aen-raken/ sonder nochtans te belijden dat D E. recht heeft.

Voor eerst pag. 207. seght D E. aldus: Dat in een scepsele,

schepfel, 'welck van ghevoelen ontbloomt is, gheene
 naturelijcke, ofte daet werckende cracht en is om mira-
 kelen te doen, blijkt ghenoeghsaem uyt onse eerste po-
 sitie, aenghesien die kracht alleen Gode eyghen is. Dit
 argument en is immers niet outweder legghelijck:
 wy bekenen dat de kracht eyghen aen Godt is/
 als wesende de eerste / opperste / ende volkomen
 oorspronck van alle mirakelen / dat is buyten
 alle twijffel; maer de wijle alle dinghen by Gode
 moghelijk zijn, wy loochenen dat hy die kracht
 niet en kan mede-deylen aen sijne schepselen hoe-
 danigh sy mochten wesen / want al hoe-wel de
 schepselen / soo D. E. sept pag. 203. Eyndigh zijnde
 ende bepaelt, niet en kunnen de limiten der nature, te
 buyten gaen, te weten dooz haere eyghen / ende
 naturelijcke krachten / ick sal loochenen dat sy
 dit niet en kunnen doen dooz de kracht ende al-
 moghentheydt Godts / de welke die schepselen
 sal kan verheffen / boven / ofte buyten de limiten
 van haere nature; immers ick en vinde in de
 Schysure niet / dat dit niet gheschieden en kan;
 want die van steenen kan menschen maecken, die can
 wel menschen / ende andere schepselen stellen
 buyten de paelen van hare nature / om saemen
 met hem / doch als instrumenten / mirakels te
 doen.

Nota dat ick segghe dat dit wel can wesen / om
 dat D. E. seght dat het niet wesen can, op dat ghy
 daer nae niet en sept: Daerom en geschiet het niet met
 ter daet, want dat soude een andere questie wesen/
 als ghy hier op-neemt. Immers / ghelijck het
 niet en volghet: Het licht is eyghen aende sonne/
 ergo 't en is inde camer niet: De hitte is eyghen
 aen 't vyer / ergo sy en is in het ijser niet: De
 beruhticheyt is eyghen aen Godt / ergo sy en
 is inden menich niet: De eentwicheydt is eyghen
 aen Godt / ergo onse ziele en is niet eentwigh:
 alsoo en volghet het niet: De kracht van mirake-
 len te doen is eyghen aen Godt / ergo sy en kan
 dooz mede-deylinghe inde schepsels niet zyn.

Tep

Ten tweeden seght **D. E.** boozder: Wat aengaet de morele kracht, de welke mede in levenloose schepselen niet wesen can, blijkt uyt onse tweede positie. Want Godt en heeft noyt aen levenloose of redeloose Creaturen macht ghegheven, ofte oock het gheloove om mirakels te doen. **Wat ist nu?** Ergo hy en kanse de kracht niet gheven immediatelijck sonder gheloove ofte macht, waer staet dat gheschreven? **Ick lese wel / dat Christus aen sijne Apostelen macht heeft ghegheven om mirakels te doen: Ick lese oock wel dat hy gheseyt heeft; die een vast gheloove heeft / die sal oock berghen versetten &c.** Maer waer staet het gheschreven / dat dese voorgaende macht, ende gheloove, soo noot-sacckelijck sijn / ofte essentieel om mirakels te doen / dat Godt sonder de selve / aen de levenloose schepselen immediatelijck die kracht niet en kan mede deplen? **De selve is vande ghebeden ende gheboden, die D. E. als essentiele conditien ver-soeckt om mirakels te doen: wy bekennen dat Godt soodanige conditien vereyst vande menschen / maer hy en seyt nergens dat het hem onmoghelijck is / anders te doen: of indien D. E. meynt dat het onmoghelijck is / ick vereyst dat betwysen uyt Schrifture.**

Al wat D. E. nu boozder seght op 'r eynde van het 39. blad en pag. 40. sijn alle slaeghen in den wint / als namelijck / Dat Godt somtijts doet, of ghedaen heeft, en bewijst niet dat hy sulcx altyt doen sal, ofte wil. Ick en hebbe noyt die consequentie gemaect.

Item: Dat Godt noyt levenloose schepselen gemaect en heeft tot instrumenten om mirakelen te doen.

Dat wort soo gheseyt / niet geprobeert: want dat D. E. ghedurigh aen seght / dat de levenloose schepselen / als te wesen / de sweet ofte gordel-doeken van Paulus, ofte de schaduwe Petri, maer uyerlijcke teekenenen sijn gheweest / en blijkt niet / ver-soecke hier over breeder betwys.

Item / seght D. E. Hier uyt en volght niet dat in
alderhande

niderhande Reliquien van alle andere Heylighen soodanighen cracht soude besloten zijn.

Wat en hebbe ick doech so generalijck niet gheseyt / ghelijck als betwesen is. Ergo alles te verghes.

D. Schuler pag. 40.

V E. seght voorders pag. 260. my noch in een ander misverstant te zijn als ic my inbeelde, dat ghylieden uyt extraordinare, ende weynighe exempelen eene algemeyne conclusie wilt maecten, als of ghy aldus argumenteerde: Godt heeft mirakelen ghedaen door de beenderen van Elizabeth, en de sweet-doecken van Paulus, ergo alle de Reliquien hebben sulck eens kracht.

Antvvoorde.

Ich segghe dat noch / dat D. C. dies-aengaende in een misverstant is / ende dat ick nerghe dese slot-reden ghemaeckt hebbe.

D. Schuler pag. 41.

Oordeelt D. Hazart, of u lieden argument hier op niet moet uyt-comen: V E. wilt bewijzen dat de Reliquien der Heylighen cracht hebben om mirakelen te doen; nu waer mede wilt ghy dat bewijzen?

Antvvoorde.

Met verscheyde exempelen / ghetrocken soo uyt Schyfture / als uyt de Out-baders van alle eeuwen / soo als den titel van het derde Capittel mede-bzenght / die luyt aldus: Vande mirakelen die ten alle tijden, ontrent de Reliquien der Heylighen gheschiet zijn.

D. Schuler pag. 42.

Wat forme van Syllogismen is dit? Godt heeft eertijds betuyght

betuyght door mirakelen dat *Elifans* hem aenghenam
was : Godt betuyght noch door mirakelen dat andere
Heylighen hem aengenaem zijn, Ergo het is onsen plicht
de Reliquien te eeren. Is dit niet heerlijk gheargumen-
teert.

Antwoorde.

It is eenen seer plompen / ende botten Syllo-
gismus, doch die niet van wy/maer van D E. sel-
de gheinventeert / ende ghemaect is. Ick en
kan D E hier niet berischoonen van dobbel
argh-listigheyt/ofte bezogh.

Ten eersten Om dat D E. soodanighe slot-re-
den maect als of wy plichtigh waren vande Re-
liquien te eeren/ daer ghy wel wist voor eerst dat
alle de Titels vande Capittels dies-aengaende/
niet anders en segghen als dat men-se wel
MACH eeren/of dat het prijsbaer is/siet wederem
het 4. Cap. §. 1. waer kan het opschyft is : Wordt
bethoont uyt Schrifture, dat men de Reliquien der Hey-
lighen MACH eeren. Item §. 4. Het voorgaende wort
betoont uyt de HH. Out-vaders. Item Cap. 1. §. 1. Wort
bethoont uyt Schrifture dat dit bewaren, ende opsluy-
ten lofweerdigh is. Item Cap. 2 §. 1. Wordt bethoont
dat het vervoeren, ende verheffen der Reliquien lofweerdigh
is. Item §. 2. Wordt bethoont uyt de HH. Out-
vaders dat het vervoeren vande Reliquien der Heylighen
prijsbaer is. Siet daer en-hoben pag. 7. daer ick des-
se slot-reden maecte : Ergo volghens Schrifture, soo
is't lofweerdigh de lichamen &c. te bewaren, ende op te
sluyten. Item pag. 24. Ergo dit vervoeren der Reli-
quien, en can niet berispelijck wesen, maer is goet, ende
lofweerdigh Item pag. 32. Isidorus maect sijne slot-re-
den, dat men de Reliquien wel mach eeren. Maer
hebb' ick opt ghedacht te segghen / dat wy plich-
tigh zijn de Reliquien te eeren : soo niet ? hoe kan
D E. wy dan roeschrijven dat ick soodanighe
consequentie soude maecten / als of wy dies-
aengaende plicht hadden ? of neemt D E. mis-
schien dat MOGHEN, en MOETEN al een dinghen
is?

is? of datter niet LOFWEERDIGH, oft PRIJS-
BAER wesen en kan/ ten zy dat wy daer toe ver-
bonden zyn? wie heeft sijn leuen sulcks ghe-
hoort?

Ten tweeden. En kan ick D. E. niet berseho-
nen van arglistigheyt/ om dat hy mijne booz-
naemste reden verzwijghet ende oberstaet / als
ick redene op de beenderen handen Propheet
Elisæus pag. 261. ende is dese: Want wy en sien niet
waerom dat wy niet en MOGHEN (Noteert wederom
dat woordeken MOGHEN) eenighe eere bewijfen
aen't ghene Godt selve soo verheft, ten thoone stelt, jae
vereert? Dat is't dat ick nu meermael ghesepdt
hebbe dat D. E. booz-ly gaet / daer de meeste
kracht in ghelegghen is. Mijnen Syllogismus dan/
is desen:

Al het ghene dat Godt selve vereert / verheft /
ende ten toone stelt / magh oock lofweerdelyck
vande menschen vereert worden / &c.

Maer de Reliquien van Elisæus, ende andere
menighe Heplighen heeft Godt vereert / verhe-
den / ten thoone ghestelt / dooz de mirakelen / die
hy daer dooz / of daer ontrent heeft ghedaen / Er-
go de Reliquien van Elisæus, ende andere men-
ighe Heplighen MOGHEN lofweerdelyck vande
menschen vereert worden / &c.

Antwoozdt op desen Syllogismus D. Schuler in
forma; ende op een ander tijdt en verdraept niet
dough-blyckelyck myne slot-redenen, dan en sul-
ghy my niet nae-seggghen: Onse kinders in de scho-
len souden met sulcke argumenten lachen, dat he-
kenne ick D. Schuler, maer dan souden sy niet D. E.
moeten lachen / want ghelyck ick nu bewesen
hebbe / soo klaer als den middagh / dien eersten
Syllogismus die soo kreupel is als Vulcanus selve /
en is in mijnen witschel niet ghesmeedt / maer in
den uwen.

D. Schuler pag. 43.

Mijns oordeels is alhier uwe intentie te bewijfen, dat men de Reliquien moet eeren, om dat Godt de selve eert door de opwekkinghe des dooden by de beenderen *Elisai*.

Antvwoorde.

D oordeel *D. Schuler* is hier wederom een misflagh: want mijne meeninghe is te bewijfen/niet dat men de Reliquien **MOET** eeren / maer dat men se wel **MACH** eeren.

D. Schuler *Ibidem*.

Aldan soude het argument aldus in forma kunnen ghesteek worden: *Het ghene Godt doet, moeten wy nae. volgen, maer Godt eert de Reliquien der Heylighen door miracelen, Ergo wy moeten oock de Reliquien eeren. Het Major is valsch.*

Antvwoorde.

Ende het fondament daer **D E**. op bouwt noch valscher, want/noch eens ghesepdt/ich en hebbe nergheus gheleert dat men de Reliquien **MOET** eeren: ende nochtans **D E**. bouwt al gedurigh aen voort op dat **MOETEN**. Immerz **D E**. heeft de werelijcke sozme van mijne redeninghe in mijne boozgaende Antvwoorde.

D. Schuler.

Al wat Godt doet en is juist gheen reghel van't ghene wy moeten doen.

Antvwoorde.

Laet dat **MOETEN** achter / ende seght / al wat Godt doet / 'twelck in on'e macht is hem nae te doen / en kan van ons niet quaelijck ghedaen ziju/

zijn / maer MACH van ons naeghebolght woorden / oversulckig is lofweerdigh oft prijsbaer : Ick en sie niet wat hier teghen te segghen valt.

D. Schuler.

Niet de wercken oft mirakelen Godts moeten wy naevolghen, maer sijne wetten, ende gheboden.

Antvvoorde.

Voor eerst, moeten wy gheene wercken Godts naevolghen? hoe wordt ons dan belast *Luc. 6. 36.* Zijt barmhertigh, ghelijck u l. hemelschen Vader barmhertigh is. *Jes barmhertighejdt gheen werck?* ende *Matth 5. 48.* Zijt volmaectt ghelijck uwen hemelschen Vader volmaectt is?

Ten tweeden: Waer seggh' ick dat wy de mirakelen Godts moeten / oft moghen naevolghen? Ick segghe dat Godt de Reliquien bereerende niet mirakelen/ons aenghetwisen heeft/ dat wy de selve mede wel moghen eeren/bolghen hier nyt dat wy supst moeten mirakelen doen? 'Tis ons genoegh dat wy weten dat Godt de Reliquien/ dooz sijne mirakelen eene besondere weerdighejdt heeft ghegheben / welke weerdighejdt oock besondeere ere verdtient; maer die weerdighejdt is meerder als bozgherlijcke/ ergo sy verdtient eenighe ere meerder als bozgherlijcke. S'is oock onepndelijck minder als goddelijcke/ ergo sy en verdtient gheene goddelijcke ere / ergo eene ere die veel meerder is als bozgherlijcke/ ende onepndelijck minder als goddelijcke.

D. Schuler pag. 43. 44.

Ick hadde gheseydt by occasie van het mirakel geschiedt op het aenraecken vande beenderen des Propheten Elisæi, *Dat men niet en leest, dat nae dit mirakel vande loden oyt eenighe Pelgrimagie tot dit graf geschiedt is, ofte*

h. 2

dat. se

dat-se derwaerts ghereyft hebben om haere ghesondtheydt te soecken, oft dat-se daer voor een Kercke oft Capelle hebben gheboort, oft dat-se daer voor hebben nedergheknielt, &c. Ghy antwoorde hier op aldus, pag. 260. Ghy weet selve wel, D. Schuler, indien ghy maer vanden dorpel de Philosophie gegroet hebt, dat een argument à negatione, van gheender werden is, ende dat soodanighe argument eerder inde hooghe Schole worden uytghelacchen de ghene die soo redenen: Men leeft niet, dat dit oft dat gheschiedt is: Ergo 'ten is niet gheschiedt; 'Ten volght niet, &c. Ende daer nae: Vvat weet V E. dat het in eenighe vande verloren boecken niet ghescreuen en is geweest? Ende eyndelijck concludeert U E. aldus: Summa 'is my ghenoech dat soodanigh argument strijdt teghen de grom-veghelen van alle goede Philosophie. Ick ben verwondert gheweest D. Hazart, als ick dit las, ende dat U E. hier soo veel waters uytl maect.

Antwoorde.

Ick en sie gheene reden van verwonderinghe/want te segghen dat een argument à Negatione niet en concludeert / dat verstaen selfs (soo D E. sepd) uwe scholieren wel in de leeghe scholen: het ghene dat soo ghemejn is / dat het oock de kinders wel weten / en is gheene materie van verwonderinghe.

D. Schuler pag. 44. 45.

Ick weet seer wel dat een argument *ex duabus negantibus* niet en concludeert. Maer een argument *ex duabus negantibus* can oock wel bestaen, wanneer de *negatio* is *pars medij*.

Antvvoorde.

Laet ons hooren: want ick hzeese/dat D. Schuler, hoe hy langhet spzeekt/niet alleen meer wazters / maer oock syn-selven vuylder sal maken/als hy te vozen was.

D. Schuler

69
D. Schuler.

Een argument *ex duabus negantibus* kan wel bestaen als de *negatio* is *pars medij*. By exempel: Het ghene nergens is gheschreven, can-men niet segghen gheschiede te zijn, maer dit oft dat staet nergens gheschreven, Ergo men can niet segghen, dit oft dat gheschiedt te zijn: ende soodanigh is oock mijn argument wel inghesien zijnde.

Antvvoorde.

Hoe langh **D. E. D. Schuler** over den dozzel van de Philosophie, dat is / Dialectica, ghepasseert is / en weet ick niet: Maer dat weet ick wel / dat ghy ullen boet hier noch dappet aen den selven Dozzel ghestooten hebt: want

Ten eersten: Ick soude gheerne sien de Negatie, die alhier *pars medij* is / die en sal **D. E.** met alle sijne Philosophie niet konnen aentwijssen.

Ten tweeden: Draghe of de Negatie, die *pars medij* is / kan wel iets doen om de Propositie affirmatief te maecten? soo ja? soo en sondet dan gheen argument wesen *ex duabus negantibus*. Soo neen? soo blijft het eben-wel een argument *ex duabus negantibus*, dat is / een argument / 'twelck niet meer en sluyt / dan oft ick seyde: Om dat **D. Schuler** niet en slaept, daerom en can ick niet spreken.

Derhalven, schoon de twee eerste Propositien kan uwe argumenten waerachtigh waren / dat sy nochtans niet en zijn / soo en deucht eben-wel u beslupt niet een sier / om dat altydt in ghelijcke sozme kan ghetrocken worden een ontwaerachtigh beslupt / upt twee waerachtighe voorstellinghen / als by exempel:

Dat nergens geschreven staet, can-men niet seggen, Maer'ten staet nergens gheschreven dat **D. Schuler** een waerachtigh Predicant is, Ergo men can niet segghen dat **D. Schuler** een waerachtigh Predicant is. Ten staet nergens gheschreven dat den Coningh van Spaignien, gisteren of van daegh heeft ghegheten /
E 3 ergo

ergo men kan niet segghen dat dit gheschiedt zy/
hoe volght dat? Doorders / ick houde D.E.
D.Schuler voor een seer deghelijck ende gheleert
man: soude ick van opinie moeten veranderen/
indien my iemandt seyde: 'Eghene nergheus
gheschreven staet / en magh-men niet segghen.
Dat en staet nergheus gheschreven dat D.Schu-
ler een deghelijck ende gheleert man is / ergo
men magh niet segghen dat hy sulcks is / ick
soude hem uplacchen / ende blijven by mijne
eerste opinie / want daerom en laet D.E. gheen
deghelijck / ende gheleert man te wesen / om dat
dat nergheus gheschreven en staet; alsoo oock
al-hoe-wel nergheus gheschreven en staet / dat
men de Reliquien van Elifæus ghe-cert heeft / uyt
eracht precis van dese propositie, (nota bene) en mach
men niet sluyten dat sulcks noyt en is gheschiedt.

D. Schuler pag. 45.

Mijne intentie en is niet te concluderen wat gheschiedt
oft niet gheschiedt is.

Antwoorde.

Leght van uwe intentie D. Schuler wat betert
uyt.

D. Schuler.

Ick segghe dat uyt dese oft dierghelijcke plaetsen niet
en konnen besloten worden de ceremonien, ende reli-
gieuse plichten des Pausdoms ontrent de Reliquien der
Heylighen, het gaen in Pelgrimagien, &c. de wijle op dese
plaetse daer van gheene mentie en wordt ghemaect.

Antwoorde.

Is anders niet dat D.E. wilt segghen? te
weten dat men precis de ceremonien in't beson-
der voor de beenderen van Elifæus niet gebuyekt
en

en heeft / de welke de Roomſche Kercke / nu ter
 tijt / ghehuyckent ontrent de Reliquien van ande-
 re Heylighen: Wat wilt D. E. hier uyt beſuyten?
 dat de Ceremonien niet lof weerdigh en zyn? D.
 E. en heeft het daer niet ghevadt: want ick en
 hebbe niet het exempel van *Elzeus* niet willen be-
 thoonen de lof-weerdicheyt van onſe Cerimont-
 en in 't beſonder (want dat doe ick namelijk in
 het 5. Cap. §. 1. 2. 3. 4.) maer alleen het mirakel
 dattet gheſchiet was / waer uyt ick volghens de
 rechte reden beſloten hebbe / (niet aengacnde ee-
 nighe beſondere actien / maer in 't ghemeyn) dat
 die / ende ſoodanighe Reliquien eenighe eere be-
 dienen / de wijle sy van Godt ſelve niet mirake-
 len zyn bereert ghetweest. Uet wel op mijne oz-
 dze die ick houde in mijn ſchriſt; eerſt handele
 ick vande *Beueegh-redenen* waerom de Reli-
 quien moghen ghe-eert worden / daer nae vande
 eere in 't ghemeyn / dan vande eere in 't beſonder /
 ende D. E. wilt alles ober al / ſamen gehandelt
 hebben; dat en heeft gheen ſchick.

D. Schuler. Pag. 45.

Mijn argument kan *in forma* lichtelijck aldus gheſtelt
 worden: Het ghens in Gods Woort nergens wort ghepreſen
 of gheboden, dat en kan niet weſen een ſchuldige plicht ofie
 religieuſe dienſt die Godt aenghenaem is. Maer het gaen in
 Pelgrimagien tot de graven der Heylighen, het op-bouwen van
 Kercken ende Capellen by de ſelve, het knielen voor de ſelve,
 het onſteken van lichten ende lampen, &c. en wort noch hier,
 noch ergens ghepreſen, noch gheboden. Ergo het pleghen van
 duſdanighe Ceremonien en kan niet weſen een ſchuldige plicht,
 ofie religieuſe dienſt, die Godt aenghenaem zy. Wat dunckt
 u nu, D. Hazart, ſtrijdt dit argument teghen de gront-re-
 ghelen van alle goede Philoſophie?

Antwoorde.

ICK loochene de tweede propositie, want al hoe-
 wel

wel inde Schrifture niet opt-buyckelijck en staet
 datmen soodanige Ceremonien heeft gebuyckert/
 ontrent de GRAVEN DER HEYLIGHEN; het is
 genoegh dat wy in Schrifture kunnen bewijfen
 (ghelijck teken gedaen hebbe in het vierde ende vijfde
 Capittel) datmen se gebuyckert heeft ontrent din-
 ghen / die op eene extraordinaire maniere van
 Godt waeren verheven / ofte gheheylight / als
 was / de aerde daer Moyses op stont / de Arcke met
 niet het ghene daer in / ofte benessens was: waer
 opt wy maecten dese slot-reden: (gelijck D. E.
 wel weet datmen dooz consequentie opt Schrif-
 ture magh redenen) maer die Reliquien, namelijk
 ontrent de welke Godt heeft mirakelen ghedaen, zijn
 daer door op eene extraordinaire maniere verheven, en-
 de gheheylight gheweest, ergo die Reliquien maghen
 niet de selve eere, ende Ceremonien achter volghen, niet
 de welke andere dingen extraordinaerlijck gheheylight,
 zijn achter volghen gheweest. Hout hier voer by steck
 D. Schuler, ende en loopt op een ander niet.

D. Schuler *ibid.*

Daer-en-boven soo moest V. E. oock ghedacht hebben
 dat al-hoe-wel een argument in de Philosophie niet en
 concludeert *ex negatione*, dat even wel dien reghel niet
 alijts vast en gaet inde Theologie, namelijk ten opsich-
 te van dusdanighe saken, de welke ter zaligheyt noodigh
 zijn. Ende soo can niet goede reden alius gheredenevelt
 worden: Dit of dat poinct en staet inde Schrifture niet
 gheschreven, Ergo het en is niet noodigh ter zaligheyt.

Antvvoorde

Vooreerst, teken meynde dat de Philosophie den
 seutel / en reghel was aen alle andere weten-
 schappen / namelijk in maniere van besuyten:
 hoe kan dan de maniere van besuyten / die quaet
 is in Philosophie, goet worden in Theologie?

Ten tweeden, Dit argument en komt hier we-
 derom

derom niet te propooste: want wy en segghen niet dat het eeren van de heiligen noodigh is ter zaeligheydt; Ergo al hoe wel alles in Schryfture moest staen dat noodigh ter zaeligheydt is (daer op men soude kunnen disputeren) ende datter niets en stont van het eeren der heiligen / men soude daer upt wel kunnen besuyten: Ergo dat eeren en is niet noodigh ter zaeligheydt ('t welck wy oock toe-stemmen) maer men soude daer upt niet kunnen besuyten / Ergo 't en is niet gheoorlooft, ofte lof-weerdigh.

D. Schuler pag. 46. 47.

V. E. schijnt noch voorterte willen beweiren dat Godt door de *Reliquien* mirakelen wil doen, om datmen voor ooghen siet, dat door of ontrent de selve daghelijcx mirakelen ghedaen worden. Ick wenschte wel D. Hazart, dat dit poinct mochte ongheroert blijven. Want soude ic gaen verhalen de mirakelen, die ic ghelesen hebbe in den *Wijngaert van Franciscus*, ende die in andere *Legenden*, *Chronijcken*, *Speculo exemplorum*, *Rosario Mariae*, &c. worden ghevonden, ic weer ghy sout daer over beschaemt zijn, ende bekennen de valscheyt ende bedriegherije der selve. Doch ic sal dit voor als nu voorby gaen.

Antvvoorde.

Ghy doet seer wel D. Schuler dat ghy dit boozhy gaet; want dat is een liedeken / dat soo menighmael van u lieden *Predicanten* ghesonghen / ende soo menighmael van ons is beantwoort gheswest / dat het niet anders en waer als verlozen inct / ende papier: Alleen sal D. E. hier beseben te bemerken / dat dese stat-reden niet en bestaet: In desen of genen hoeck worden sabels verhaelt / ofte versterde mirakelen / ergo, ofte alle de mirakelen die verhaelt worden / zijn sabels / ofte versterct; of men moeste allegaer suspect hebben: dat en volghet niet: want andersints soo soude men

E 5

oock

doch de treffelijcke ende degelijcke Coop-liden
van Antwerpen hooz suspect moeten houden / of
hooz bedriegers / om datter thien of twaelf mis-
schien zijn/die niet te recht en gaen in hare schoe-
nen: het welck ongherijmt en teghen alle reden
is:

Verhalven *D. Schuler*, wat wast van noode te
hoozschijn te komen met den Wijngaert van Fran-
ciscus *Erwaerom* en spreekt ghy niet liever van
de mirakels die den *H. Augustinus*, *Ambrosius*,
Gregorius Turonensis, ende meer andere *Out-va-
ders* verhalen / wat seght ghy daer van? zijn die
mirakelen fabels of niet?

D. Schuler pag. 47.

Maer ghy seght, *pag. 264. Stemt my maer toe dat van elck
hondert mirakelen maer twee waerachtigh en zijn*, dat en is
immers niet veel, soo hebben wy claer, niet teghenstaende de
versieringhe van sommighe mirakelen, dat Godt door ofte by
de Reliquien wilt waerachtighe mirakelen doen, aenghesien
dat hy'er niet doet, al waren sy schoon niet meer als ses in
ghetal, heeft ghedaen, jaer noch doet. Ic antwoorde, 't is
waer een of twee van 't hondert is weynigh, maer het is
ooc waerachtigh, dat selfs niet een van duysent leughen-
nen waerheydt is.

Antwoorde.

Dat weten wy wel / dat ghelijck het licht niet
en kan duysternisse wesen / alsoo en kan de leu-
ghen gheen waerheyt zijn: wat wilt *D. E.* daer
mede segghen? dat alle de mirakelen die in onse
boecken beschreven staen / ende by den *H. Augu-
stinum*, *Ambrosium*, *Chrysostrumum*, die sy segghen
ontrent de Reliquien der *Heplighen* gheschiet te
zijn / maer fabels en versierselen zijn?

D. Schuler

Ic versoeck derhalven *D. Hazart*, dat *U E.* in dese belieft sich te vreden te houden met de antwoorde *Augustini Traet. 13. in Iohan. Teghens de Wonderdoenders*, segghy, heeft my de Heere ghewaerschout, segghemile, inde laetste daghen sullender valsche Christi ende Propheten opstaen, doende tecken ende wonderheden, alsoo dat se oock (waersmoghelijck) de wytverkorene verleyden souden. Siet, ick hebbe u te voren gheseght. Soo heeft ons dan onsen Bruydegom ghewaerschout, op dat wy ons door mirakelen niet en souden laten bedrieghen.

Antwoorde.

Oberleest dese heele plaetse *Augustini aendachtelyck / niet / ghelijckse D E.* hier voozstelt / getraephaecht / maer 't ghene voozgaet en volghet / ende ghy sult bevinden dat *Augustinus* hier niet anders en wilt behoonen / als dat het mirakel-doen niets en is / sonder de liefde: Tot dien eynde stelt hy vooz die welbekende spreuke van *Paulus 1. Cor. 13.* Al waert dat ick de gave der prophetie hadde, ende wiste alle de verborgentheden, ende alle de wetschap, ende al waert dat ick alle het gheloove hadde, soo dat ick bergen versette, ende de liefde niet en hadde, soo en waer ick niets.

Daer nae segghet *Augustinus*. Ghevoemen dat sy berghen costen verletten, indien ic de liefde niet en hebbe, segghet *Paulus*, ick en ben niets.

Wederom: Die mirakelen doet, ende de eenicheyt niet en onderhout, die is niet.

Ten lesten: Daer waren vele Christenen, de velleke niet doen costen, of dat *Petrus* dede of *Simon*, maer vvaer van vvaeren sy blijde? om dat hare namen ghechreven vvaeren inden hemel.

In deser boeghen dat *Augustinus* hier niet sijn werck en maecht om te behoonen / dat men aen gheene mirakels en moet gheloof gheben / maer dat al het mirakel-doen niet en kan baten sonder de liefde, ofte andere deughden: Het welck ons de Heere

Heere Christus oock uytzuckelijck heeft gheleert
Matth. 7. v. 23. daer hy sept / datter sommige ten
 uyttersten daghe sullen komen / en seggen: Hee-
 re, Heere, en hebben vvy niet in u vven name geprophe-
 teert, ende in u vven name duyvelen uyt ghevorpen?
 ende in u vven name vele crachten ghedaen? Maer
 men sal haer antwoorzen: Gaet vvech van my die
 ongerechticheydt vveret; Alle uwe mirakelen en
 konen u niet baeten tot zaeligheyt sonder de lief-
 de / ofte gherechticheydt: die en hebt ghplieden
 niet ghehad / ergo niet teghenstaende dat ghy
 mirakels ghedaen hebt / gaet van my.

Wat doet nu dit altemael ter sake / om te be-
 wijzen / ofte dat alle onse mirakels leughenen
 zijn / ofte datmen de selve moet suspect hebben?

D. Schuler pag. 48.

Derhalven D. Hazart, moet V E. my ooc ten besten
 houden dat ick voor alnoch niet een van u lieden mira-
 kelen can ghelooven.

Antwoorde.

Maer is dat moghelijck D. Schuler? ghelooft
 ghy oock niet datter eenen Coninck van Spagni-
 en, ofte van Enghelandt is? Ghelooft ghy oock
 niet datter in booz-tijden eenen Julius Caesar, ofte
 Pompeius gheweest is? waerom ghelooft ghy dat/
 ten zo om dat het lofweerdighe mannen hebben
 gheseyt / ofte gheschreven? Maer onder de onde-
 heydensche Schrijvers waten al veel leugenars
 ende die oock grote mislaghen hebben gedaen in
 hare Historien: Dies niet teghenstaende / ick en
 twijffele niet oft D. E. ghelooft datter eben wel
 eenen Julius Caesar, ende Pompeius gheweest is:
 Wel hoe D. Schuler is dat redelijck / dat ghy ghe-
 loof gheeft aende heydensche Schrijvers / niet
 teghenstaende soo vele fabels / en leughens / en
 dat ghy aen Christelijcke / lofweerdighe en heyl-
 lige

lighe mannen soo veel niet toe en betrouwt / om
datter erghens misschien een eenboudigh Schij-
ber twee ofte dzy is gheweest / die ghy seght sa-
bels verkocht te hebben / inde plaetse van ware
mirakelen? is dat moghelijck?

Ten anderen, ghelooft ghy datter eenen Co-
nsuck van Spaignien is die ghy noyt ghesien hebt /
om dat het den ghemeinen roep is &c? waerom
en kout ghy niet ghelooven dat hycans heel Ne-
derlandt / ober sommighe jaeren / heeft ghesien
booz de ooghen / dat eenen sekeren Jan Clement
van sijne gheboorte soo ghestelt / dat hy moest
boozt kruppen in eene schotel / is gantschelijck
ghenesen / ende op sijne beenen en boeren gerecht
gheweest / in 't hy-wesen van menighe Persoo-
nen / inde Capelle van onse V. Vrouw van Scher-
pen-heuvel? waer van noch menighe personen
teghenwoordelijck leven / die hem selve hebben
ghesien kreupel / ende daer naer ghesont. Extra-
ctum Catholicum *Amstelij*, sal D.C. noch meer stoffe
geben / van soodanighe ooghblijckelijcke / ende
overtugghende mirakelen.

D. Schuler *ibid.*

Hoe soude ick ooc anders derven ghelooven, de wijse
den Apostel leert, dat de Sone des verderfs soude comen
*na de werckinghe des Satans in alle kracht ende teekenen, en-
de wonderbeden der leughen, ende in alle verleydinghe der on-
gherechtigheyt, inde ghene die verloren gaen, &c. 2. Thes.
2. 9. 10.* Soo vermaent oock Christus sijne Discipelen,
*Matth. 7. 15. wacht u vande valsche Propheten, de welke
in schaeps-kleederen tot u komen &c.*

Antvvoorde.

'T is waer den Apostel seght dat de Sone des
verderfs, sal wondere teekenen doen / ende Chri-
stus waerschout ons van valsche Propheten: maer
dit en doet niet teghen ons / ten zy dat D.C. be-
wisse

wijse te bozen / dat wy de Sone des verderfs zijn / of
valsche Prophetenzende alsdan sal het tijt wesen om
daer upt te besuyten / dat alle onse mirakelen
valsch zijn.

Verhalven ick wilde wel weren *D. Schuler* hoe
dat het *D. E.* sal maken met 'r ghene Christus seyt
aen sijne Apostelen Matth. 10. 8. Gheneest de krancke,
reynight de melaetsche, weckt de doode op, werpt de
de duyvelen uyt. Ende *Marci* 16. 17. 18. Den ghenen
die ghelooft sullen hebben, sullen dese teekenen volgen:
In mijnen naem sullen sy duyvelen uyt werpen, met nieu-
we tonghen sullen sy spreken. slaughen sullen sy op-
men, ende al ist dat sy jet doodeli,ckx sullen drincken,
dat en sal haer niet schadighen, op de Krancke sullen sy
de handen legghen, ende sy sullen ghesont worden.

Wat seght *D. E.* dese booz seydde mirakelen zijn
teekenen van het waerachtigh gheloobe / ofte
niet? Seght ghy dat neen? hoe noemtsen dan
Christus duydelyck Teekenen? seght ghy dat ja?
Ergo daerinnen dese Teekenen noch siet booz de
oogh / daer moet men upt besuyten dat daer het
waerachtigh gheloobe is: Maer dese Teekenen
sietmen noch hedens-daeghs booz de ooghen in
de Roomsche Kercke, ergo men moet segghen dat
daer het waerachtigh gheloobe is.

Stelt my nu eens die plaetsen neffens mal-
tanderen / daer ghe seyt wort / dat de Sone des Ver-
derfs sal wondere teekenen doen, ende dat nochtans
de wondere teekenen / ofte mirakelen / Teecke-
nen zijn van het waerachtigh geloobe? Hier wort
den wy tot de mirakels ghesonden / ende daer
worden wy ghewarschout ons booz de selve te
wachten: Hoe sal *D. E.* dit saemen knoopen?
Seght *D. E.* dat Christus hier spreekt van waere
mirakelen / daer van valsche: ick bekennet: maer
hoe sal ick de waere konnen van de valsche onder-
schepden? Seght ghy / dat men de waere kan sien
upt het waere gheloobe? Soo is dan het waere
gheloove een teeken van de waere mirakelen; Soo
soude ick dan datelijck hier upt konnen besuy-
ten

ten aldus; maer de Roomsche Kercke heeft het wa-
re geloove, Ergo de mirakelen die men daer noch
daghelijck siet booz de ooghe / sijn waere mirake-
len. Nochtans en wil dat niet doen / om die wil
dat ick bevinde / dat Christus niet het geloove als
een tecken stelt vande mirakelen / maer ter con-
trarien / de mirakelen een Teecken van het geloove
he: Soo dat men upt de mirakelen / namelijk
die Christus hier in 't besonder bertelt / moet giffen
de oprechticheyt van het Geloove; Ergo als wy
die boozseypde mirakelen noch sien gheschieden in
de Roomsche Kercke, om welke te doen d'Aposte-
len macht hebben ontfanghen / ende de selve ge-
daen / soo moeten wy / volghens 't segghen Chri-
sti, hier upt besuyten dat inde Roomsche Kercke,
noch is het waere gheloove.

Doch om in dit disput niet te treden: **D E:**
moet my bekenen / dat de tooveraers van Egy-
pten, de selve teekenen hebben ghedaen die Moy-
ses dede / dat is klaer upt Schrifture: waer upt
heeft men nu kunnen weten dat Moyles hā Godts
weghe quam / ende dies volghende oprechte mi-
rakelen dede / ende de Tooveraers niet: Dat sal
ons de Schrifture segghen *Exod. 8. v. 17. ende 18.*
daer gheseyt wozt: Aaron strecke sijn handt uyt met
sijnen staf, ende sloegh het stof der aerde, ende daer wer-
den vele meusen aende menschen, ende aen het vee: De
Tooveraers deden ooc alsoo met hare besweeringhen,
op dat sy meusen voorts brachten, doch sy en konden
niet.

Terfont bekenden de tooveraers hier op / dat
Moyles of Aaron dooz den vinger en Kracht Gods, dat
leste mirakel hadde gedaen / waer upt oock most
volghen dat hy alle de reste dooz de selve kracht
hadde ghedaen: waer upt gisten sy dat: om dat
Moyles een mirakel hadde ghedaen / 't welck sy /
dooz de kracht des dubbelg niet en kosten doen /
't welck nochtans soo licht om doen was als al-
le de boozgaende; maer Godt wilde dat eenich
mirakel booz sich selven bewaeren / om dat men
klaer

klaer voor de ooghe son sien / dat Moyses ofte Aaron, wet meerdere kracht quam als de Tooveraers. Laet ons nu op den eenen kant stellen de Wonderheden ten tijde des Antichrists, ende op den anderen kant de mirakels van de Roomsche Kercke.

Christus heeft onder andere Teecken en van het waere gheloofe ghegeuen het uytwerpen der duyvelen: haeghe van D. E. of dit selve wel kan gedaen worden van Tooveraers / ofte andere dooz de kracht des duyvels: Seght ghy dat ja: soo strijdt ghy opentlijck tegen 't ghene Christus seyt: *Marci 3. 22. 23.* als de Schrift-gheleerde hem beschuldighden / dat hy de duyvelen uyt-wierp inde naem vanden duyvel: hy heeft haer gheantwoort: Den eenen duyvel en can den anderen niet uyt-werpen: dat is klaer gheseyt / Ergo noch tooveraer / noch semant anders en kan de duyvelen uyt-werpen dooz de kracht des duyvels: Maer dit uyt-werpen der duyvelen sietmen noch daghelijck in de Roomsche Kercke geschieden / Ergo 't en kan dooz de kracht des duyvels niet gedaen worden / noch oock dooz de krachten van de Natuer / Ergo dooz de kracht Godts / soo heeft van de Roomsche Kercke een Teecken 't welck van niemant en can uyt-gheuerckt worden / als van die van Godts weghe komt / dies-bolghende dooz de kracht Godts / ergo oock alsoo alle de reste wonderheden die daer gheschieden: segghe oversulcx dat dit Teecken alleen; 't welck volgens de klare woorden Christi van gheene tooveraers / noch valsche Propheten kan ghedaen worden / ghenoech is / om ons t'onderscheyden van tooveraers / ende valsche Propheten / ende alle onse mirakelen goet te maerken / ghelijck als het / om een besonder teecken alleen / is gheheurt met Moyses, en de tooveraers in 't landt van Egypten. So moet van D. E. ofte loochenen dat inde Roomsche Kercke de duyvels worden uyt-getwoyden / 't welck soo veel is / als te segghen / dat de heele werelbt lieghet /
ofte

ofte my toe-stemmen dat die Schyssturen vande
Sone des verderfs, ende vande valsche Propheten, hier
niet en dienen ter sake / de wijle dit onderscheyt
daer is / tusschen ons / ende haer / dat wy / uyt de
woozden Christi seker zijn / dat sy de dupbelen niet
en sullen kunnen uyt-werpen / ende dat wy niet
ter daer dat doen / als wesende een besonder tee-
ken het welck Godt besonderlyck heeft betwaert
vooz sy selven / om te thoonen dat sijne kracht
hoben die vanden dupbel is.

Indien D. E. hier teghen sielt datter gheseyt
wozt *Math. 7. 22.* te weren / datter inden uytter-
sten dagh boose menschen sullen segghen / dat sy
de duyvelen uyt gheworpen hebben.

Voor eerst, hier uyt en volghet niet nootsake-
lijck / dat sy sulcx metter daer sullen gedaen heb-
ben: want daer en staet niet dat sy de duyvelen sul-
len uyt gheworpen hebben, maer dat sy sullen seggen,
dat sy 't gedaen hebben: sy kunnen 't wel seggen
al-hoe-wel het niet gheschiet is.

Ten tweeden. Indien sy 't ghedaen hebben / 't
sal zijn in den naem Christi, soo de Schyssture
seyt / niet inden naem des dupbels / ober sulcx
het segghen Christi blijft vast / dat de tooberaers
ende andere / die wondere teekenen doen dooz
kracht des dupbels; de dupbelen niet en kunnen
uyt-wozpen.

Voorders; soo segghen wy / dat het onmoghe-
lijck is dat Godt eenigh valsch mirakel laete ge-
schieden / tot bebestinghe van een valsch geloof/
want dat strijt teghen sijne voorszichtigheyt / ende
waerheyt. Teghen sijne voorszichtigheyt / om dat
hy de menschen soude dooz bedroghe verleyden
tot de valscheyt: Teghen de waerheyt; om dat
dit doen van een mirakel tot bebestinghe van ee-
nighe Keltigie / soo veel is als of hy seyde: Daer
is de opzichte Keltigie / volghet die: middelertijt
sou die Keltigie metter daer valsch zijn / verhol-
ghens soude Godt stryden teghen de waerheyt /
dat is onmoghelijck / Eigo 't is onmoghelijck dat

f

p p

8:

hy een mirakel late gheschieden tot bebestinghe van eene valsche Religie: Maer de heele werelt kan ghetuyghen datter inde Roomsche Kercke menighe mirakelen zijn gheschiedt / ende nu noch onder de Heydenen naemelijck / gheschieden tot bebestinghe vande Roomsche Religie / sod moet het dan volghen dat de Roomsche Religie niet valsch / maer waerachtigh is.

Du en sie ick niet wat D. E. op al dit kan segghen / als (teghen den vollen stroom van alle Partien / teghen duysent en duysent ghetuyghenissen vande treffelijckste / Heylighste / ende ghe-loofweerdighste mannen van alle landen / tegen d'eenstemmighet vande heele gantsche werelt) dat alle onse mirakelen, namentlijck het uytwerpen der duyvelen, versiersels ende saebels zijn: Dit sult ghy wel wijs maecken aen utwe Ghe-meynte / maer niet aen de heele werelt / die da' ghelijck contrarie siet booz d'ooghen.

D. Schuler pag. 48.49.

Doch hier staet wel te noteren, dat ick wel kan roestaen dat somtijds door de wonderlijcke cracht Godts mirakelen gheschieden, &c. maer dat die soudengheschieden door, om, oft uyt cracht vande Reliquien, daer soo weynigh sekerheyds van is, dat ontkenne ick. Ick loochene, dat sulcks gheschiedt, door cracht vande Reliquien, het welck U. E. staet te bewijzen. Ende hier mede houde ick voor voldaan uwe vierde bemerekinghe.

Antvvoorde.

Ick bidde D. E. D. Schuler en laet ons niet disputeren vanden naem / de nomine, (want dat is tijdt berlies) maer vande sake selve. D. E. en wilt niet hebben dat de mirakelen soudengheschieden / door, om, oft uyt cracht vande Reliquien; om ghedaen te maecken / seght my oft ghy aen-neemt / ende ghelooft dat Godt mirakelen heeft ghedaen

ghedaen dooz 't aenraecken van de Reliquien
 vande beenderen Elifai, de sweedt-doecken / en
 gordel-doecken Pauli, ende het kleedt Christi, is
 al te klaar: Want van't eerste wordt uytducke-
 lijk ghesepdt 2. Reg. 13. v. 21. dat het doot lichaem
 is lebendig gheworden soo het de beenderen van
 Elifaus GHERAECKT hadde. Van het tweede stac-
 ter Act. 19. v. 12. de sweedt-doecken wierden OP de
 krancke GHEDRAGHEN ende de siekten waken van
 haer. Van het derde seght den H. Lucas Cap. 8. v. 44.
 De vrouwe RAECKTE den uyersten boort van sijn
 kleedt aen, ende terstont hielt den vloet des bloets op.
 Deemt D. C. dese klare woorden aen / soo sy luy-
 den / oft niet: soo niet? seght ons dan waer toe
 dat dat RAEKEN diende; ende hoe de Schysme
 sepdt / dat terstont op het RAEKEN, de ghenesin-
 ghe volghde: Soo ja: bekent ons dan dat het
 RAEKEN ten minsten van die boozsepde Reliquien,
 wat gheholpen heeft tot de ghenesinghe: ant-
 woordt hier op sonder oberflaen / ick en beghee-
 re niet meer; want dan sal ick wederom mijn
 ghe woonlijcke slot-reden maken aldus:

Het ghene Godt besonderlijck (dat is dooz't
 AENRAEKEN van't selbe) ver-eert met mirake-
 len / dat thoont hy metter daer eenighe weerdig-
 heydt te gheben / die erre verdient.

Maer soo heeft hy ghedaen ten opsichte van
 de beenderen Elifai, de sweedt-doecken Pauli, het
 kleedt Christi: ende dat selve ghetuyghen alle de
 booznaemste Oudt-vaders van Reliquien van
 hare tijden / ende dat selve siet de heele werelt
 noch booz d'oogh in menighe Reliquien van on-
 se tijden.

Ergo alle die booznoemde Reliquien / ter ooz-
 saccke van haere weerdigheyt verdienen ghe-
 eert te zyn.

Doorders / die weerdigheyt / vloypende na-
 melijck uyt de mirakelen die boven-natuerlijcke
 zyn / is meerder als bozgerijck / minder als god-
 delijck / nochtans gheestelijck / en boven-natuer-
 lijck;

lijck; Ergo d'eere die sy berdent/ moet meerder wesen als borghelijck/ minder als goddelijck/ nochtranc gheestelijck / en boven-natuerlijck/ want soodanigh is de weerdighejdt/ als de fonteyne is daer sy uyt spruyt/ ende soodanigh moet de eere zyn/ als de weerdighejdt is.

Dit eens pertinent / ende pzeis wel beantwoordt *D. Schuler*, sonder vele kromme spronghen te maecten of van consequentien die *D. E.* seyt/ dat ick maecte van weynighe exempelen tot Alle in't ghemeyn, (want dat en hebb' ick niet ghedaen, soo als nu meermael van my duydelyck bewesen is) oft van naemen alleen / die nergheens tot en dienen / als om de princepale questie te disputeren/ de welke hier op loopt/ of men de Reliquien der Heylighen *MACH* eeren: waerom wilt *D. E.* blyven draepen en swieren op dat woorden *Kracht*, en disputeren/ oft de Reliquien in haer selven *Kracht* hebben oft niet/ en oft her een morele *Kracht*/ oft natuerlijcke is/ *Et.* als wy sonder al dese noodeloose/ ende nominale disputen even-wel proberen / dat men de Reliquien *MACH* eeren/ soo als ick nu terstont hebbe bethoont? noemt her cracht, noemt her weerdighejdt, noemt her so ghy begheert / want daer en is niet een siet aen ghelegen; dat blyft vast dat op her *RAECKEN* van menighe Reliquien van alle tijden / ghesontheydt ghevolght is boven de krachten van de nature / soo blyft dat oock waerachtigh dat Godt die Reliquien heeft vereert/ als hy niet alleen daer by / maer op her *RAECKEN* der selve heeft de ghesontheydt doen volghen / waer uyt wy besuyten/ dat wy de selve oock moghen vereeren oft eenighe eere bewijzen / ende soo *D. E.* my op dit noch niet voldaen heeft (ghelijck boven blyckt) soo sal ick hier op breeder antwoorde van *D. E.* verwachten.

D. Schuler. pag. 49.

*T ghebeurt menighmael oock onder ons dat Godt menschen van sware sieecten, ende by nae ongheneeselijke kranckheden verlost, oock van aenvechtinghe der duyvelen, ende dat door de ghebeden, die door de selve ghedaen worden, soo in't openbaer, als in't particulier: Ick soude verscheyde exempelen daer van konnen voortbrengchen.

Antvvoorde.

Hier sal ick **D. E.** enckelijck betalen met twee epghen woorden pag. 48. *D. Schuler*: V. E. moet het my ten besten houden, dat ick niet een van u l. mirakelen, oft gheneesinghen kan ghelooven: ende hoe soude ick anders derven ghelooven, dewijle den Apostel leert dat den sone des verderfs sal komen nae de werckinghe des Satans in alle cracht, ende teeckenene, ende wonderen der leughenen, ende in alle verleydinghe der ongherechtigheyt in de ghene die verloren gaen. &c. 2. *Theff.* 2. 9. 10.

Voorders, soud' ick gheerne weten / hoe ghy-lieden dit t' samen knoopt; op den eenen kant / dat alle wonderen / oft mirakelen ophouden / ende dat ghy nu op den anderen kant met wonderen / die onder u l. souden gheschieden / komt proucken? Nu sie ick wel dat ghy-lieden de huyck naer den windt hanght: Als ghy overtuoght wordt dooz de openbaerheyt / ende menighbuldigheyt van onse mirakelen / dan en siet ghy niet beters dan alles te loochenen: maer soo ghy maer van verre en siet dat de mirakelen u souden in't minste konnen baten / dan staet ghy-lieden de handt daer op / ende aenbeert-se / maer hoe dat ghy't maect oft niet; 't en is maer windt wat ghy dat / en daer ghy naer staet.

D. Schuler pag. 49.

U. E. vijfde bemerckinghe is van eenighe Joodsche ceremonien, die van Christo niet uydruckelijck verbo-

F 3

den

den en zijn, de welcke U E. seght den Christenen gheoorloft te zijn, ende dat-se alsdan gheene schaduw en zij vande toekomende, maer bevestinghen vande teghenwoordighe waerheydt. Ick hebbe daer op gheantwoordt, dat met afdanighen uytvlucht, wel met eenen alle de Joodsche offerhanden souden kunnen inghevoert worden, ende oock het lock der hefsnijdenisse.

Antwoorde.

Ende ick hebbs' daer op gheantwoozdt / ende verhoont/dat dat gheensins en volghet.

D. Schuler pag. 50.

Men soude oock kunnen segghen, dat die ceremonien en ic offerhanden wel Joodsch zijn, voor soo veel als vande Joden ghebruyckt wierden als schaduw vande toekomende gorderen, maer dat-se nu souden zijn als bevestinghen, ende verclaeringhen vande teghenwoordighe waerheydt: Dit volghet immers soo wel van *Alle* als van *Sommighe*.

Antvvoorde.

Ick segghe wederom dat neen / al en waer' maer sehoon om den Groot-reghel vande Philosophie, die D. E. soo dapper / ende dichtwiljs opheemt; te weten / dat men van weynighe exempele niet en mach maecken en alghemeyne conclusie. *Der volghens / dat men niet en mach segghen: Sommighe Joodsche Ceremonien zijn gheoorloft, ergo Alle.*

D. Schuler *Ibid.*

Het fundament waerom dat eenighe Joodsche ceremonien vande Christenen moghen ghebruyckt worden, is volghens U E. segghen, oft om dat sy niet verboden en zijn, oft om dat sy bevestinghen zijn vande teghenwoordighe waerheydt.

Antwoorde.

Antwoorde.

¶ **I**c is alsoo.

D. Schuler *Ibidem*.

Het eerste en can gheen waer fondament zijn, oft men soude moeten toestaen, dat alles wat niet uydruckelijck, ende *specifice* van Godt verboden en is, soude moghen ghebruyckt worden, ende wederom inghevoert worden inden Godts-dienst: ende alsoo soude volghen, dat men noch hedenf-daeghs soude moeten gaen om de stadt *Iericho*, ende dat met de Arcke des Verbonts, om dat Godt dataen de Joden hadde gheboden.

Antvwoorde.

Ick gheloobe vastelijck *D. Schuler*, dat ghy dese consequentie niet in 't ernst / maer spott-ghe-
wijs hebt gemaect; want oock een onghelert
mensch sal sien dat dit niet en volghet: Oft wel
soo het **D. E.** staende hout / ende oprechtelijck
meynt: Soo sal ick van ghelijcken teghen u l.
argumenteren en segghen: Paulus ghebiedt aen
die van Ephesien, ende aen die van Coloffis, Dat sy
malckanderen souden leeren, ende vermanen met psal-
men, ende lof-sanghen, ende gheestelijke liedekens.
Ephes. 5. 19. Coloff. 3. 16. Ergo de Ghereformeerde moe-
ten nae Coloffis, ende Ephesien gaen / om aldaet
psalmen te singhen/et. Ghy-lieden sult my seg-
ghen / dat het ghenoech is het ghebodt Pauli te
volghen in't singhen van Psalmen, sonder d'om-
standigheyt van de plaetse; alsoo houden wy
ons aen het gaen in Processie, sonder omstandig-
heyt van de plaetse.

Desghelijck sal ick segghen: Christus heeft
aen sijne Apostelen gheboden *Lucas 24 v. 49.* Dat sy
souden blijven inde stadt van Jerusalem tot dat sy sou-
den aengedaen hebben de cracht van den H. Gheest. En-
de de Ghereformeerde hebben oock den Gheest
F 4 Godts

Godts van doen/namelyck tot het verstaen van de Schryfture / Ergo de Ghereformeerde moeten blijven sitten inde stadt van Jerufalem tot dat sy den gheest Godts ontfanghen. Hier van ghe-noech/want het zijn dinghen die gaepou.

D. Schuler pag. 51.

Ten anderen, ick segghe in't generael, dat alle Joodsche ceremonien, die schaduwen, ende figuren zijn, *natura sua*, van selfs, om dat-se schaduwen zijn, ende figuren moeten ophouden inde Kercke, ghelijck de schaduwe selfs moet wijcken wanneer het lichaem comt.

Antvwoorde.

Voor eerst, wat ghelijckenisse isser tusschen natuerlijke dinghen/ende tusschen morele ?

Ten tweeden, ghelijck de schaduwe niet altydt en wijckt als't lichaem komt/ maer ter contrarrien blijft met het lichaem / ende 't selve volghet/waerom en soude-men niet moghen segghen darrer eenighe schadutwen/de welcke niet verboden en zijn / moghen blijven met de waerheyt/ende die volghen / doch nu niet als schaduwen, maer als bevestinghen ?

Ten derden. Indien het waerachtigh is dat D. E. seght/ namelijck / dat alle Joodsche Ceremonien / om dat-se schadutwen zijn van selfs moeten ophouden inde Kercke: Hoe en heeft dan de besnijdenisse niet opgehouden van selfs / soo wanneer dat Christus gekomen is/ ende den doop Joannis (die ghy-lieden van eender kracht hout met den Doop Christi) begost is? Een klaer teeken dat dit haught niet vande nature der ceremonien/ maer van den wille Christi: Nu weten wy sijnen wille van sommighe Ceremonien/dat hy se heeft willen afghebroken hebben/ van andere weten wy dat hy dit niet ghebaen en heeft/

ergo

ergo die moghen wy nae de ghelegentheit der
saecken/plaetsen/en tijden by ghebruycken.

D. Schuler. Pag. 51.

Het ander fondament, dat dusdanighe Ceremonien
konnen wesen *bevestingen vande teghenwoordighe waerheit*,
ende alsoo ghebruyckt worden, dat can immers op alle
Ceremonien, sonder onderscheydt ghepast worden. En-
de dienvolghens blijft mijne consequentie vast, dat met
dese uytvlucht met eenen wel alle de Joodsche Ceremo-
nien, ende Offerhanden souden konnen inghevoert wor-
den.

Antwoorde.

Ick hebb' boven gheseydt dat dit gheenings
en volghet.

D. Schuler *Ibidem*.

Seght ghy sommighe verboden, ende afgheschaft te
zijn? Ick sal antwoorden met uwe distinctie, dat se wel
verboden zijn als schaduwen vande toekomende waer-
heydt, maer niet als bevestinghen vande tegenwoordi-
ghe waerheydt.

Antwoorde.

Dese distinctie en kan hier niet ghelden: de re-
den is / om dat het segghen van D. E. stiet op een
positief verbodt datter ghedaen is / by exempel, van
de besnijdenisse, offerhanden der beesten, &c. ende mij-
ne distinctie stiet alleen op een Negativum, op het
dat Niet verboden en is. D. E. stiet selve wel / dat
het gantschelyck een ander dinghen is / iedt aen
te nemen / dat Nerghens verboden en wordt / ende
sedt dat Positivelyck, ende absolutehlyck, sonder re-
strictie verboden wordt / dan en is't ons niet
gheoozlost eenighe restrictie daer by te voe-
ghen.

F 5

D. Schu-

Ick hebbe voorts d'afschaffinghe vande Wet der Ceremonien bevestighe uyt dese dry Schriftuer-plaetsen, *Matth. 11. 13. Galat. 3. 24. 25.* ende *Hebr. 9. 10.* Wat aengaet de plaetse, *Matth. 11. 13.* luyt aldus: *Alle de Propheten ende de Wet hebben tot Ioannes gepropeteert. U E. seght, dat Christus alhier niet en handelt vande Ceremonien: VWant, seght ghy, het is seker dat de Ceremonien noch niet afgebroken waren, noch onghoorloft als Ioannes begonde te Predicken, &c.* Ick antwoorde, dat wel claerlijck Christus alhier siet op de Wet der Ceremonien, ende de Prophetien, de welcke van hem waren ghedaen. Want dat hy niet en spreekt vande Wet der Zeden, oft van andere leeringhen der Propheten uyt de Wet is openbaer, dewijle die van *Ioannes* selfs, van *Christo*, sijne Apostelen, ende van alle ghetrouwe Leeraers als noch worden gheleert. Dewijle hy dan spreekt van een eynde der Wet ende der Prophetien, van wat Wet can dit bequamelijker worden verstaen, als vande Wet der Ceremonien, waer van het eynde ende de vervullinghe is Christus Jesus?

Antwoorde.

Ick houde mijn eerste antwoorde booz goet/salder nochtraeg tot meerder boldoeninghe van *D E.* noch wat by-boeghen: Laet ons de woorden vande Schrifture wel over-weghen.

Voor eerst, Christus seydt/dat de Propheten, ende de Wet tot Joannes toe hebben GHEPROPHETEERT.

Merckt dat laetste woort / ende seght my / wat dat Propheten te segghen is? booz my aengende / ick hebnde dat het in Schrifture twee-singhenomen wordt: Eerst booz Vercondighen de daden Godts / soo wordt het ghenomen *Num. 11. 25. 1. Sam. 10. 5. 6. Ioelis 2. 28. Actor. 2. 15.* ten tweeden he-diedt het Voorsegghen, soo wordt het ghenomen op alle andere plaetsen.

Ten kan hier niet ghenomen worden booz Vercondighen de daden Godts / want soo soude Chri-

Christus segghen dat men de daden Godts alleen vercondicht heeft tot de tijden van Joannes, dat en kan niet wesen / bewijle men de selve / even / oft meet vercondicht heeft nae de tijden van Joannes, ende nu noch verkondicht, als te horen: Soo is dan dit woordken Propheten, hier te segghen niet anders als Voorsegghen, verholghens als Christus seyt / de Propheten, ende de Wet hebben ghepropheteert tot Joannes toe, dan seyd hy / dat sy verscheyde dinghen van hem voorseydt hebben.

Wie zijn die gheweest die voorseyt hebben? vooz eerst de Propheten, ten anderen / de Wet, Wie de Propheten zijn / is klac / daer en valt gheen disput op: de braghe is dan wat Christus hier verstraet dooz de Wet? **W**e wilt hebben dat men hier spreekt vande Wet der Ceremonien; ick en sie gheen reden / noch waerom dat men daer dooz soude verstaen de Wet der Zeden, ghemerckt dat Christus spreekt in't ghemeyn / ende dat noch de Wet der Ceremonien, noch die vande Zeden, vooz soo veel als sy Wet zijn / ics en kosten voorsegghen: soo segge ick dan dat Christus hier spreekt soo vande ghene die gheweest zijn inde Wet der Nature / als die gheweest zijn inde gheschreven Wet ontrent de tijden van Moyses, om onderscheydt te marcken tusschen d'oude Patriarchen, ende leste Propheten: van dese / seyd hy / dat sy tot de tijden van Joannes alleg voorseydt hebben / dat van hem soude gheschieden (ghelijck als den H. Lucas oock seyd *Cap 24 v. 27.* Beghinnende van MOYSE, en alle de PROPHETEN leyde hy haer uyt, in alle de scriften, het ghene van hem gheschreven was) ende dat alle die voorsegghinghen doe ophielden.

Mer een woordt / Christus seght dat al wat van hem / oft dooz de Patriarchen vande wet der nature / oft dooz Moyses, oft dooz andere Propheten voozseydt was / ten tijde van Joannes heeft opgehonden: oft / dat alle de Propheten dan uyt waren: wat doet dat om te bewijfen dat de heele Wet van alle de Ceremonien ophielt? **W**at ober een komin-
ghe

ghe tffer met de Ceremonien, ende de Prophetien? Waren dese soo vast aen malckanderen/dat d'een ne niet en kost ophouden sonder d'andere? soo neen? laet ons dan de woorden Christi laten soo sp daer legghen/ende segghen dat alle de Prophetien die daer waren / namelijk bande komste Christi, ten tijde van Joannes hebben opgehouden/ende niet alle de Ceremonien, want de woorden Christi en bzenghen dat niet mede.

Indien ghy my seght / de Ceremonien waren af beeldinghen, ghelijck de Prophetien, voorsegghinghen waren: 'Tis soo: Ergo sp zijn samen opgehouden/'ten volghet niet/noch dat en bzenghen de woorden Christi niet mede/want ick en hebbe in Schrifture niet konnen vinden/ dat dit woort Propheten, opt ghenomen wordt booz Af-beelden, ergo nemende dit woort Propheten, soo het doozgaens inde Schrifture ghenomen wort (ende ick en sie gheene reden om dat anders te nemen) soo en worden daer booz niet bediet eenighe Af-beeldinghen Christi, oft Ceremonien, dan alleen enckele Vooisegghinghen van alle de Propheten: Ergo Christus en seght hier niet dat alle de Af-beeldinghen, of Ceremonien maer gheweest en zijn tot de tijden Joannis: ende soo seggh' ick wederom dat dese boozsepde schrifruet-plaetse van D E. by-gebracht hier niet te pzooposte en komt.

Hier mede hebb' ick voldoen op 't ghene D E. boozder sept op'r eynde van't 52. blat / ende 't beghinsel van't 53. daer ghy aldus spreekt:

Hier teghen en ghelt niet / dat D E. seght / dat de Ceremonien alsdoe noch gheoorloft waren/want sp waren oock noch gheoorloft nae de doode Christi, want ghelijck Augustinus seet wel schrijft aen Hieronymum: 'Ten was niet betamelijck dat de Ceremonien, oft de oude Synagoge sonder eere terstont soude verworpen worden. Staet dan te noteren dat de Ceremonien ghelijck als lebendich waren dooz de komste Christi, met de komste
Chri-

Christi begonden-se te sterben / ende zijn ghestorben met sijne doot ; nae de doot Christi zijn-se al lengskens dooz den dienst der Apostelen begraben gheworden ; en daerom en moghen nu / soo eerlijck begraben zijnde / niet meer opgebegraben worden. Dit al-te-mael en doet hier nu niet te propooste / want ick loochene noch eens (ende hebbe't nu bewesen) dat Christus hier spreekt noch van't ophouden / of blijven vande Wer der Ceremonien, noch oock van't ophoude / of blijven vande Wer der Zeden ; maer alleelijck spreekt hy hier op dese plaetse van't ophouden der Prophetien, of Voorsegghinghen : hy exempel van Jacob Genes. 49. 18. van Moyses Deut. 18. 18. van Balaam Num. 24. 17. ende van alle de andere Propheten die de komste Christi voozsedyt hebben.

D. Schuler pag. 35.

Hier teghen en strijdt niet de verklaringhe, die op desen text wordt ghegheven in onse nieuwe Nederlandtsche oversettinghe, de welcke U E doorgaens bespottelijck zijt ghewoon te noemen, den *Dortschen Bijbel*.

Antvvoorde.

Indien het van my spottelijck gheseyt is / als ick u l. *Nederlantische Oversettinghe* noeme den *Dortschen Bijbel* ; soo moeten dan oock ghespot hebben / die vooz aen / inden Titel vande selve *Oversettinghe* ghestelt hebben dese woorden : Volghens het besluyt vande *SYNODE NATIONAEL* ghehouden tot Dordrecht. Is dien *Bijbel* oft ghebuecht / oft overgheset volghens het besluyt vande *SYNODE* van Dordrecht, ick en sie niet waerom dat ick hem / sonder sportinge / niet en mach noemen den *Dortschen Bijbel*.

D. Schuler

De Wet, die Christi komste voorseydt, ende af-ghebeeldt heeft, wat is die anders, als de Wet der Ceremonien? dewijle U E. dan de uytlegghinghe van onsen Bijbel approbeert, &c.

Antwoorde.

Leest mijne woorden wel D. Schuler, ende DC. sal bevinden dat ick de uytlegghinghe van u l. Bijbel niet absolutelijck, maer respectivelijck approbere / segghende in mijnen Send-brief pag. 267. Eene beter, en bequamer verclaringhe van dese plaette gheeft den *Dordrechtischen Bijbel*; Merckt dat ick segghe Better, ende bequamer, te weten als andere / de welke segghen (ghelijck de Chronijck-schrijvers van Maegdenburgh doen) dat alle de ceremonien terstont in de komste Christi zijn afgehoeken: Ick approbere van de verklaringhe van u l. Bijbel hoor so veel als hy beter als andere is / maer niet als of sy absolutelijck, ende in alle hare deelen goet ware. Het eerste deel approbere ick / te weten / dat men hier spreekt van de voorsegghinghen, oft Prophetien; maer ick en kan het tweede deel gheensins approberen, te weten / dat men hier spreekt van Af-beeldinghen: dit woort sonder auctoziteyt by-gheboeght / om dat het soude schijnen te sien op de Ceremonien die Af-beeldingen Christi, waren / daer Christus alleenlijck seyd dat de wet / ende Propheten ghepropheteert hebben / ende soo ick boven hebbe bewesen / dat dit woort Propheteren, hier niet anders en kan bededen als voorseggen. soo spreekt hier Christus alleen van enkele voorsegghinghen, ende niet vande af-beeldinghen, oft Ceremonien.

D. Schuler pag. 53.

Dit selve blijkt oock claerlijck uyt de tweede plaette,

se, ghenomen uyt Gal. 3. vers. 24: 25. *De VVet is onse Tuchtmeester tot Christum, &c.* Ende, *wy en zijn niet meer onder den Tuchtmeester.* Wat *VVet* leyt heerlijcker tot Jesum Christum als de *Wet* der Ceremonien, dewelcke door hare offerhanden ende figuren Christum als met den vingher aenwist: Want ghelijck den Apostel leert, Hebr. 10. 1. *Sy heeft een schaduwe der toekomende goederen, &c.* Gelijk dan de schaduwe het lichaem aenwist, soo oock dese *Wet* Jesum Christum. Ende dewijle den Apostel ghetuyght, dat *wy* niet meer en zijn onder desen *Tuchtmeester*, soo volght immers dat die *Wet* der Ceremonien afgheschaft is door Jesum Christum, dewijle *wy* de *Wet* der Zeden noch zijn onderworpen, ende schuldigh te ghehoorsamen, als bekent is

Antwoorde.

Al noodeloofse woorden : want **D. E.** gaet al boort in sijn eeghen uptelegghinghen (ende dat sonder eenigh fondament) sonder een woort te segghen op mijne antwoorde / die ick / aengaende dese boorzepde **Schetsuer-plaerse / ghestelt** hebbe pag. 267. **alwaer ick aldus spreke :** 'T gheene Paulus hier seght en is anders niet, als dat de *Wet* Christi volmaeckter is, als de oude *Wet*, dat thoont hy ons by de ghelijckenisse van een kindt, ende volwassen man, hy vvil dan segghen, dat de nieuwe *Wet* soo veel te volcomender, ende volmaeckter is, dan de oude *Wet*, als een volwassen man volmaeckter is dan een kindt : **Meent ghy dit aen / oft niet ? soo neen ? wat reden ? soo jae ? blijft dan mijne vraghe vast :** Hoe dat **V. E.** hier uyt een besluyten, dat de *gansche VVet der Ceremonien in't nieuw Testament af gheschaft is*, eer ghy bewijst, dat een *wet* daerom niet volmaeckter en is, om dat sy Ceremonien heeft, oft daerom volmaeckter is, om dat sy gheene Ceremonien en heeft. **Dit most D. E. eerst beantwoort hebben / eer hy met dese sijne boorzepde verklaringhe boorz den dagh quam.**

D. Schuler

Mijn derde plaetse is uyt Heb. 9. 10. Alwaer den Apostel leert, dat de Ceremonien der Wet *opgeheylt zijn tot de zijden der verbeteringhe*. Hier op excipieert U E. pag. 268. dat hier maer ghesproken wordt van twee oft dry Ceremonien, ende niet van alle, ende dienvolghens dat daer uyt gheen alghemeyne slot reden en can ghemaect worden. Ick antwoorde, dat den Apostel alhier spreekt in't generael vanden dienst des eersten Tabernakels, dat is, vanden Levitischen ende Ceremonielen Godts dienst des Ouden Testaments, als claerlijk blijkt uyt het voorgaende.

Antwoorde.

Ick bekenne seer gheerne dat den H. Apostel hier spreekt vanden dienst des eersten Tabernakels, dat is, vanden Levitischen ende Ceremonielen Godts dienst des ouden Testaments: Maer dat hy soude spreken in't generael van alle de Ceremonien die hy de Joden ghebruyckelijck waren / dat ontkenne ick / ende wort ghetooont onwaerachtigh te zijn uyt d'eyghen woorden Pauli, en uyt den Dordrechtischen Bijbel.

Desen in het opschrift van't 9. Capittel tot de Hebreen, bekenet dat Paulus hier beschrijft den dienst der Priesteren inden Tabernakel, ende dat hy van DESE Ceremonien de welcke inden selven dienst geschieden, verklaert dat sy alleen schaduwen waren &c. Nota, hy spreekt van DESE Ceremonien die inden Dienst der Priesteren ghebruyckt wierden / ende niet in't Generael soo D E. sept.

Doch de woorden Pauli sullen ons dit klaer maecten: Voor eerst, dat Paulus hier spreekt alleen van de Joodsche Sacrificien blijkt uyt sijn heelen discours / inden welcken hy niet anders en doet / als het Sacrificie Christi stellen tegen de Sacrificien der beesten / ende den hemel daer Christus is als Priester / stellen teghen het Tabernakel

hernakel daer dese Sacrificien der heesten vol-
bracht wierden / siet van het eerste v. 12. 13. 14. 15.
&c. van het tweede v. 6. 7. 8. &c.

Ten tweeden, dat hy van alle Ceremonien niet
in't generael en spreekt / maer alleen in 't besouder
van de ghene / die de Sacrificien raechteden / is
soo klaer als den middagh vpt de volgende woor-
den: Daer worden seght den Apostel v. 9. Gaeyen en
Slacht-offeren gheoffert, op wat maniere / oft niet
wat Ceremonien wierden die gheoffert? dat seyt
hy v. 10. bestaende alleen in spijsen en drancken, ende
verschedene wasschinghen. Welcke Ceremonien
seyt hy boorder / niet en kosten heylighen den Dien-
den, ofte die den Godts dienst was doende. Wat slot-re-
den kan hier anders vpt volghen als dese: Paulus
seght dat de Ceremonien van den Godts dienst
niet en kosten de Priesters heylighen / maer de
Ceremonien die den Godts dienst / ende de Prie-
sters / als sy den Godts dienst waren doende /
raechteden / en waeren niet alle de Ceremonien
der Joden: Ergo Paulus spreekt hier niet in 't ge-
nerael van alle de Ceremonien der Joden / maer
alleen van de Ceremonien die den Godts dienst /
ende de Priesteren raechteden / als sy den Godts
dienst / ofte Sacrificien deden:

D. Schuler pag. 53.

Indien dan den Apostel van de voornaemste Ceremo-
nien des Wets sprekende &c.

Antvvoorde.

Hoe staet dit nu samen met 't ghene D.C. hier
boven gheseyt heeft / te weten / dat den Apostel
spreekt van de Ceremonien in 't generael, ende nu
seght ghy dat hy spreekt van de voornaemste. Er-
go niet van ALLE de Ceremonien in 't generael,
want die van de voornaemste alleenlyck spreekt /
die en spreekt niet van de andere die oft middelba-

Ⓞ

re

re, ofte van minder ghewicht zijn.

Indien D. E. my seght / dat ghy gheseyt hebt dat Paulus spreekt van de Ceremonien in 't generael die den Levitischen Godts dienst raecteden: Seer wel: soo bekent D. E. dan dat hy niet en spreekt van ALLE de Joodsche Ceremonien in't generael, hoe daenigh sy mochten wesen / maer (cum particula restringente) van ALLE de Ceremonien die de Sacrificien raecteden. dat wil ick hebben / ende dat hebb' ick in mynen Send brief pag. 269. en in mijne boozgaende antwoorde betwesen; soo komen wy hier in dan over een: maer ick soude geerne sien wat slot-reden D. E. hier uyt maecht.

D. Schuler *ibidem*.

Indien den Apostel vande *voornaemste* Ceremonien des wets sprekende, ghetuyght, datse de Conscientie niet en costen heylighen, ende dievolghens maer op-geleyt waren voor een tijt, of tot de tijden der verbeteringhe, hoe veel te meer moet sulcx verstaen worden van alle andere Ceremonien van minder ghewichte.

Antwoorde.

Dat en volghet niet qualijck / indien de *voornaemste* Ceremonien niet en heylighden, de mindere en condē dat niet doen, want dat is een argument a majori ad minus, even of ick seyde: Indien een verstandigh man dit, of dat niet begrijpen en can, veel min sal dat een kint sonder verstant enen begrijpen. **Maer dit ghebolgh en bestaet niet:** De voornaemste Ceremonien, die de Sacrificien raectede, ende de Priesters in't besonder, zijn af gheschaft, Ergo ALLE de Joodsche Ceremonien zijn af-gheschaft: want dat is een gebolgh maeken van sommighe tot alle, het welck in goede Philosphie niet en deught; ende is even of ick seyde: Den Coninck heeft doen af-schaffen alle de *swaerste* Tollen, aenzaende de Schip-vaert in het besonder, Ergo samen zijn ooc af-gheschaft alle de *mindere* Tollen in het ghemeyn,

meyn, ghelijck dit niet en volght / alsoo en volght
oock het argument van D. E. niet / aengacende
de Ceremonien.

D. Schuler *Ibid.*

Alle de Ceremonien de welke de Conscientien niet
en conen heylighen , zijn onvolmaect, ende dienvolgens
af gheschaft inde daghen der verbeteringhe, maer alle de
Joodsche Ceremonien zijn soodaanigh datse de Conscientien
niet en conen heylighen , Ergo alle de Joodsche Ce-
remonien zijn onvolmaect, ende dienvolghende af-ghes-
schaft inde daghen der verbeteringhe.

Antwoorde.

Ick stemme dat toe / dat Alle de Ceremonien die
de Conscientien niet en conen heylighen , onvolmaect
zijn : maer ick loochene dat sy daerom allegaer af-
gheschaft zijn, want gheinerckt / dat de Schrif-
ture nerghe en seyd van alle de Joodsche Cere-
monien in 't gemeyn, dat sy af-geschaft zijn / maer
alleen hier / ende daer / van sommighe in 't beson-
der, ghelijck Paulus hier seyt van de Ceremonien
der Sacrificien, ende elders / van de Ceremonien
der Besajdenisse, soo en willen wy (volgens u lie-
den leeringhe) niet gaen buyten Schifture / en-
de oersulcx / al-hoe-wel de andere Ceremonien
(die in Schifture niet verboden en zijn / oft ge-
seyt worden af gheschaft te wesen) by de Joden
onvolmaect waren, sy moghen aenghenomen wor-
den / om dat sy niet verboden en zijn, ende sy wor-
den van onvolmaecte, dat is van schadulven / vol-
maect ende verbeterd als bebestingen bande tegen-
woordighe waerheydt / ofte met een woort ghe-
seyt / sy worden van Joodsche, Christelijcke: Want
indien den H. Hieronymus niet hollen monde toe-
staet *Epist. advers. vigilant*, dat oock Heydensche ghe-
woonten / als noementlijck / het ontfeken van
keerlsen, konnen / en moghen verheben worden

tot Christelijke ghewoonten : Want, seyt hy/ het ontfteken van keerssen onder de Heydenen wiert gedaen voor de Afgoden, ende daerom moet het verfaect worden, maer, het ontfteken van Keerssen, onder de Christene wort ghedaen voor de Martelaeren, ende daerom moet het aengenomen worden. Hoe veel te meer sulen wy moghen Joodsche Ceremonien aen nemen / ende die van Godt selve inghestelt zijn geweest / ende de welsche nergens in Schysure / besonderlyck / worden verboden ?

D. Schuler pag. 57.

Wy en moeten Godt niet meer dienen door de duytere, ende onvolmaecte Ceremonien des Wets, maer in Gheest, ende waerheyt.

Antwoorde.

Voor eerst, volghens 't gene nu gheseyt is/ ick loochene dat de Joodsche ceremonien die wy ghebruycken / als nergens verboden wesende / duyter, ende onvolmaect zijn / ende des wets zijn. Sy en zijn niet duyter, want het en zijn gheene schaduwen meer / sy en zijn niet onvolmaect, want sy zijn verbeterd, ende volmaect door den tijt der verbeteringe. Sy en zijn gheene Ceremonien meer van de oude Wet, maer van de Christelijcke.

Ten tweeden. Het staet seer wel samen / dat wy Godt dienen in den Gheest ende waerheyt, ende dat wy nochtans eenighe uytwendige Ceremonien ghebruycken; ofte andersins / soo souden de Gereformeerde hare Ceremonien oock moeten aflaten / verholghens en souden sy in haer Nachtmal niet moghen sitten met den ongebeckten hoofde / sy en souden niet moghen lesen den bryef Pauli tot die van Corinthien aen het elfste Capittel; sy en souden in't houwelijck niet moghen malcanderen de handt gheben / ende meer andere / die men kan sien op 't eynde van hare Bijbels: *Mont ghylicden*

D. Schuler

D. Schuler Godt wel dienen inden Gheest en waer-
heyt, niet teghenstaende die uytwendige actien
die ghy lieden ghebruyckt / wy segghen dat wy
dit wel mede konen doen / niet tegenstaende on-
se Ceremonien: want wy segghen / dat die Cere-
monien onsen Gheest boozt-helpen / ende dat sy
de waerheyt bevestighen.

D. Schuler pag. 57.

Ten seften, seght U.E. bemerkte te hebben dat ick uwe
questie, raeckende de belofte van Absalon gantschelijck ver-
draeyt hebbe. Waer blijft dat? Ic bekenne immers dat het
gheoorloft is somtijts om eenighe weldaden, ofte seghe-
ninghen van Godt te verkrijghen, beloften te doen. Ick
staec ooc toe, dat soodanighe beloften moeten volbrachte
ende betaelt worden, ende hebbe sulcx bewesen. Hier
by segghe ic, dat het ghelooft is dat Absalon soodani-
ghen belofte ghedaen heeft, ofte immers sich alsoo ge-
veynt heeft.

Antvvoorde.

Staet D.E. my toe dat het ghelooft is /
dat Absalon belofte ghedaen / ofte immers ghe-
bepust heeft / om te reysen naer Hebron? soo segge
ick noch eens / ghelijck ick doe in mijnē Send-brief
pag. 270. dat dierghelijcke beloften, om naer sekere
plaetsen te reysen om Godt daer te dienen / doe
ter tijdt ghebruyckelijck waeren / ende niet en
streden teghen de Wet Godts: Mijn reden stel-
le ick daer by (ghelijck ick oock hebbe ghedaen
in mijn Schrift vande Pelgrimagien pag. 35.) met dese
woorden: David, een man leer ervaren inde Wet
Godts, vervolghens, die wel wist wat teghen, of voor
de Wet was, en heeft Absalon niet alleen over dese sijne
Belofte niet berispt, maer ter contrarien hem aengestiert
om de selve te volbrenghe, segghende: Gaet henen in
vrede.

Hier wil ick u hebben D. Schuler. Maer D.E.
gaet dese reden tot twee mael boozt by / sonder een
woort

woort daer op te segghen / ende hier op ist nochtans dat de questie loopt / naemelyck / of soodanighe Beloften by de Joden ghezuyckelyck waren / ende gheoorlooft / ofte niet strydende teghen de Wet Godts: Ick segghe dat ja, want Indien sy teghen de Wet hadden ghestreden / David die soo ervaren was inde Wet / ende als Vader/sozgher moest draghen van de ziele van synen Sone / en soude Absalon niet aenghestiert hebben om de selve te volbrengen. Siet ghy nu wel *D. Schuler* waer dat het op loopt niet op het gaen nae besondere plaetsen / maer op de BELOFTEN, ende daerom hebbe ick gheseyt dat *D. E.* de questie verdracpt heeft / de wijle *D. E.* alleen blijft op het gaen na sekeren plaetsen / ende niet een letterkenen antwoordt op die reden / met de welke ick bewijse / dat soodaenighe BELOFTEN niet en streden teghen de Wet Godts / maer doorgaens by de Joden ghezuyckelyck waren: hier op sal ick antwoordt van *D. E.* verwachten.

D. Schuler pag. 59.

V. E. schijnt voorders te willen defenderen de belacchelijke ghewoonte der ghene, de welke in noodt zijnde, beloven schenckagien te gheven, ende te sullen op-offeren figuren van *wasch*, ofte andersins, ghemaect nae de ghelijckenisse der leden, om welekers ghesontheydt sy bidden, het welke ick ooc hebbe ghetoont gheweelt te zijn de ghewoonte der Heydenen, niet alleen vande menschen, maer ooc van de beesten, koeyen, peerden, ossen, &c. Ic hebbe hier op niet breeder willen antwoorden, om dat, mijns oordeels, het der beantwoorden onweerdigh was, ende belacchelyck; jaer meer smaackende naer het Heydendom, als Christendom.

Antwoorde.

D. E. heeft boven ghehoort upt den *H. Hieronymus*, dat het niet al belacchelyck en is / 't ghe-
ne

ne bande Heydenen is gepleeght ghetweest: want de Heydenen sloegen beesten in hare Sacrificien/ Godt heeft het selve gheboden aende Joden: de Heydenen ontstaken lampen in haere tempels/ Godt heeft het selve gheboden te doen in het Tabernakel, ende soo voort.

Ten anderen: Hoe sal **D. E.** my konen bewijzen dat dit meer smaect naer het Heydendom, als naer het Jodendom, aenghestien dat wy in Schrif- ture bevinden dat de Joden soodaensighe schenck- kagien bande Philistijnen hebben ontfangen: want soo staeter **1. Reg. 6. 15.** De Leviten naemen de Arcke des Heeren af, ende het kofferken dat daer by was, daer de goudene Kleynodien in waren, (dat is) de goudene Spenen / en Muysen / soo blijkt upt *vers. 11.* ende settense op eenē grooten steen. Nu weet **D. E.** wel wat grouwel dat de Joden hadden van al wat de Heydenen aenginck; die niet- tegenstaende soo heb- ben sy die schenckagien/die goude Spenen, en Muysen aenbeert/jae gestelt neffens de Arcke/jae daer by brant-offeren, en slacht-offeren gedaen: Hebben sy niet genoegh met al dit behoont dat sy die schencka- gien appzobeerden / ende booz goet hielden / jae weerdigh om den Heere gheoffert te worden? O- berfulckx dat sy dit niet en hielden booz heyden- sche supersticien: ende de gene / die dit noch aen- beerden / ende stelden neffens de Arke op den selven steen / waren Levitische Priesters, is het wel waerschijnelijck **D. Schuler**, dat de Priesters der Joden hare Sacrificien souden in die tijden ghe- daen hebben / neffens den grouwel van de hey- densche supersticien? soo dat ick nu niet alleen en segge dat sy die giften niet bestraf hebben / maer oock positivelijck gheappzobeert.

D. Schuler pag. 60.

Dit is wederom al te slechten argument. De Philistijnen hebben goude spenen, en muysen gheoffert, ergo wy moeten oock wasse beelden of figuren offeren v. onse siecke, of krancke ledē.

¶ 4

Antwoorde.

Ick bekenne dat dit niet en volght: maer segghe noch eens dat wy die consequentie niet en maecten / want wy en segghen niet dat de Christenen sulchig MOETEN doen / maer wel dat sy MOGHEN; ende dese consequentie en trecken wy niet precislyt de daet der Philisthynen, maer wyt de approbatie / des selven daets / van de Joden / jae van de Priesters der Joden / die wat meer wisten aengaende de wetten Godts / als den gemeynen man: De consequentie dan die wy maecten is dese:

Het ghene dat de Levitische Priesters hebben weerdigh ghevonden hoor den Heere / dat mocht wel gheschieden.

Maer sy hebben het offeren der goude spenen en mupsen weerdigh ghevonden hoor den Heere / andersing en souden sy die niet ghestelt hebben neffens de Dreke op den selven steen / veel min daer by brandtofferen gheoffert.

Ergo dat offeren mocht wel gheschieden.

Hi komt minn gewoonlyck argument: maer het ghene dat by de Joden mocht gheschieden / ende daer nae nergens verhoeden is / dat mach oock wel aenghenomen worden van de Christenen:

Ergo het offeren van dierghelijcke schenckingen mach wel aenghenomen worden van de Christenen.

D. Schuler pag. 61.

Uwe sevenste bemerckinghe, pag. 271 luyt alduys: Ick en kan, seght ghy, niet wel bemerken hoe het ghevolgh befaet, dat ghy maect in deser voeghen pag. 217. segghende: Dat de Catholycken Afgoderije bedrijven met, of voor de Reliquien: Waerom? Want, seght gy, sy knielen voor de selve, kussen se met groote devotie, brenghen tot haer offerhanden, stellender haer betrouwen op, schrijvense mirakelen toe, ende roepen.

roepense aen om hulpe. U E. seght niet te kunnen sien hoe dese consequentie vast staet, jaec seght, deselve niet meer te sluyten; als dese: Die van Partije in Vranckrijck, Sweden, &c. knielen voor hare Coninghen, de Ghereformeerde moeders kussen hare kinderen, de vrienden gheven malkanderen schencken ende ghiften, de ondersaten stellen haer betrouwen op hare Overste, de siecken roepen hare Medecijnmeesters aen om hulpe, de Predicanten schrijven de Apostelen mirakelen toe. Ergo, de Ghereformeerde moeders, vrienden, ondersaten, siecken, ende Predicanten bedrijven Afgoderije. Ick antwoorde, dat d'eerbiedigheydt der ondersaten ontrent hare Coninghen, het kussen der kinderen, ende het gheven van gheschencken maer en zijn uytterlijke teekenen van politijcke eerbiedigheydt, affectie, ende vrient-schap.

Antvvoorde.

Ghy seght D. Schuler, dat dit knielen, kussen, ende gheven van schencken maer en zijn uytterlijke teekenen van politijcke eerbiedigheydt, 'tis pertinent wel gheseydt tot mijn voordeel / want hier uyt maekt' ick dit argument:

Al het ghene dat metter daet can wesen een teecken van politijcke eerbiedigheydt, en is niet nootdackelijck, ende uyt sijne nature een teecken van afgodische eere.

Maer (soo D. Schuler bekent) het knielen, kussen, en gheven van schencken can metter daet wesen een teecken van politijcke eerbiedigheydt.

Ergo het knielen, kussen, ende gheven van schencken, en is niet nootdackelijck, ende uyt sijne nature een teecken van afgodische eere. Hier uyt volghet dat dit argument van D. Schuler pag. 217. gheenstug en bestaet.

De Catholijcken knielen voor de Reliquien, kussen die, ende hanghen daer schencken voor.

Ergo de Catholijcken bethoonen aen de Reliquien afgodische eere.

Teu volghet niet uyt kracht van't knielen, of kussen, want aenghesien / soo D. Schuler bekennt / dat-

dat-men booz de Coninghen kan knielen / &c. sonder afgoderije te doen / soo kan-men dan doock booz de Reliquien wel knielen sonder afgoderije te doen : Soo en volghet het dan niet noodtsakelijck / dat de Catholijcken afgoderije bedrijven als sy knielen booz de Reliquien.

Indien ghy seght: Sy bedrijven afgoderije/ om dat sy booz dat knielen aende Reliquien religieuse eere willen bewijzen: Maer liebe D. Schuler, seght my eens waer af weet D. E. dat wy religieuse eere bewijzen aende Reliquien? Siet ghy dat precis up het knielen, kussen, &c. oft niet? Soo ja? Soo moet dan het knielen in't ghemeyn / een noodtsakelijck teecken wesen van religieuse eerbiedinghe; soo en kan ick dan niet knielen booz eenen Coningh ten zy dat ick hem religieuselijck aenbidde; seght ghy dat ghy't niet precis en siet up het knielen? soo moet ghy my dan segghen / waer up dat ghy weet / dat wy knielende booz de Reliquien / de selve meer religieuselijck aenbidden/ als de onderfaten knielende booz hare Coninghen. 'T is nu bewesen dat ghy dit niet en kunt weten precis up het knielen: Ergo oft up het voorworpsel daer booz dat-men knielt/ oft up de meyninghe met de welke-men daer booz knielt/want anders en isser niet ober.

Het voorworpsel booz het welke wy knielen/ sijn de Reliquien der Heplighen/ ende niet eenige versterde goden/ ergo wy en knielen booz gheene versterde goden.

De meyninghe met de welke wy booz de selve knielen/ is die te eeren als oberblijfselen van soo godsaltighe / ende alderlieffte vrienden Godts/ dief-volghende Godt in sijne vrienden/ ergo wy en knielen daer niet booz met meyninghe van haer te eeren als Goden/ ende Godt te berooven van sijne eere.

'T zy dan dat ghy aensiet het knielen, 't zy het voorworpsel, 't zy de meyninghe, wy en bedrijven booz de Reliquien gheene afgoderije.

Immers dat blijft vast dat dit niet en volght
 precis up het knielen oft cussen, &c. oft andersins
 het soude oock noodtsakelijck moeten volghen
 dat de ondersaten knielende vooz hare Conin-
 ghen afgoderije bedrijben: oft soo *D. E.* seght
D. Schuler, dat dit niet en volght / gy moet up de
 reden segghen waerom / dat is / waerom dat het
 knielen vooz de Coninghen alleen politijcke eer-
 biedighejdt is / ende gheene afgoderije; want
 soo laugh als *D. E.* hier van gheene reden en
 gheeft / soo sal tek althit met goet sondament hier
 by blijven: dat ghelijck het knielen in sp. selben
 vooz de Coninghen gheene afgoderije en is / dat
 oock alsoo het knielen in sp. selben vooz de Reli-
 quien gheene afgoderije en is / ver volghens dat
 dese slot-reden van *D. Schuler* niet en bestaet. De
 Catholijcken knielen voor de Reliquien, ergo sy bedrij-
 ven daer voor afgoderije.

Seght my dan de reden *D. Schuler*, waerom dat
 de ondersaten gheene afgoderije en bedrijben /
 als sy knielen vooz hare Coninghen? ghy ant-
 woort om dat dat knielen een uyerlijck teecken is
 van politijcke eerbiedighejdt; dat's soo veel als
 niet gheseydt. Nu moet *D. E.* my voozder seg-
 ghen: waerom dat dit knielen vooz de Conin-
 ghen een teecken is van politijcke, ende niet van
 eenighe andere eerbiedighejdt. Ten is om het
 knielen niet / want het uytwendigh buyghen der knien
 vooz de Coninghen is al een dinghen met dat
 twelck ghedaen wort vooz de Reliquien; is het
 om't knielen niet? soo moet het dan komen op het
 voorworpel, oft op de meyninghe: soo moet ghy
 dan segghen: Daerom is het knielen vooz de
 Coninghen eene politijcke eerbiedighejdt, om dat
 het gheschiedt als vooz eenen Coningh die een
 politijck persoon is / ende om dat het ghedaen
 wordt met gheene andere meyninghe / als om
 hem te eeren als eenen Coningh.

Siet ghy nu wel *D. Schuler*, dat het niet encke-
 lijck op het knielen, maer op het voorworpel, ja
 name

namelijck op de meyninghe moet uyt komen/om te vonnissen en te stellen hoedaenigh de eere is / die men bewijst aen eenighe sake dooz knielen, kussen, &c. ende dat seght **D. E.** opeutlijck pag. 62. als ghy bekennt dat het kussen vande moeder ten opsichte van hare kinderen / gheschiedt uyt Affectie, ende het gheben van schenckagien aen malckanderen/ uyt vrientdschap, ende dat het daerom geene afgoderije en is: Siet gy niet dat d'Affectie, en vrientdschap, de meyningen zijn/ met welke dit gheschiedt/ oversulckx dat **D. E.** nu selve bekennt/ dat men niet uyt de uytwendighe teekenen moet vonnissen wat afgodische eere is/ of niet / maer uyt de inwendighe meyninghe, als zijn Affectie, vrientdschap, &c. maer hoven hebb' ick berhoont dat de Reliquien der Heplighen/ de welke het voorworsel zijn/ gheene goden en zijn/ ende dat de meyninghe die wy dies-aengaende hebben / niet en siet op eenighe eere die Godt alleen toekomt: oversulckx/ gelyck **D. E.** moet bekenen dat het knielen dooz eenen Coningh/ gheen afgoderije en is / om dat het voorworsel gheenen afgodt en is/ende de meyninghe niet en is het selve te eeren als Godt/ soo moet ghy oock consequentelijck het selve belijden van het knielen dooz onse Reliquien.

D. Schuler pag. 63.

Soo in't knielen gheen afgoderije gheleghen en is, waerom verbiedt dan sulcx Godt de Heere soo scherpe-lijck in't tweede ghebodt *Exod. 20. 5.* *Ghy sult u voor die niet buyghen, &c.* Ende wat het religieus kussen aengaet, merct maer het ghene Godt de Heere seght tot *Eliam, 1. Reg. 19. 8.* *ick hebb' in Israel doen overblijven seven duysent, alle knien, die niet gheboghen en hebben voor Baal, ende alle mont die hem niet ghekust heeft.*

Antwoorde.

Ick ghebruycke d'eyghen woorden van D. E. teghen my/ende segghe: Dat zijn immers twee slechte argumenten; onse scholieren in de leeghe scholen sou-den wel sien dat sy niet en bestaen. Want voor eerst, wie hoorde sijn leben soo argumenteren: Godt heeft verboden te knielen vooz de beelden van afgoden: Ergo hy heeft het knielen in't ghemeyn verboden; hier siet ghy immers klaer vooz de oogh; dat ghy een argument maect van een besonder tot een alghemeyn.

Ten tweeden, Ghy most hethoonen dat d'afgoderije enckelijck in't knielen ghelegghen is / ende ghy bewijst dat sy gelegen is in te knielen voor afgoden, oft de selve te kussen: Seght my recht uyt: heeft Godt het knielen, ende kussen verboden / oft wel het knielen, en kussen van afgoden? Seght ghy het eerste? soo en mach-men dan niet knielen vooz Coninghen / noch de moeders en maghen hare kinderen kussen: Seght ghy het tweede? soo hebben wy dat wy begheeren: want alsoo bewijst ghy teghen u eyghen selven / dat de afgoderije niet ghelegghen en is enckelijck in't knielen oft kussen, maer met dese restrictie, in't knielen voor afgoden, ende de selve te kussen! ende alsoo en komt het op het knielen, of kussen niet uyt/ maer op het voorworpsel selve vooz het welck-men knielt, oft het welck-men kust, ende op de meyninghe met de welke het selve ghedaen wordt. Indien ghy dan begheert dat dese schryfuer-plaetsen stryden teghen het eeren van onse Reliquien / soo staet het D. E. toe/niet te segghen / dat wy vooz de selve knielen, &c. soo als ghy ghedaen hebt/maer dat wy daer vooz knielen als voor afgoden, met meyninghe van aen de selve eene eere te bewijssen/ die Godt alleen toekomt / ende hier sal D. E. werck hebben.

Soo de af goderije alleen in de meyninghe bestaet, ende in het oogherck: Wat behoeft een Christen te lijden, ende vervolght te worden om de Religie? Hy can knielen voor de Af-goden, die cussen, aenroepen, gaeven brengen, ende offerhanden doen, &c. Als hy maer slechts in sijn herre denct, dat het gheen Goden en zijn, maer af-goden.

Antvvoorde.

Dat waer goet / indien alle de menschen be herten / ende de meyninghe kosten door sien / ende achterhaelen: Maer de wijle dit niet en gheschiet / soo en magh een gheloovighe mensch niet knielen boozet het welck boozet een Af-godt ghehouden / ende boozet sulckx van andere aenbeden wozt; want dit en kan niet gheschieden sonder groutwelijcke bererghenisse / wanneer soo de geloovighe, als de Heydenen, alleen het uytwendigh aen siende / ende niet het hert ofte meyninghe / dese versterckt worden in hare blindheydt / ende die bererghet worden door het quaet exempel; hier van spreekt Christus *Matth. 18. 7.* Wee dien mensch door welke de erghernisse komt! Item *v. 6.* Soo wie een van dese kleynen, die in my ghelooven, erghert, het waer hem nutter dat een meulensteen aen sijnen hals gehanghen, ende dat hy versoncken ware in de diepte der zee. Item: *1. Cor. 8. 10.* Soo jemant u, die kennisse hebt, siet inder af goden tempel aen-sitten, en sal de conscientie des selfs, die swack is, niet ghestijft worden om te eten die dinghen, die den Af-goden gheoffert zijn?

Item: *Luc. 9. 26.* Soo wie hem mijns, ende mijnder woorden sal gheschaemt hebben, diens sal de Sonc des menschen hem schamen.

Siet daer *D. Schuler*, dat knielen boozet ghene een Af-godt is oock niet goede meyninghe / en magh niet gheschieden ter oorsaecke van de ver-erghernisse der swacke.

Ten anderen, 't is een heel ander dinghen te segghen

segghen / datmen een sake die onbescheyden is /
 dat is / in haer selven noch goet / noch quaet / can /
 door de meyninghe , goet ofte quaet maecken / ende
 wat anders is te segghen / datmen eene saecke /
 die uytter nature selve , quaet is / door de meyninghe
 kan goet maecken. Wy segghen dat het knielen .
 cussen , &c. in sich selven onbescheyden is / toonen
 dat in bescheyden exempelen / diemen dagelijcx
 siet booz de oogh : oversulcx segghen / indien
 men dat doet met eene goede meyninghe het kan
 goet zijn ; met eene quaede meyninghe het kan
 quaet zijn: Ofte al / oo: Indien men dat doet met
 meyninghe van jemandt te eeren als Coninck /
 't is politijck , indien men het doet met meyninghe
 van een schepsel te eeren als Godt / 't is afgodisch.
 Maer D. E. wilt hebben / dat semant de groutwe-
 lijckste sake uytter nature , dat is knielen booz Af-
 goden / goet maecke booz sijne meyninghe / dat
 en kan niet meer gheschieden als eene lasterin-
 ghe teghen den H. Gheest / goet maecken met de
 meyninghe / ende daerom en is hier gheene ghe-
 lijkenisse tusschen het een / ende het ander.

D. Schuler pag. 63.

Waerom weygherden dan de dry Jonghelinghen ne-
 der te knielen voor het gouden beelt van *Nebucadnezar*
 willende liever inden vienghen oven geworpen worden?

Antwvorde.

Den waerom weet D. E. soo wel als ick / want
 hy staet klaer upt ghedrukt in Schrifture : na-
 melijck *Cap. 4. v. 22.* daer gheseyt wort : Daer sul-
 len leven tijden over u voor by gaen , tot dat ghy bekenet
 dat de alderhooghste heerschappije heeft over de Coninc-
 rijcken der menichen.

Soo en bekende dan N. buchodonosor gheenen
 Kegeerder des werelts / ofte geenen Godt / waer
 upt wel besloten wort dat hy selve booz een Godt
 wilde

211
wilde aenbeden wesen / ende sijn beelt vooz een
Af-godt: dat is den waerom de dyp Jonghelu-
ghen het selve niet en wilden aenbidden, ghelijck
het ghehoort des Continckx mede-brocht/wel we-
tende dat de Goddelijcke eere van oprechte aen-
biddinghe niemant toe en quam als Godt alleen.

D. Schuler pag. 64.

Sy haddē immers lichtelije haer met de reste des volcx
conen neder-buyghen voor het beeldt, sonder te mey-
nen dat het selve Godt was, of dat sy het selve als Godt
souden aen-gheden hebben.

Antvvoorde.

Buyten twijffel sy konden dat doen / maer
niet sonder groote vererghenisse der gheloobige
swacke Joden / ende sijn vinghe der Heydenen:
Ergo sy en mochtent niet doen: Derhalven/soo
waren sy in conscientie ghchouden / in soodani-
ghe omstandigheden haer gheloobe te belijden/of
ander sijn souden haer daer over gheschaemt
hebben / 't welck soo D. E. wel bekent is / ende
Christus naederhandt ons gheleert heeft / dat se-
mant die sich schaemt over Christum, dat Christus
sich sal schamen over hem inden upttersten dagh.

Indien D. E. seght dat ghylieden oock verer-
ghert wordt als ghy ons siet neder-balleu
vooz de Reliquien. oversulck dat wy mede sulck
niet en moghen doen: Ick antwoorde / dat dit
eene vererghernisse is die van D. L. van selfs op-
ghenomen / doch van ons niet ghegheven wort/
oversulck en is die vererghernisse niet te achten/
want wy en gheben daer gheene reden toe: Ten
eersten om dat alle de werelt wel weet / (behal-
ven die gantschelijck verblint sijn dooz hare paf-
sen) dat onse Reliquien geene Af-goden en sijn/
Ten tweeden, om dat alle mensch wel weet / dat
wy daer vooz niet en knielen met meyninge van
haer

haer de selve eere te bewijfen / die Godt alleen
toekomt / maer eene onghelijckelijcke mindere
eere.

Summa indien dese u l. vererghernisse hier kon-
de ghelven / soo en soude gy lieden den ghelzuy-
fen Christum niet moghen aenbidden als Godt /
want Paulus seyd 1. Cor. 1. 23. Dat hy eene verergher-
nisse is aende Joden, ende eene dwaesheydt aen de Gric-
ken, de Heydenen.

D. Schuler. Pag. 64.

Ick hadde tot bewijs vande Roomsche Afgoderije met
de Reliquien byghebraecht, dat se segghen tot de Lancie,
daer Christi sijde mede doorsteken is: *o gheluckighe Lan-
cie, mont ons met de liefde des ghenen, die door u ghesleken is.*
V E. antwoordt wel, wat is't nu? *ergo, sy bedrijuen Afgoderije:*
Hoe volght dat wederom? De reden die ghy gheeft van de-
se antwoorde is genomen uyt 1. Reg. 13. v. 2. ende Ezech.
37. 4. Alwaer men leeft dat de Propheet heeft aenghe-
sproken den Altaer, de Bergken, ende de Doods brenderen.
Maer ick antwoorde wederom, dat het wat anders is aen-
spreecken simpelijck, wat anders aen-bidden oft aen-roep-
pen om hemelsche ende gheestelijcke segheninghen,

Antwoorde.

Ende ick antwoorde hier wederom teghen/
dat wy de Lancie niet aen en roepen om himel-
schen segghen/maer Godt.

Ghy sult my segghen / dat wy de lancie aen-
spreken/ 'tis waer ghelijck eenijds de Propheete
den Altaer aenghesproken heeft: Heest de Pro-
pheet den Altaer moghen aenspreken / daer hy
nochtans niet en hoorde/ hoorsegghende eenighe
dinghen die souden gheschieden/ waerom bedrij-
ven wy afgoderije als wy de Lancie aenspreken/
segghende eenighe stucken van 't lijden Christi,
die alreede zijn ghepasseert?

Maer D. E. seght dat wy de Lancie aenroepen/
h on

om dat wy segghen: Wont ons met de liefde des ghenen, die door u ghesteken is.

Seght wy *D. Schuler*, Als David 2. *Samuelis* Cap. 1. v. 21. gheseydt heeft: Ghy berghen van Gelboë, noch dauw, noch reghen en valle op u. Wie spreeckt David hier aen? sonder twijffel de berghen van Gelboë: wat begeert hy? dat die berghen noch bedauwt/ noch bereghent en worden: kosten die berghen dat doen? neen: se / alleen dien kost het doen / die den dauw / ende reghen in sijne macht heeft / dat is / Godt; Ergo als David de Berghen van Gelboë aen-spzack / en begheerde / ofte wenschte hy niet van de berghen dat sy niet en souden bedauwt / ende bereghent worden/ maer van Godt. Alsoo oock/ niet reghenstaende dat wy de Lantie aen-spzeken / begheerende oft wenschende/ doorwont te worden met de liefde Christi, wy en begheeren dat niet vande Lantie selve/ maer van Godt die het can doen.

Daer-en-boven *D. E.* sal belieben eens rijpe-lijck r'obertweghen/ 'rghene den *H. Propheet* Zacharias seydt *Cap. 13. v. 7.* Sijne woorden zijn dese: Sweert ontwaect tegen mijnen Herder, slaet den Herder.

Wy spzeken de Lantie aen/ Zacharias het Sweert: wy segghen tot de Lantie: Wont ons, Zacharias seght tot het Sweert: Slaet, oft wont den Herder; Zacharias sonder twijffel / al-hoe-wel spzekkende tot het Sweert, wist wel dat het Sweert niet en verstant wat hy seyde/ noch en kost van selfs wytwercken 'rghene hy bzaeghde/ soo en bzaeghde hy van dat niet van het Sweert selve/ maer van Godt/ die den herder kost slaen/ ende den wensch van Zacharias hoorzen/ ende verstaen: Ick en sie het minste onderscheydt niet tusschen dese aen-spzacke van Zacharias, tot het Sweert, en tusschē de onse tot de Lantie, Ergo heeft Zacharias gheene afgoderijge bedrogen/ noch wy oock: want ghelijck de bzaeghe van Zacharias niet en valt op het Sweert, alsoo en valt de onse niet op de Lantie.

Wat is dat anders als van de schepselen, ende leveloose creaturen versoecken, ende biddeu, soodanighe gaven en segheninghen, die Godt alleen gheven can, en dienvolghens de eere Godts over draghen aen het schepsel? wat is afgoderije, soo dit gheen en is?

Antwoorde.

Wat soude D. E. nu moeten bragghen van David, die de Bergheu van Gelboe aensprekende / heeft versoecht / dat sy noch bedauwt / noch bereghent souden worden: Ende van Zacharias, die het Sweerd aensprekende / versoekt dat het den Herder soude slaen oft wonden, ghelijck wy mede / aensprekende de Lancie, versoecten dat sy ons soude wonden: Overdencht eens wel oft dese twee H. Prophteren / afgoderije hebben bezeben of niet: Soo niet; noch wy oock / want wy zijn des aengaende ghelijck: Soo sae? soo swyghe ick / want ghelijck men soo treffelijcke / ende heylighe mannen / niet mach beschuldighen van afgoderije / soo en hebben sy mijne berdedinghe niet van doen.

D. Schuler pag. 65.

In uwe achste bemerkinge bekennt U. E. met my pag. 273, dat men de exempelen, deughden, ende wercken van Godts saligheydt, de ware Reliquien zijn der Heylighen, ende in hare Schriften naerghelaten, moet naevolghen. Maer terstont roept ghy uyt met verwonderinghe: Is't moghelijk dat de Gereformeerde segghen, dat de beste Reliquien der Heylighen zijn hare deughden, exempelen, ende wercken, ende dat sy nochtans soo weynigh de exempelen, deughden, en Godts salighe wercken der Heylighen, namenlijck haerder Voorgangheren naevolghen? Wy bekenen gheerne onse fouten ende sonden, daer ons Landt van overvloeyt; wy belijden oock de selve gheerne soo in't besonder, als in't openbaer: maer wy en prijsen die niet, jac ter contrarie,

H 2

zijn

zijn daer over ten hooghsten bedroeft, ende bidden Godt om een ghenadighe verghevinghe. Waer gaet het beter onder het Pausdom? Volght-men daer nae, de beste *Reliquien der Heylighen*? 't Is waer, men knielt daer met groote devotie voor de ghemeynde *Reliquien*, (ic segghe *ghemeynde*, om dat sy daer van weynigh seeckerheydt hebben) maer het herte is dickwils vol goddeloosheydt, ende de deughden, ende Godtsalighe wercken vande *Heylighen* worden oock weynigh ghenoech onder haer bespeurt. Doch wy en willen niemant oordeelen, laten dat den Heere ende Rechter van alles, die een-iegelijck sal oordeelen nae sijne wercken.

Antwoorde

Noch ick en hebbe in eenighe maniere u. willen oordeelen van sauten oft ghebzeken / die verholen zijn in 't herte: late oock daer/watter van is onder de Catholijcken: ick weet wel dat een-leder mensche sijn saute heeft; hebbe dan alleen ghesepdt/'t ghene men onder u l. siet vooz de ooghe/ende als met de handen kan tasten/te werten/dat ghy lieden niet en bidt vooz de sielen/dat ghy gheene Nutaren / noch crupcen / noch beelden hebt / noch Misse / noch Sacrifice / dat ghy lieden gheene Kloosters en bouwt / gheene Bischoppen hebt / gheene Priesters / noch Kercken en wijdt / dat ghy den Paus van Roomen niet en herkent als het Hoofd vande Kercke / ende deel meer soodanighe wercken / oft leeringhen / die niet alleen u l. eerste Apostelen van Hollandt ende Zeelandt, gheleert / ende ghepleeght hebben / maer oock alle onse Voorganghen; van alle eeuwen: Hier over hebb' ick / niet sonder reden mijns oordeels / met verwonderinghe upgeroepen: Is het moghelijck dat de Chereformeerde d' exempelē vande Heylighen achten vooz de beste Reliquien, en dat sy nochtans soo menighe schoone / ende treffelijcke exempelē der Heylighen verwerten?

D. Schu-

Wy bekennen dit, dat wy schuldigh zijn onse Voorganghers, Herders ende Leeraers nae te volghen, als sy Godts Woordt prediken, ende ons voorgaen met een goedt ende Godtsaligh exempel. Maer als de selve afwijcken van Godts Woordt, de welcke is den volmaeckten reghel van alle ons doen ende laten, wy en moghen haer niet naevolghen, maer ons houden aen den onseylbaren reghel des Goddelijcken Woordts.

Antvvoorde.

Spreekt al recht upt *D. Schuler*, sonder betwistinghe: **D. E.** seght dat men onse Voorganghers niet en moghen naevolghen, als de selve afwijcken van het Woordt Godts: onderwijst utwe Ghemeynte met klare woorzen; en seght plat upt / dat alle onse Voorganghers, ende namentlijck hare eerste Apostelen/ die allegaer **Munnicken** / ende **Priesters** gheweest zijn/en **Wisse** ghelesen hebben/en booz de sielen der overledene ghebeden/en **Kloosters** ghesticht/en crupcen/en beelden oppereht/de selve ghe-ert/ vande goede wercken ghehouden als verdienstich / die hare lichamen hebben ghekastijt met hayre kleederen / ende disciplinen / ende soo boozs: Seght ront upt / dat sy allegaer afgheweken zijn van 't Woordt Godts/ ghemerckt ghy-lyeden die exempelen metter daer niet en volghet / sae booz ongherijmt hout: Ende wanneer ghy dit sult ghesepde hebben / seght daer by dat niemandt van haer de **Schryfture** ghelesen/oft verstaen heeft/maer dat **Godt** d'oprechte **Wetenschap** / ende verstandt der selver/ alleen heeft bewaert booz de Ghereformeerde, sae/ soo **Christus** sepde *Ioan. 10. 9.* seght/ dat alle soo vele alster voor ons zijn ghekomen, dieven en moordenaers zijn gheweest: ende soo **Paulus** nochtang onse ghebiedt het gheloobe nae te volghen van onse Voorgangheren, die ons het Woordt Godts hebben

H 3

ghe-

ghepredickt, **W**ist dan ulve **G**hemeynte andere
Voor-gangheren in 't besonder / die niet ghebeden
hebben hoor d'oberledene / die Kruppen / Mutas-
ren / ende Cloosters ter aerden hebben ghewoz-
pen / die de **M**isse hebben verbloecht &c. Ende
siet eens of het niet en sal uyt-komen op soodae-
nische/die bande heele werelt zyn beroozdeelt ge-
weest als **K**etterg: Sullen dat de mannen wesen
die ons yet oprecht **W**oort Gods hebben ghe-
predickt?

D. Schuler pag. 67.

Dat **Augustinus** voor sijne Moeder **Monica** uyt een blind-
de affectie, ende al te jeverighe liefde ghebeden heeft,
als men leest *Conf. lib. 9. Cap. 13* dat en moet ons gheen
wet of reghel wesen van naevolginghe.

Antwoorde.

Men leest wel in 't 9. boeck vande Belijdenisse **Aug-**
ustini *Cap. 13*, dat hy hoor sijne oberledene **Moe-**
der ghebeden heeft/maer men leest daer niet (soo
D. E. seyt) dat hy dat gedaen heeft uyt eene blinde
affectie: dat hoeght **D. E.** daer hy sonder reden/en
fondament: is het oock al blinde affectie gheweest
als den **H. Dionisius** *Arcopagita Eccles. Hier cap. 7.* den
H. Clemens *Const. Apost. Cap. 40.* den **H. Jacobus** *Apo-*
stel in Liturgia, **Eusebius** *Alexandrinus Hom. de Dominic.*
Ambrosius *lib. 4. contra Gentes.* **Eusebius** *Caesarensis l. 4.*
de vita Constant. Cap. 60. Den **H. Athanasius** *Quaest. 34.*
ad Antioch. Den **H. Basilus** *in Cap. 6. Isai.* Den **H. Cy-**
rillus *Hierosolymitanus Catech. 5.* Den **H. Gregorius** *Ny-*
ssenus in Orat. de dormientibus, den **H. Ambrosius** *in orat.*
de obitu Theodosij, den **H. Hieronymus** *in cap. 7. Michea.*
den **H. Joannes Chrysostomus** *Hom. 32. in Matth.* ende
op vele andere plaetsen, **Theodoretus** *Hist. Eccles. Cap.*
36. **Victor** *Viticentis lib. 2. de persecut. Wandalica.* **Severinus**
Roënius *lib. 4. de consol.* **Joannes Climacus** *Grada 4. scilicet*
la Paradisi, den **H. Gregorius Magnus** *lib. 4. Dial. Cap. 39.*
ende

ende elders. Den H. Isidorus Hispalensis lib. 1. de officijs
 eccles. Cap. 18. Den H. Eligius Hom. 8. ad Cler. & Pop.
 Den Eerw. Beda in Psal. 37. Den Joannes Damascenus
 Orat. de ijs qui dormierunt.

Dese / ende meer andere / heylighe / treffelijc-
 ke / gheleerde / ende wel erbaren mannen in de
 Schryfture / hebben / ofte boozde zielen der
 berledene gheboden / ofte het selve aenghepzen-
 hebben sy allegaer dit oock ghedaen uyt een blin-
 de affectie ?

Ick soude D. Schuler (soo ick in u plaetse waer)
 ten lesten de heele werelt / oock de Daders van
 die Kercke / die ghelyden booz rechtsinnigh hout /
 veroordeelen van blintheit / op datter niemant
 siende en sy als ghelyden alleen : Dochtraus / die
 boozsepe Mannen hadden by wat klaerder ge-
 sicht om de Schryfture te lesen / ende de selve te
 verstaen / als ghelyden / ende die volghens ick
 soude u raeden als goeden Dient / dat gy meer
 sout steunen op haer ghesicht als op uwe eygen :
 ende dat ghelyden alle de boozghemeide exem-
 pelen sout houden booz exempelen van Godts-
 diensticheit / ende Godt-saligheyt / oberfulckhe
 die soudt nae-volghen / als wesende haere beste
 Reliquien.

D. Schuler pag. 67.

Ten neghensten ende ten lesten heeft U E. noch een
 bemerckinghe , over 't ghene ick hebbe gheseght op Ps.
 99. 5 pag. 271. alwaer den Propheet de Godt-salighe ver-
 maent aen te bidden niet de Arcke, maer den Heere haeren
 Godt voor de Arcke, dat is, inde teghenwoordicheyt vande
 Arcke, ofte inden Tempel, &c. Hier uyt wilt ghy besluy-
 ten, dat de Israeliten, als sy haer buyghden voor of by de Ar-
 ke, om Godt te aenbidden, oock te samen eere hebben bewesen
 aende Arke. Ic antwoorde, dat gheen gheloovigh Israelijt
 oyt religieuse eere aende Arke bewelen heeft, maer al-
 leen aen Godt, den welcken sy gheloofden ontrent de
 Arke op een besondere wijze teghenwoordigh te zijn, de

wijle ooc **Godt** op die tijden aldaer befonderlijck wilde ghedient worden.

Ik mercke alhier, *D. Hazart*, dat *V. E.* doorgaens confondeert de eere van *religieuſe aenbiddinghe*, met andere ſoorten van eere ofte eerbiedicheyt, de welke bekenne ſeer verſcheyden ende veel derley te weſen. Als ic ontkenne het eeren van de *Arke*, ſoo ſie ic ſpecialijc op de religieuſe eere van aenbiddinghe, ſegghende ooc wel duydelijc, dat *David* inde gheciteerde plaetſe niet en begeert dat men ſoude aenbidden de *Arke des Heeren*, het welke uwe meyninghe was.

Antvvoorde.

Mijne meyninghe was *D. Schuler* te bewijſen dat de *Joden* de *Arke* ſelbe hebben aenbeden, ofte dat ſy haer ghebuyght hebben voor, of by de *Arke*; want tot dien eynde / ghelijck al de werelt kan naefien / hebbe ick den *Text* gheciteert pag. 35. in mijn *Schrift* vande *Reliquien*, ſoo alſ volgt: verheft den Heere uwen *Godt*, ende aenbidt, (daer hebt ghy onſen *Text*) ofte: Buyght u neder voor de voet-banc ſijnder voeten (daer hebt ghy ſulwen *Text*.) Deſe twee *Texten* hebbe ick willen ſaemen boegghen / om te thoonen / dat my den eenen ſoo wel diende als den anderen / want als onſen *Text* ſeyt dat men den *Voet-banc* ſoude aenbidden, ſoo en verſtaet hy hier gheene aenbiddinghe die *Godt* alleen toekomt / maect / het eeren vande voorszeyde *Doet-banc* / met ſich daer vooz te buyghen, te knielen, te ligghen, &c. want wat de aenbiddinghe *Godts* raecht / dat hadde *David* te vooren gheſeyt met die woorden: Verheft den Heere onſen *Godt*: Soo alſ ick mede bemerckt hebbe on het 36. bladt maect *D. E.* laet dat al onghemerckt hem en gaen:

Hier uyt make ick dan wederom dit argument:

De ghene die ſeyt, dat men ſich ſoude buyghen voor de voet-banc des Heeren, die ſeyt dat men de voet-banc ſoude eenighe eere bewijſen.

Maer *David* ſeyt (volghens den *Text* van *Partije*) dat men

datmen sich soude buygen voor de voet-banc des Heerē.

Ergo *David* seght datmen de voet-banck soude eenige eere bewijfen.

De eerste Propositie *betwijfe ick alduy*: Sich buyghen voor eenighe sake, is eere bewijfen aen 't selve:

Maer *David* seght datmen sich soude buyghen voor den voet-banck des Heeren, ergo hy seght datmen soude eere bewijfen aen den voet-banck des Heeren.

Nu voorder, wat andere reden wasser, waerom de Joden haer meer moesten buyghen voor den voet-banck des Heeren, dan by exempel voor den koperen altaer van de brant-offers, ofte andere merckelijcke stucken die in den tempel waren, als omdat de voet-banck was (soo U E. my toc-stemt pag. 226.) een bysonder teecken vande ghenadighe teghenwoordicheyt Gods, ofte soo U E. seyt pag. 227. om dat sy was een teecken ende voorbeeld van onsen Salighmaker *Iesus Christus*: het welcke aende Arke gaf een besondere weerdicheyt, maer ghelijck alle weerdicheyt eenighe eere verdient, groote oft cleyne, naer advenant dat sy is, alsoo verdiende dese besondere weerdicheyt vande Arke, sonder twijffel, eenighe besondere eere.

Ergo sich te buyghen voor den voet-banck om dat sy was een besonder teecken van de teghenwoordicheyt Gods, ende voorbeeldt *Jesu Christi*, en cost niet gheschieden sonder te thoonen aende voet-banck, eenighe besondere eere.

D. Schuler pag. 68.

Dat U E. in 't lanck ende breet soect te bewijfen, dat de *Israeliten*, eenighe eerbiedicheyt aen de Arke als een teecken vande Goddelijcke teghenwoordicheyt, ende voorbeeldt *Christi* hebben bewesen, en doet niet ter sake: ick staec het gheerne toe.

Antvvoorde.

Als D E. my dat toe-staet / ick hebbe u verre ghenoech: maer ick en sie niet hoe D E. kan segghen / dat dit niet ter sake en doct.

D. Schuler

Als ick ontkenne het eeren vande Arke, soo sie ick specialijck op de religieuse eere van aanbiddinghe.

Antwoorde.

Jimmers ick hebbe **D. E.** soo verre ghebrocht / dat ghy my opentlijck toe-staet / dat de Joden **AEN** de Arke / als wesende een teecken vande teghenwoordicheyt Godts / ende voor-beelt Christi, eenighe eere hebben betwefen: Laet ons nu hoor-ten gaen / ende thoonen dat dit moest wesen eene Religieuse eere. **Dit** bewijse ick dan hoorder aldus:

Sulcx als de beweegh-reden is, ofte *formeel motijf* om het welck yet gheert wort, soodanigh is de eere: Maer de beweegh-reden, waerom dat de Joden **AEN** de Arke eere bewefen, was *Religieus*, dat is / meerder als alle borgherlijck / ende natuerlijcke eere. Ergo de eere die sy aende Arke bewefen, was *Religieuse eere*.

De eerste Propositie is klaer; want indien ick eenigh Persoon eere / om dat hy een borgher is / de eere is borgherlijck, indien ick een ander eere / om dat hy Coninck is / de eere is Conincklijck: indien ick Godt eere / om dat hy Godt is / de eere is Goddelijck. Ergo sulcx als de beweegh-reden is, soodanigh is de eere. **Soo** komt het dan op de tweede Propositie aen / te weten / dat de beweegh-reden / waerom de Joden **AEN** de Arke eere bewefen / *Religieus* was: dese bewijse ick alsoo:

De beweegh-reden der Joden (soo **V. E.** bekennt) waerom de sy eere **AEN** de Arke bewefen, was, om dat de Arke een teecken was vande teghenwoordicheyt Godts, ende voorbeelt Christi; Maer te wesen een teecken vande teghenwoordicheyt Godts, ende voorbeelt Christi; is si *Religieus*, dat is meer als borgherlijck / ende natuerlijck / Ergo de beweegh-reden der Joden was *Religieus*.

De eerste Propositie is wederom klaer / want die

die stemt D. E. my van selfs toe : soo komt het
dan wederom op de tweede, dese berhoone ick :

Daer en is niet aen ghelegghen wat ghylieden
berstaet / of wilt verstaen hebben / dooz dit wooz-
deken Religieus, de woorden zijn by / 't is ghe-
noegh dat wy dies-aengaende ons ghevoelen
hier van segghen.

Door Religieus dan en verstaen wy niet anders, als
het ghene dat veel meerder als *menschelyck* is, ende on-
ghelyckelijck minder als *Goddelijck*: nochtans *gheestelijck*
ende *boven-natuerlijck*.

Maer te welen een teecken van de teghenwoordicheyt
Godts, ende voorbeeld Christi, is veel meerder als *men-
schelyck*, ende onghelyck minder als *Goddelijck*, noch-
tans *gheestelijck* ende *boven-natuerlijck*.

Ergo de beweegh-reden der Joden waerom sy aen de
Arke eere bewesen was *Religieus*: want dooz het wooz-
deken Religieus, berstaen wy in dese materie set
dat noch *menschelyck* noch *goddelijck* is.

Ergo, de eere die de Joden aende Arke bevvesen, vvas
Religieuse eere, want soo hoven bethoout is / sulcx
als de beweegh reden is om set te eeren / sooda-
nigh is de eere.

Noch een woozt eer ick hier af-schepde / by ma-
niere van eene bzaeghe : Als ick den Dient van
eenen Koninck eere / D. Schuler, om dat hy eenen
Dient des Coninckx is / komt die eere niet sae-
men op den Coninck? wie sal daer aen twijffe-
len? Is die eere daerom Conincklijcke eere? Wie
sal dat segghen? Is die eere nochtans in haer sel-
ben niet by wat meer / dan of ick hem eerde om
dat hy wijs ofte verstandigh is? dat is ghewis:
Ghelycker wijs dan datter verscheyden trappen
zijn in de Politijcke eere, ter oorzake van verschey-
den op-sichten / ende beweegh-redenen / waerom
en soudender om de selbe reden gheene verschey-
den trappen konnen wesen in de Religieuse eere?
den oppersten trap komt Godt alleen toe / als
wesende den Schepper / ende Heere / ende oor-
spronck van al / 't welck aen geen schepsel en kan
toe-

toe-komen: maer indien ick in een schepsel be-
 binde soodanighe conditien / dat Godt in haer
 besonderlijck ende op eene extraordinarisse manie-
 re upt-schijnt / werckt &c. waerom en magh ick
 Godt niet eeren in die schepselen? Is die eere daer-
 om Goddelijck?

Hoe volgt dat? want daerō de eere bā een bytent
 des Coninckx niet Conincklijck is / om dat ick
 den Coninck eere in sinen bytent / alsoo oock en
 holght het niet dat daerom de eere goddelijck is /
 om dat ick Godt eere in 't schepsel in 't welc hy be-
 sonderlijck ende op eene extraordinarisse manie-
 re upt-schijnt / of werckt &c. die eere nochtang
 wozt seer wel ghenoeint Religieuse om dat sy ons
 helpt in de Religie, ofte Godts-dienstschepde / de
 wijle wy dooz de selve oock saemien dienst doen
 aen Godt / als wy sijne schepselen eeren / om dat
 hy inde selve besonderlijck ende op eene extraordi-
 narisse maniere upt-schijnt / of werckt.

D. Schuler pag. 68.

Het is my ghenoech dat de Joden de Arke niet en heb-
 ben aenghebeden, ofte eenighe hulpe, ende vveldaet
 vande selve verfocht.

Antvvoorde.

Het woort AENBIDDEN kan tweefins ghenoe-
 men worden: ofte voor de eere die Godt alleen toe-
 komt, ende soo wozt het ghenomen in sijne eppen
 beteeckenighe / ofte voor mindere eere, diemen be-
 wijst aende schepselen, ende soo wozt het onepgent-
 lijck ghenomen.

Indien dan **D** & **E** dooz AENBIDDEN, verstaet/
 eere bevvijfen die Godt alleen toe-komt, soo seght **D**
 & **E**. seer wel / dat de Joden de Arke niet en heb-
 ben Aenbeden: Maer indien ghy dooz Aenbidden
 verstaet mindere eere, soo is het onwaerachtigh
 dat de Joden de Arke niet en hebben aenbeden,
 want

want behalven de epgghen bekentnisse van D. E. soo hebbe ick hoben bewesen dat sy die niet alleen en hebben geeert/maer doek gheeert hebben met Religieuſe eere : ofte dat sy die / onepgghentlijck ſprekende / hebben aenbeden.

In dat D. E. Aenbidden, ende Hulpe verſoecken ſchijnt te nemen booz een dinghen / is groot a- bups; want de ſaecke is soo klaer als den mid- dagh / datmen ſet kan eeren / ofte aenbidden, ſon- der ſet te verſoecken : ſemant die een ander prijſt / eert hem, daetom en verſoect hy van hem niet.

Ende daerom als D. E. ſeyt pag. 69. Ick ontken- ne alleenlijck, datmen de Reliquien moet eeren met de eere van aenbiddinghe, om eenighe hulpe ofte weldaet daer vante verſoecken. D. E. dzaeyt de queſtie op een ander; de wyle eeren ende jets verſoecken, gantsche- lijck verſchillende zyn van malkanderen: Wat het verſoecken aengaet / hebbe D. E. daer op ho- ben volbaen. Laet ons dan blijben op 't eeren alleen / nameelijck vande Arke: met een woort ghedaen by ſozme van een kozt begryp van alle mijne boozgaende argumenten. D. E. bekent my dat de Joden hebben eere bewesen AEN d'Arke / om dat ſy een teecken was van de teghenwoordicheyde Godts, ende een voorbeelt Christi: Soo is dan hare beweegh-reden gheweest / het teecken ende voor- beelt: Maer te wesen ſoodanigh een teecken ende voorbeelt, en is noch Borgherlijck (want is herre hoben alle borgerlijcke conditien) noch eygent- lijck ſprekende) Goddelijck (want is herre onder de tweerdicheyde van het Goddelijck Wesen) maer is Gheestelijck, ende boven-natuerlijck, Ergo de eere die de Joden acude Arke hebben bewesen en is noch Borgherlijck gheweest / noch (eygent- lijck ſprekende) Goddelijck, dat is / die Godt al- leen toe komt / maer gheestelijck, ende boven-na- tuerlijck, ſoodanighe eere noemen wy Religieuſe eere; Ergo de Joden hebben AEN de Arke be- wesen Religieuſe eere.

D. Schu-

Religieuſe aanbiddinghe komt alleen Godt toe.

Antvvoorde.

DE. ſoude ons gheerne baſt maken aen u l. ghewoonlijke mantere van ſpreken / ende ons dwinghen om dooz dit woordken (RELIGIEUſS) te verſtaen al wat Godt alleen toe-komt: maer te vergheefs / want noch Schriſture / noch onſe Dooz-baders en hebben noyt ſoo gheſproken / ſoo houden wy dan aen de oude maniere / ende verſtaen dooz (ReligieuſS) oock ter dat aende ſchepſelen kan toegheſchreven worden: oft thoont my contrarie uyt Schriſture.

Du wat verſtaet ghy dooz aanbiddinghe? een eere met de welke men ſchuldigh is Godt te herkennen als Heere / ende meeſter van al: 'tis ſoo / gy ſeght wel / die komt Godt alleen toe: maer in dien gy daer dooz verſtaet / een gheestelijke, boven-natuerlijke eere / diemen bewijſt uyt kracht van eenige geestelijke, boven-natuerlijke beweeghreden, 'ten is niet ſoo dat Godt alle die toekomt.

D. Schuler. pag. 71.

Bewijſt my dat oyt in Godts Woordt, de eere van religieuſe aanbiddinghe eenigh ſchepſel is toe-ghe-cygent: oft dat Godt belaft heeft ſulcks te doen.

Antvvoorde.

Bewijſt my uyt Schriſture / datter erghens gheſeydt wordt / dat-men geene RELIGIEUſE eere en magh gheben aende ſchepſelen: **D**E. ſal my wel behoouen dat-men aende ſchepſelen niet en mach geben de eere / die Godt alleen toekomt / maer niet / dat-men de ſelve niet en mach achtervolghen met Religieuſe eere: 't is dat **D**E. ſeydt /
dat

dat het al een dinghen is / Religieuſe eere, ende eers die Godt alleen toekomt. Dat en is **D E.** niet machtigh uyt Schriftuer te bewijſen. Ick hebbe nu niet ontwedderlegghelijcke argumenten bewezen dat het gheſchieden mach / nu ſtaet het **D E.** toe / daer op t'antwoorden / niet met kromme ſpronghen / niet alleen niet ſegghen; maer in forma, met het een ſtuck booz / het ander nae / te beantwoorden.

D E. vraeght my hoorders / Waer Godt ſuleks beſt heeft? ick antwoorde / als hy aende Joden beſt heeft / dat ſy eerbiedigheyt ſouden bethoonen AEN d'Arcke, als een tecken vande teghenwoordigheyt Gods, ende voorbeeldt Chriſti: want ſoo als bewezen is / deſe eerbiedigheyt die ſy AEN d'Arcke beſt hebben en was niet Borgherlijk, 'ten was oock gheene aenbiddinghe van Godt ſelve, en noch tang gheestelick boven-natuerlijk, om dat de beweegh-reden ſoodanigh was; Nu ſoodanighe eere noemen wy Religieuſe eere, Ergo Godt heeft beſt Religieuſe eere te bewijſen aen de Arcke.

Och **D E.** blijft ghedurigh by die woorden Aenbieden, aenbiddinge, hulpe verſoecken, &c. 'ten zy maer woorden: Noemt die eere al ſoo't u belieft / want wy en diſputeren van gheene woorden: ſtemt ons alleenlijk toe dat de Joden eene gheestelijke boven-natuerlijke eere hebben bewezen aen d'Arcke / die meerder was als menſchelijke, minder als Goddelijke, ende ſoo ſult ghy ons toestemmen dat ſy aen de ſelve hebben bewezen Religieuſe eere, oft ſoo niet / thoont ons contrarie met het wederleggen van mijne argumenten, thoont ons mede uyt Schrifture / dat wy eene gheestelijke boven natuerlijke eere, niet en moghen noemen Religieuſe eere.

D. Schuler pag. 69.

Ick ſtemme u gheerne toe dat men eenighe eere mach bewijſen aende Reliquien, maer ick ontkenne wederom allerley ſoorte van Religieuſe aenbiddinghe.

Antwoorde

Dit is wederom wat nieuws / dat D. E. sich inbeeldt / dat wy ALLERLEY soorte van religieuse eere aen de Reliquien bewijzen : waer heeft D. E. dat opt ghelesen ? wie heeft opt van ons dat woordcken ALLERLEY daer by ghevoeght. Want dewijle wy openlijck loochenen dat men de Reliquien der heylighen mach eeren met eenighe eere die Godt alleen toekomt / hoe kunnen wy dan segghen dat men se mach eeren met ALLERLEY Religieuse eere ? want oock de eere die Godt alleen toekomt / wordt Religieuse eere ghe-noemt: soo dat dit woordt ghemeyn is aen de eere die men Godt alleen schuldigh is / ende aende eere die men aen eenighe schepselen ter oorsake van haere besondere / ende boven-natuerlijcke weerdighepdt mach bewijzen: Eben ghelijck dat woordt DIER ghemeyn is aen menschen ende aen beesten / want de mensch is een DIER, ende de beste oock / alsoo is dat woordt Religieuse eere ghemeyn aen Godt / ende eenighe besonderlijcke weerdighe schepselen ; maer ghelijck de mensch een onghelijckelijck edelder / ende weerdigher DIER is als de beste / alsoo is de Religieuse eere, die men Godt alleen schuldigh is / oncpindelijcke trappen verhevender / als de Religieuse eere die men gheeft aen besondere schepselen : Wy leeren dan / dat men aende schepselen mach bewijzen Religieuse eere, maer verre van ons dat wy souden leeren / dat men haer mach behoouen ALLERLEY Religieuse eere, want soo souden wy moeten segghen / dat men se oock mach eeren met de eere die Godt alleen toekomt / dat honden wy hoer goddeloos / Ergo alst D. E. ontkennt dat men de Reliquien mach achtervolghen met ALLERLEY Religieuse eere, daer mede te kennen ghewende / dat wy sulckx leeren / soo schrijft ghy onserene leeringhe toe / vande welke wy noyt en hebben ghedroomt.

D. Schuler pag. 70.

Ghy voeght daer wel by, dat ghy ons menighmael o-
vertuyght hebt, soo met Schrifture, als met redenen, dat
ghy door aanbiddinghe, oft Religieuse eere, aengende
de Reliquien oft beelden niet en verstaet eene eere die
Godt alleen toekomt, maer een mindere, doch boven-
natuerlijke: my is seer wel bekend D. *Hazari*, u. l. di-
stinctie tusschen de eere van Latria, Doulia, ende Hyper-
doulia, maer ick wete oock wel hoe erachteloos, ende
ondeughende de selve is, ende hoe dickwils vande onse
wederleydt.

Antwoorde.

Bewijst my D. Schuler uyt Schrifture / dat die
distinctie niet en deught. **T**is quaet te dispu-
ten contra negantes principia. Doch en komt my
niet te boozschijne met Schrifture daer gheseyt
wordt: Ghy sult Godt aenbidden, ghy sult hem dienen,
ghy sulthem eeren, ende soodanighe meer andere:
want die stemmen wy met vollen monde toe-
maer wat slot-reden maecht ghy hier uyt? Ergo
men mach gheene scephelen aenbidden? Schryft dan
uyt 'rghene staet *Gen. 18. 2.* Daer gheseydt wordt
dat Abraham d'Engheleu heeft aenbeden, ende noech
dertighe schryftuer-plaetsen daer hy: mach men
gheene scephelen eeren of dienen? Schryft dan
uyt 'rghene staet op menighe plaetsen vande
Schrifture daer gheseydt wordt dat men-se ghe-
dient, ende ghe-eert heeft.

Ghy sult my segghen / dat was borgherlijke
eere, ende dienst: maer ick sal hier teghen segghen:
Ten eersten: rhoout my inde heele Schrifture / die
woozdeken / Burgherlijk, kont ghy dat daer niet
binden / ghelijck het oock inde heele Schrifture
niet en staet: met wat fundament dan seght ghy-
lieden / dat Abraham hy exempel / sich kuyghende
booz de Engheleu / maer eene burgherlijke eere he-
wesen heeft? Ten anderen sal ick segghen: Dit en
de

doet niet ter sake / want de questie is / oft men
wel eenighe schepselen mach eeren en dienen/
niet teghenstaende in Schrifsture staet / dat men
Godt moet eeren / en dienen / 't is seker dat sae/
mits de eere ende dienst die men aen de schepsel-
len doet / de selve niet en zy met de eere en dienst /
die men Godt schuldigh is : maer de eere ende
dienst / die wy doen aende Reliquien / en is in
gheender maniere de selve niet de eere / en dienst /
die men Godt alleen schuldigh is / Ergo niet te-
gghenstaende in Schrifsture staet dat men Godt
moet dienen / en eeren / soo mach men oock wel
de Reliquien dienen / en eeren.

Indien ghy my boozder seght : Daer staet in
Schrifsture: Ghy sult Godt ALLEEN dienen, en eeren.
't is al het selve / want dies niet tegghenstaende /
soo moet D. E. my bekennen / dat men eben wel
de schepselen mach eeren en dienen met borgher-
lijke eere, ende dienst, om dat soodanighe eere en-
de dienst niet Goddelijck is / maer onepudelijck
minder: maer de eere / ende dienst die wy doen
aende Reliquien / en is mede niet Goddelijck /
maer onepudelijck minder / Ergo niet tegghen-
staende / datter in Schrifsture ghesepdt wordt:
Ghy sult uwen Godt ALLEEN dienen en eeren, soo
mach men eben de Reliquien eeren en dienen
met mindere eere als die Godt toekomt / al-
men mach andere menschen / met borgherlijke
eere ende dienst.

Maer ghy-liden wilt segghen dat alle Reli-
gieuse eere Godt allcen toekomt; doch dit en heb-
be ick tot noch toe van iemant uyt Schrifsture
betwesen gesien / dan met soodanighe schrifstuer-
plaetsen / die ick nu wederlept hebbe / ende niet
ter saecke en doen.

Ick berepssche dan van D. E. dat sy my uyt
Schrifsture bewijse / dat Religieuse eere, ende God-
delijcke al een dinghen is; Wy berhoonen uyt het
eeren bande Arcke / ende andere besondelijck
gheheplighde dinghen / dat men / stelt u l. bewij-
sen hier teghen.

D. Schy.

D. Schuler pag. 71.

Segghe alleenlijck nu met een woord, dat alle soorte van religiense aanbiddinghe, waer door men eenighe gheestelijke weldaet, ghenade, ofte hulpe, die Gode alleen gheven kan, begheert, is eene religieuse eere, ofte aanbiddinghe, die niemant toe en komt, als alleen den Heere onsen Godt.

Antwoorde.

Ten 1^{en} is met gheen segghen te doen: waer zijn utwe bewijfen? Doch ick stemme D. C. dat toe / ende niet wonder / want D. C. spreekt van soodanighe weldaden (Mora) die Godt alleen gheven kan, wat ist dan wonder / dat dit eene Religieuse aanbiddinghe sou wesen / die niemant toe-komt als alleen den Heere onsen Godt? Maer D. C. moest voor eerst bewijfen / datter gheene eere / ofte aanbiddinghe en kan wesen / sonder aentoeppinghe / ofte begheerte van eenigh weldaet.

Ten tweeden, dat alle gheestelijke weldaeden / ende hulpe van Godt alleen konen ghegheben worden / indier voegghen dat de schepselen gheene instrumenten / ofte uytdeelders en konen wesen / van soodaensighe weldaeden: want ick lese by den H. Paulus, 1. Cor. 4. 7. dat hy de Apostelen seght te wesen: Uyt-deelders der verborghentheden Gods, ergo van gheestelijke, jae van goddelijke weldaeden.

D. Schuler pag. 71.

Hier mede D. Hazart sal ick af-breken dese mijne Mif-sive.

Antwoorde.

Ende ick van ghelijcken D. Schuler segghe D. C. Adieu tot weer-sien.

D. Schuler *ibid.*

Meyne uwe aenmerckinghe op mijne twee *By-voegfels*, handelende van de *Reliquien*, *Processien*, *Pelgrimagen* &c. ghenoechsaem, hoe wel kortelijck beantwoort te hebben.

Antvvoorde.

En twijffele niet / oft sal *D. E.* in dese Saemersprake gantschelijck op alles meer als voldaren hebben.

D. Schuler pag. 72.

Ick sal ondertusschen oock niet nae-laten den Heeren onsen Godt, de welcke is de Sone der gherecheichydt, te bidden, dat hy uwe ziele door de straelen sijns H. Gheests, meer en meer ghelieve te beschijnen, ende vorders te seghenen met allerley segheninghen, soo lichamelijcke als gheestelijcke.

Antvvoorde.

Sal besghelijck verbonden blijven om het selve te doen voor *D. E.* Hier mede vertrecke sich *D. Schuler*. Daert wel.

FINIS.

Vidit & Approbavit G. B. L. C. A.